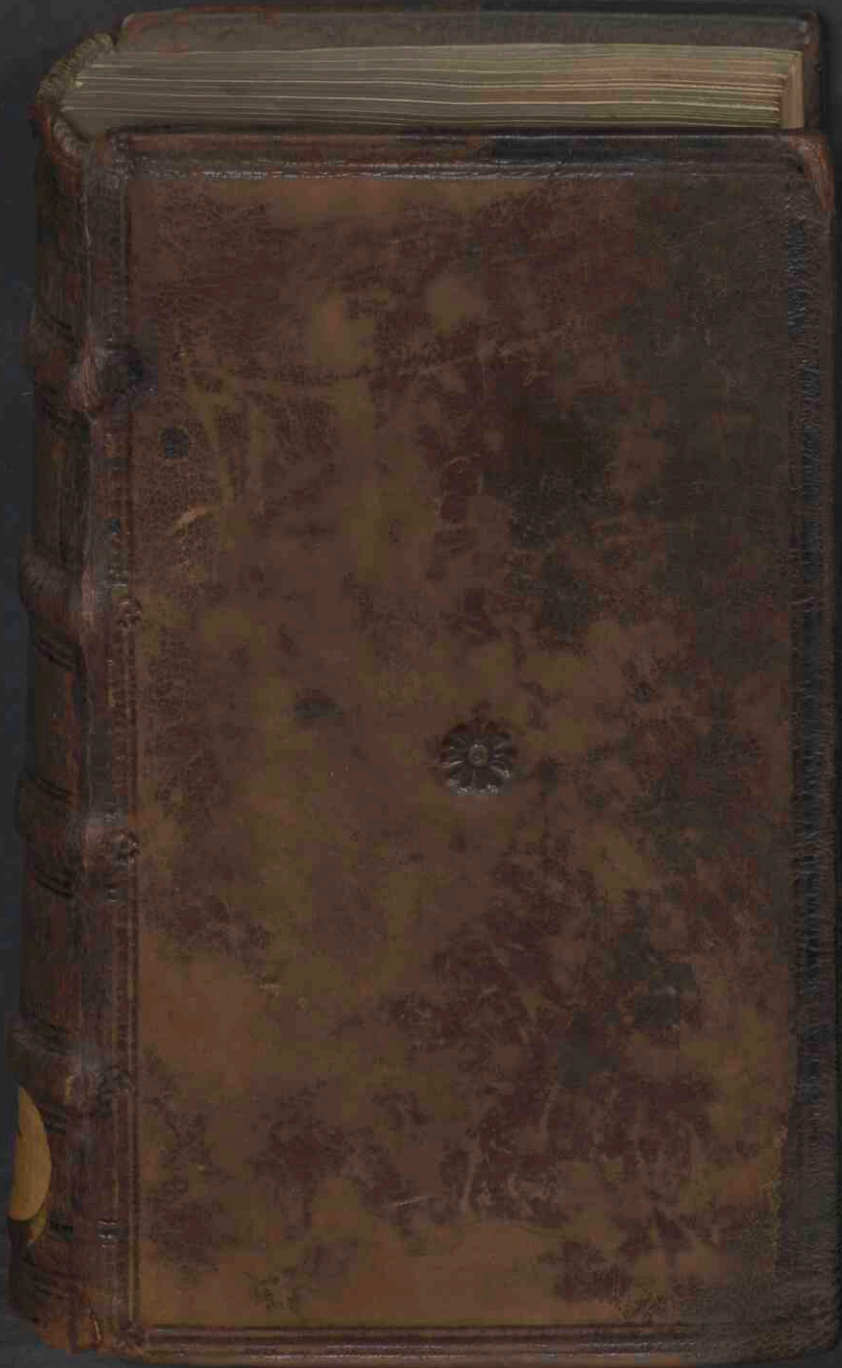

Colloquiorum theologicorum Libri duo

<https://hdl.handle.net/1874/452938>

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
  - de kopsnede
  - de frontsnede
  - de staartsnede
  - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

More information on this collection is available at:

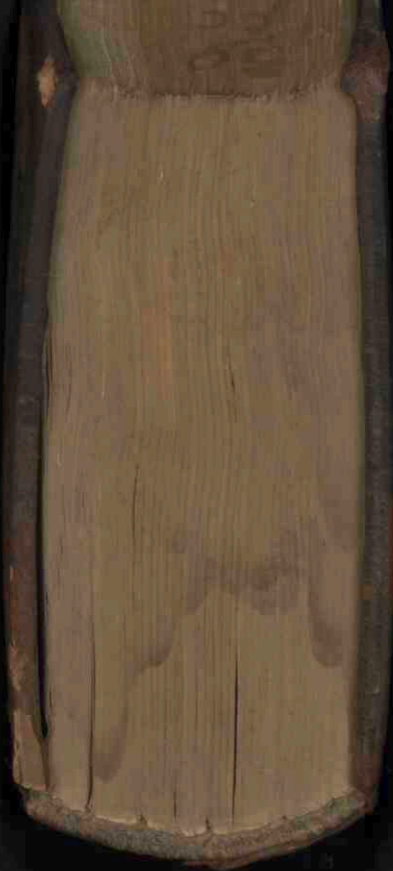
<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

E. oct.

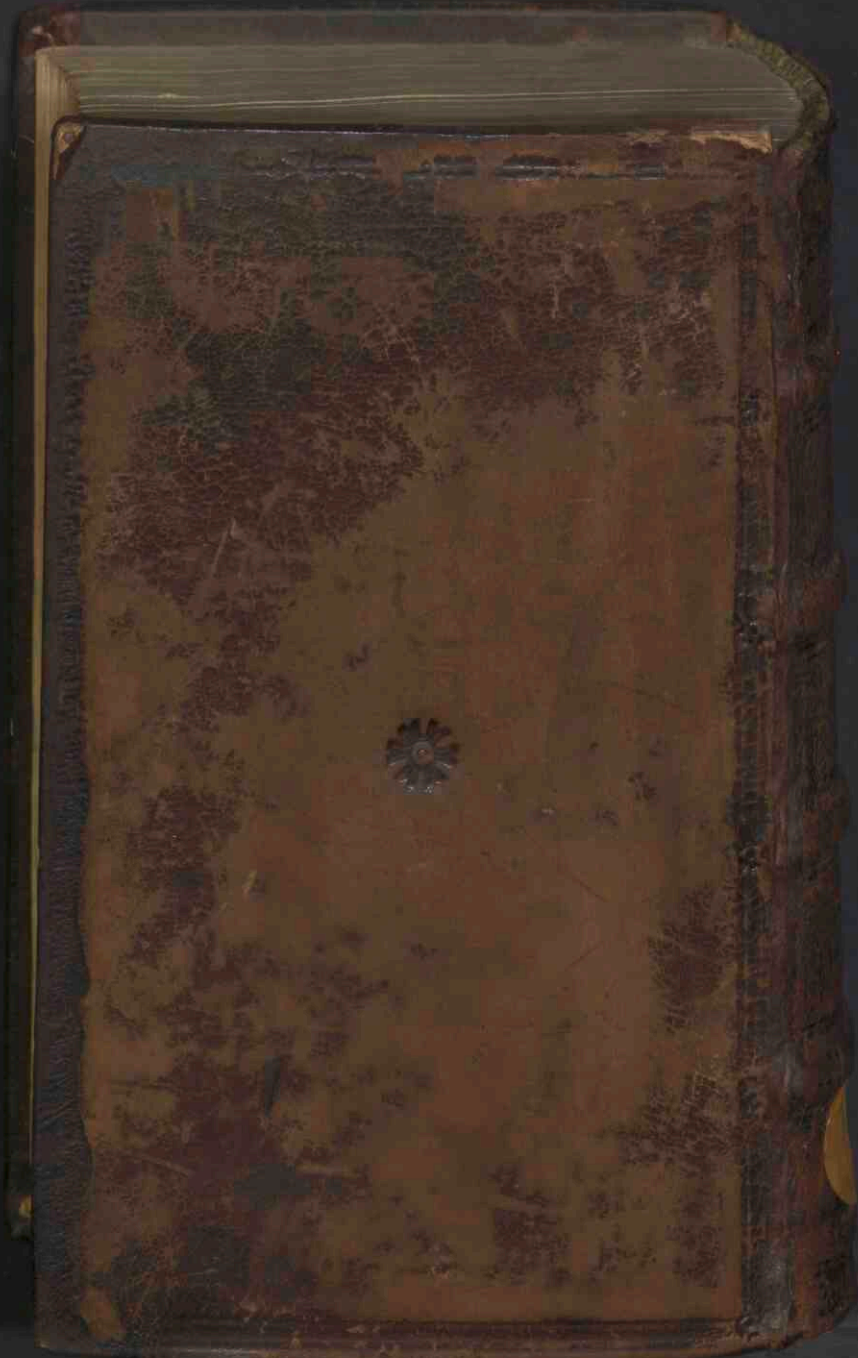
77

59

cc

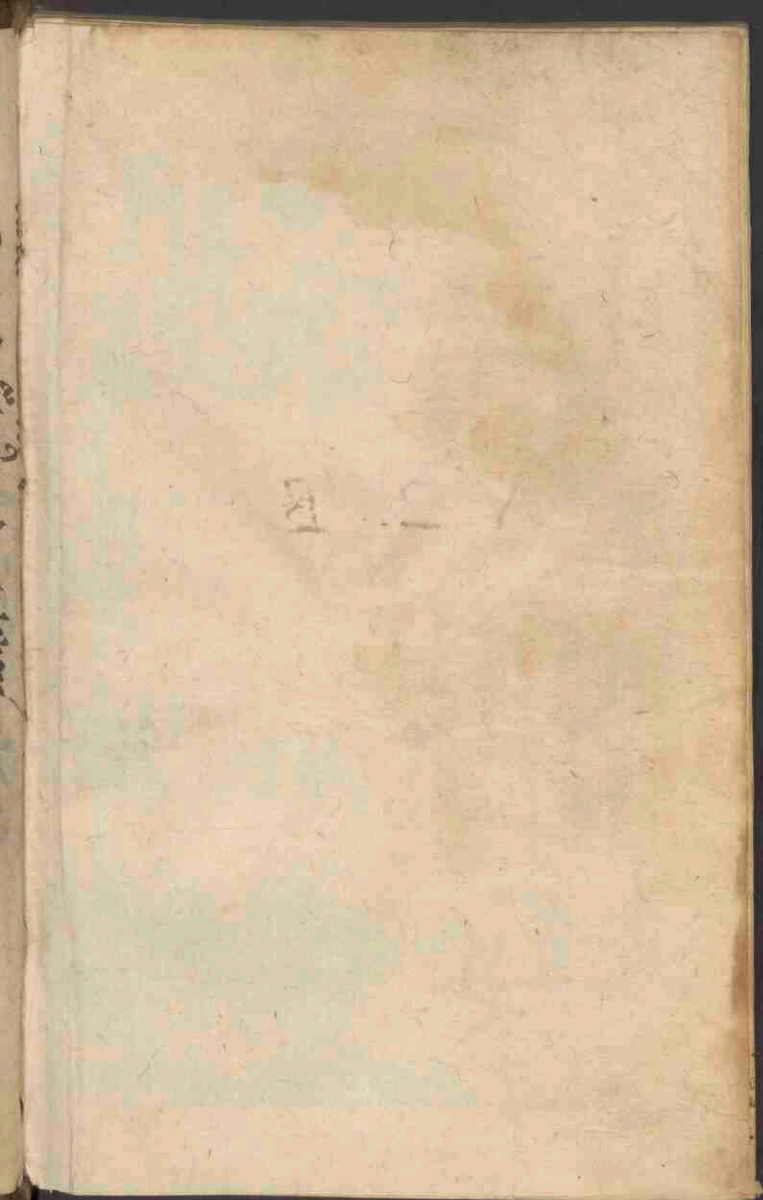

excludunt famulas sine teste fuit. qđ nemo
 delinquent. oculos testis habet cupit
 turpem p̄bebat habet' quest' amorem
 deformis q; non testis. y obles erat
 signis sine notis y si non uoce rranū
 impure mētē hēc ponere loquit
 front' stellata. rosū p̄cta lacinia. zoni
 collū. torque' nūent. aurū m̄uere nutens
 p̄el leuit. eo uestis rugū' crispata signis
 y coma. dedignant uindela magist' part
 cur sic. ne placat magis. ut magis irae amantē
 plus igit' placuit plus suū arsit amans
 arsit y accessit est ou. bēhia collo.
 nupterū. pudor est ordine cuncta loq.
 currim' huc figurat. alit' fens euolūt' huc

alit' fens euolūt' huc

77

N. 2. B.

Theologia

Octavo n°. 77.

COLLO-
QVIORVM THEO-

logicorum Libri duo, in cōmo-
dum Theologiæ candidatorū
scripti, per M. Anto. Corui-
num, iam ab Autore recogniti
diligenter, & duobus Col-
loquijs aucti.

QVINTILIANVS.

Si studijs scholas prodesse, mori-
bus autem nocere constaret, poti-
or mihi ratio uiuendi honeste,
quam uel optime dicendi
uideretur.

Cum priuilegio Cesareo.

PRIMVS LIBER HOS

Locos continet.

- De Pœnitentia & fide.
- De Bonis operibus.
- De Cruce & spe in afflictionibus.
- De Sacramentis in genere.
- De Baptismo.
- De Confessione & Satisfactione.
- De Eucharistia.
- De Lege & Euangelio.
- De Peccato.
- De Libero Arbitrio.

IN SECVNDO HI

Loci tractantur.

- De Libertate Christiana.
- De Vero cultu Dei.
- De Inuocatione Sanctorum.
- De Ecclesia.
- De Veri Pastoris officio.
- De Autoritate scripturæ.
- De oratione & Ieiunio.
- De Magistratu.
- De Creatione.
- De Sacerdotio Christiana, Spirituali.

AD ILLVSTRISSIMVM PRIN

cipem ac dominum, dominum Philippum

Hessorum Landtgraviū, in Commem

dationem Colloquiorum M.

Antonij Coruini, Elo-

gion Helij Eoba-

ni Hessi.

Cum tua, Dux patriæ fortissime, floreat armis

Parta tibi uirtus, gloria, fama, decus,

Cum reduci ueræ faueas pietatis honori

Cum doctos foueas & tueare uiros

Cur non sæpe tuas per nostra uolumina laudes

Aspicias, dignas hic & ubiq; legi?

Cur tua non festo celebremus numina plausu

Qui Lano colimus incenia iuncta tuo?

Ipsè ego qui Martis cecini tua facta Sueui

Qui tibi Davidis scripta legenda dedi

Qui per scripta tuas dixi pastorea laudes

Per quæ scripta tuus uiuit uterq; parens

Cum legerẽ doctos, Coruini scripta, libellos

Sua uiter alterna conditione loqui

Hos tibi mereri tota ratione ferebam

Hos titulo dignos nominis esse tui

Quòd nihil adserta nisi de pietate loquantur
Quòd tantum fidei Christidos arma ferant
Magnanimo dixi laus conuenit ista Philippo
Qua puto donari non potiore uolet
Huic age uocales Coruine inscribe libellos
Ne dubita inscriptos adseret ille sibi
Paruit & cupida mandatum mente peregit
Hoc memor officium muneris esse sui
Tu nunc Hesiaci rector generose Leonis
Accipe qua data sunt hæc tibi scripta fide
Quæ si cuncta uolens, ut spes est certa, pbaris
Per media hæc sternes ad meliora uiam.

IN PIA M. ANTONII COR-
uini Colloquia Decastichon M.
Reinhardi Hadamarij.

Linguarum nitor, ac omnis cultura palestræ
Mopsopiæ. Clario pernicioso gregi
Pectoris integritas si non accesserit, atq;
Luminibus uirtus irradiata sacris
Est nihil improbitas aliud redimita Camænis
Quam uera baccatū porca monile gerens
Sike

Siue cadaueribus noua gemma recondita, siue
Optima sulphureis musta refusa cadis
Ergo Coruinus studium pietatis honestum
Colloquijs recta miscuit arte suis.

AD CHRISTIANOS PVEROS
ut sacra M. Antonij Coruini Colloquia
studiose legant, M. Petri Nigidij
adhortaciuncula.

Eximium meruit lucubrando nomen Erasmus
Chare puer scriptis tot tibi Colloquijs
Perlege & inuenies nitidi sermonis & arte
Exculti specimen suauiloquumq; stylum
Atqui materiam si spectes æquat eundem
Coruinus scripti commoditate sui
Es bonus, ambobus meritos largitor honores
Turpiter ingratus ne uideare caue
Expoliet linguæ plectrum facundus Erasmus
Ingenij mira dexteritate sui
Coruinus fidei pueris pia dogmata sacræ
Explicat & breuiter pectora docta facit.

FINIS.

A 3

ILLVSTRIS/
SIMO AC PIENTISSIMO

Cattorum Principi Philippo, Do-
mino suo clementissimo,
Gratiam & pacem
per Chri-
stum.

IRCVMFERN-
tur passim, Princeps illu-
strissime, Erasmi Roterodami Colloquia, in com-
modum ac utilitatem pue-
riciae scripta, tersa, nitida, iucunda, & de qui-
bus dubites, maior ne inibi uerborum an rerum
cōtineatur copia. Et si quid meo hisce in rebus
iudicio tribuendum est, ita in eo scripti genere
excellit, siue orationis mundiciem, siue adpara-
tum, siue illecebram, qua id genus Colloquia
condiri solent, spectes, ut omnes quotquot scri-
bendis Dialogis posthac operam nauarint, mul-
tis parasangis post se relicturus sit. Quāquā
autē & recta loquendi ratio & sermonis mun-
dices optime istinc hauriant, tamen nec Eras-
micos

micos ægre laturos arbitror, nec me inepte facturum, si Colloquijs aliquot negotium pietatis nos quoq; tractemus, pietatis inquam, citra quam, nulla eloquentia potest esse commendabilis. Quod si ijs qui omnia calumniari solent, hic uidebor nimiam, uel ieiunus, uel breuis, uel frigidus, iam respondero, & Corinthum omnibus adire datum non esse, & Deum suo non nostro arbitratu dona sua hominibus impertiri. Et quis obsecro, tam impudēs sit, ut se Erasmicam eloquentiam æquaturum speret? Proinde non est cur sermonis lenocinium hic lector expectes. Pietatis negociū agemus, idq; quàm possumus simplicissime. Agemus uero istuc ipsum non leuibus de causis. Principio negari nō potest, Eloquentiã si pietatē, eamq; germanam coniunctam non habeat, adeo salutem nullius promouere, ut etiam uehementer ea in re obsu. Mendacium mihi hic impingi patiar, si non Quintilianum (etiã si de prophana probitate is tantum loquatur) in eadem mecum sententia esse ostendero. Sic enim inquit. Si studijs scholas prodesse, moribus autem nocere constaret,

potior mihi uiuendi ratio honeste, quàm uel optime dicendi uideretur. Vides quanti morum, ac recte uiuendi honestatem faciat Ethnicus, eloquentiæ cū cultor tum doctor tum uindex? huc adde quod in prologo Rhetoricorum ueterum Cicero scribit, & ipse Romani sermonis delictum. Me quidem inquit, diu cogitantem, ratio ipsa in hanc sententiam potissimum ducit, ut existimem sapientiã, sine eloquentia parum prodesse ciuitatibus. Eloquentiam uero sine sapientia, nimium obesse plerumq; prodesse nunquam. Quare si quis omisis rectissimis atq; honestissimis studijs, rationis et officij, consumit omnẽ operam in exercitatione dicendi, is inutilis sibi, perniciosus patriæ ciuis alitur. Iterũ audis non alio nomine Eloquentiã cõmendari, quàm si studiũ rationis & officij coniunctũ habeat. Taceo q; Lacedæmonij Ctesiphontẽ ciuitate eiecerunt, quòd se de re quauis, profiteretur totũ diem dicere posse, sic iudicãtes. Sermonem in oratore laudem non mereri, cui res non respondeat. Si Fabio igitur iudice, potior est recte uiuẽdi, quàm uel optime divedi ratio.

Et Ci

Et Cicerone teste, noxia etiam est sine officij
& sapientia condimento Eloquentia, cur non
uel maiori uel saltem pari cura, pietatem pueris
inculcamus, atque rectam loquendi rationem?
Equidem excellens uirtus est eloquentia, fate-
or. Neq; enim splendidam et eruditam oratio-
nem, reginam rerum uocauit abs re Fabius. Et
nos eloquentiæ studium adeò non damnamus,
ut etiam ad conseruandam Religionem, modis
omnibus necessarium iudicemus. Attamen mul-
to excellenti⁹ donū est pietas. Pietas inquam,
de qua Paulus ad hunc modum ait. Corpora-
lis exercitatio parum prodest, pietas ad omnia
utilis est, habet enim promissionem præsentis
uitæ & futuræ. Quare ij demum horas recte
collocant, qui summis uiribus, quod dicitur, in
hoc sunt, ut cū dicendi facultate, Euangelicam
quoq; pietatem imbibant. Iam hoc quoq; infici
abitur nemo, quòd nulla ætas ad percipiendam
pietatis rationem, magis idonea sit ac puericia,
ut quæ nullis adhuc opinionibus infecta, ei rei
tantū cui destinata est, & uacet & aurem præ-
beat. Quum contrarij, qui ad superstitionum

scopulos ueluti consenuerunt , difficillime &
in uiam reducantur , & Euangelicæ doctrinæ
iugo (quod tamen cum magna suauitate coniun-
tum est) colla subiiciant . Quotus quisq; enim
ex eorum numero, qui humanis constitutiuncu-
lis addicti, à Iudaicis cæremonijs pietatem æsti-
mant , Christi merito salutem suam acceptam
refert? Omnes ferè inter eos numerari malunt,
qui pœnitentia sibi opus non esse existimant ,
atq; inter perditas illas oues, quas humeris suis
Christus impositas , ad gregum caulas repor-
tat conspici, id quod Christus apud Matthæ-
um his uerbis indicat. Nullus immittit assumen-
tum panni rudis in ueste ueteri, Aufert enim
supplementam illius à uestimento , & peior fit
ruptura , Neq; mittunt uinum nouum in utres
ueteres, aliòqui rumpuntur utres, & uinum ef-
funditur, & utres pereunt . Sed mittunt uinum
nouum in utres nouos , & utraq; seruantur .
Proinde quemadmodum Timothæum hoc no-
mine laudat Paulus , quòd à puericia statim sa-
cras literas didicerit , ita apud nos quoq; qui
Christo nomina in Baptismo dedimus, ad uigi-
landum

landum est, ut non tam literas quam pietatem
pueri nostri, uel ab ipsis incunabulis, protinus
imbibant. Propterea quod natura tenacissimi
sumus eorum (Quintiliano teste) quæ rudibus
illis annis percipimus, ut sapor quo noua im-
buas durat. Nec lanarum colores, quibus sim-
plex ille color mutatus est elui possunt, Hinc
oratianum illud.

Quo semel est imbuta recens seruabit odorem
Testa diu.

Postremo me ad hoc scripti genus impulit
mira Anabaptistarum hoc seculo fecunditas,
ut quorum malicia, ac nocendi studium, iuuen-
tuti modis omnibus ostendendum fuit. Neque
enim negare possumus, magnum quiddam mo-
liri, hunc impostorem spiritum. Enimvero ma-
le audit hoc nomine Lutherus, quod horum ma-
lorum caput & autor sit. Sed quid non com-
minisci audeat lingua maledica? Sedæ huius-
modi solus ille cum suis restitit, solus quem fi-
nem rabies illa habitura esset & preuidit &
prædixit. Solus contra uenenum huiusmodi,
purioris doctrinæ antidotum commonstrauit.

Et quis

Et quis nescit Lutheri ac Vuitenbergensii no-
men, apud hoc hominum genus magis inuisum
esse ac Papistarum? Quod si Monstera fa-
ctio, monitis uiri optimi parere in animum in-
duxisset, non tam miserabiliter impietatis ac
perfidie pœnas dedisset. Breuiter functus est
egregie officio suo uir omnium optimus. Inde-
sinerenter enim clamauit, ni resipiscerent, breui
furorem ipsorum finem habitatum esse, eumq;
pessimum. Iam quum constet, aduersus impiam
istorum doctrinam, qui tantarum in orbe tur-
barum autores sunt, diligenter omnium animos
præmuniri oportere, libuit etiam hisce Collo-
quijs nostris aduersus tantum malum, iuuenilia
pectora armare. Partim ut in iustificationis ne-
gocio recte instructa, in diuersum doctrinæ ge-
nus nunquam abriperetur, partim, ut quoties
id genus sectæ exorirent, semper quod eidem
obijceret, haberet. Atq; hasce meas Vigilijs,
ntcūq; minutas ac despicabiles, sub nominis tui
auspicio prodire uolui Princeps illustrissime.
Et cui rectius nuncupari poterat libellus de pie-
tate scriptus, atq; tibi, nimirū pietati addictis-
simo?

sumo? Equidem maius pro collatis in me beneficijs, merebat munus, Celsitudo tua. Quia uero aurum, argentum, uniones, non habemus, id quod possumus donamus, nihil addubitan-tes (quum in literarijs donis animũ potius offerentis, ac doni ipsius dignitatẽ, preciumq; spectare soleas) quin minucias hasce nostras, qualescumq; tandem sint, obuijs quod dicitur ulnis excepturus sis. Quod superest rogo Celsitudinem tuam per Christum, ut de literis ita ut ccepisti benemereri pergas. Perges autem, si Sigismundi Imperatoris hac in re exemplum imiteris, & ob oculos semper habeas, is enim ut eruditionem ipse amauit, ita uiros eruditione præstantes semper ornare studuit. Quo nomine, quum à Germaniæ Principibus obiurgaretur, quòd homines obscuro genere natos foueret. Quid ni, inquit, eos amem, quos natura cæteros antecellere uoluit. Porrò si literas foueris, præsertim Sacras, iam de pietate quoq; mereris optime. Quid enim literæ aliud sunt, ac pietatis seminaria? Quod ad nos, qui in ditione tua Euangelicam sementem faci-

mus,

mus, attinet, dabimus quisq; pro se operam, ut
pacatas habeas, aq; sectarum contagio alienas
Ecclesias, utq; non tam uerbis quam re ipsa pie
tatem colat populus. Vale Princeps illustrissi-
me, semper memor, dominū tuum esse in
cælis, apud quem nullius personæ
respectus sit. Ex Vuicen-
busio tuo. Anno
M. D. XXXVIII.

Celsitudini tuæ
Addictissimus
M. Antonius Coruinus.

CANDIDO LECTORI

Salutem.

ROGO te candide lector, ut boni con-
sulas, quod personarum nominibus in his-
ce meis colloquijs, non utor mitioribus. Pote-
rant enim mitiora fingi, Fateor. Sed mihi his uti
libuit, ut ne enim sis insciens. Amicicia mihi
summa ferè iuncti sunt, quibus collocutorum
partes tribui, paucis exceptis. Quare cum ami-
cos syncerissime amare soleam, uolui hoc uelu-
ti argumento declarare, quod neglectum illo-
rum haud ita facile unquam admissurus sum.
Hesiaci concionatores sunt. Adamus Vegetius
Fuldensis. Ioannes Rhodophanta. Iustus Hy-
bernius. Ioannes Trygphoorus. Ioannes Ky-
meus. Egebertus Suollanus. Ioannes Fontanus.
Viri, ita me Deus amet, omnium seculorum me-
moriam, cum propter eruditionem, tum propter
probitatem dignissimi. Ad hos proxime acce-
dunt aulæ Hesiacæ Secretarij tres. Ioānes Nor-
decus. Hinricus Lersenerus. Valentinus Brue-
lius, omnium studiosorum Mœccenates candi-
dissimi. Item Pædagogi aliquot. Petrus uideli-
cet Nigidius. Cunradus Clericus. Ioannes Gu-
denus,

denus, quorum amicitia nunc duodecim am-
plius annos usus sum familiarissime. Reliqui a-
pud Saxones meos, uel docendi prouinciã ad-
ministrant uel scholis præsumt, uel in publicis
officijs constituti sunt. Eberhardum Vuiden-
see. Helmoldum Poppium. Michaelem Volu-
metium, & Henuuingum Meierum. Matthi-
am Tatium, Goslarenses mei fouent. D. Ge-
orgium Curionem. Glandorpium & Sande-
rum, Brunswigiani habent. Sutellium ac Fer-
rarium, Gottingenses sibi uendicant. Ab ijs
cũ iam diu absuerim, uolui uel hoc pacto cum
illis colloqui, præsertim cum meriti etiam de
me sint, ut memoriam illorum apud me
sacro sanctam esse patiar perpe-
tuo. Vale & me ama, om-
nes bonos reda-
mantem mi
rifice.

COLLOQVI

VM DE POENITEN-
tia, & fide.

Bernardus. Hieronymus.
Dionysius.

BERNARDVS. Vnde nobis tanta onustus
sarcina? HIERONY. E Francurdianis
nundinis. Bernar. E nundinis? num tu nunc
me ludis? Ego te aliò profectum arbitrabar.
Hiero. Amicum ego luderem, præsertim seria
percunctantem? Bernar. Ecquid igitur noua-
rum rerum istinc adfers? Hierony. Audies, Vbi
sarcinam hanc deposuero. Bernar. Aliquid igi-
tur adfers? Hierony. Quasi uero periculosissi-
mis hisce temporibus illucescat ullus dies, qui
non noui aliquid secum aduehat. Bernar. Ex-
pecto quid dicturus sis. Hierony. Ipso die pal-
marum, quum nihil minus, ac tale quiddam ex-
pectaretur, ingens tempestas exorta ibi est,
cælo ipso nõ aliter, atq; media æstate solet, &
choruscante & tonante. Eam postea imber
B grandine

COLLOQ. DE POENI.

grandine mixtus infecutus, tantū omnibus ter-
 rorem incussit, ut Fatale quoddam ei Vrbi ma-
 lum imminere arbitraremur. Bern. Atqui nun-
 ciatum hic est, tonitrua etiā tum quū Schmal-
 caldiæ nuper Euangelicorū Principū comitia
 haberentur, audita esse, hoc est, quum nix me-
 dia hyems præterisset, adeoq; gelu adhuc, ac
 niuibus omnia occuparentur. Hierony. Istuc
 quoq; scio. Tacta enim & incensa tum de cœ-
 lo etiam est Marpurgiani templi sumitas, quo
 incendij genere ualde terreri solent homines.
 Bernar. Ego uero tam feracia prodigiorum
 miror esse hæc tēpora. Nam ante bienniū, cœ-
 lū etiā ipsum primo findi, deinde horis aliquot
 ardere uisum est. Atq; utinam sceleriter cadat,
 quicquid tandem ijs rebus portenditur. Neq;
 enim dubium est, quin insignem aliquam orbis
 calamitatem significant. Hierony. Si ea quæ
 ante biennium uisa ac audita passim sunt repe-
 tere libet, iam ego quoq; quod addam habeo.
 Ac quidem principio, Cassellis in uinea Prin-
 cipis lepus biceps inuentus, captus, & à mul-
 tis uisus est. Eodē anno infans natus est Vuicē
 busij

hufij, specie adeo prodigiosa, ut nihil supra.
 Nasi locum caro digiti instar occupabat. Ocu-
 lorum uice bina foramina habebat, Ex utraq;
 manu seni digiti prominebant. Aqualiculus ut
 extensus, ita ad apertus erat. Mas an fœmina
 esse cognosci nequibat. Et sub idem tempus
 stellæ pugnantium in modum concurrere ibi-
 dem aliquandiu uisæ sunt. Bernard. Hui, nihil
 ne amplius? Hiero. Terra quoq; ibidem ingen-
 ti hiatu tum subsedit. Alia in alijs locis uisa pro-
 digia taceo. Bernar. Quid futurũ erat, si apud
 Veteres hæc contigissent Romanos? Hierony.
 Multis me hercle hostijs & lustrationibus ex-
 piata fuissent, Sic enim iudicabant. Monstra
 ac prodigia huiusmodi, prædictiones, & præ-
 sensiones rerum futurarum esse, ijsq; ipsis quæ
 futura sint hominibus portendi ac prædici, id
 quod apud Tullium uidere est, in eo libro quẽ
 de natura Deorũ inscripsit. Atq; hac de cau-
 sa, non prius educebant exercitum imperato-
 res, quam ira deorum rite placata esset. Cur
 hic ab idololatri Christiani uincimur? Religi-
 onem isti, quàm à patribus ceu per manus acce-
 perant,

Monstro-
 sus par-
 tus.

stellarũ
 concur-
 sus.

COLLOQ. DE POENI.

perant, diligentissime obseruabant, nihilo se-
 gniores dubio procul futuri, si & in Christia-
 norū tempora incidissent, & Deum per Chri-
 stum cognouissent. Nos tot beneficijs à Deo
 ueluti obruti, quum probe quid factū opus sit
 sciamus, Imò quum ad ueram pietatē, ad Ger-
 manum Dei cultum, adq; ueram religionem
 quotidianis ferè cōcionibus per Euangelij præ-
 cones inuitemur ac prouocemur, cessatores ta-
 men sumus, ad uitia nimirum & corporis com-
 moda propensiores, atq; ad prioris uitæ stu-
 dium. Quòd si cum lucerna sua Diogenes, bo-
 nos uiros quæsitum ad nos quoq; ueniat, timeo
 ne non dicturus sit. Multo maiorem esse malo-
 rum inter Christianos prouentum atq; bono-
 rum. Bernar. Utinam hic mentiaris. Ego certè
 uera hæc esse fateor. Nullis enim contionibus
 à prauo abducimur, nullis terriculamētis emē-
 damur, Nullum nobis flagelli genus timorem
 Dei incutit, ita ut recte in nos Propheticū il-
 lud quadret, Israel non est reuersus ad percu-
 cientē se. Imò eò impietatis uentū est, ut uerbi
 præcones, adeoq; uerbum ipsum, passim & ri-
 deantur

Christia
 norū of
 citantia.

Impietas
 huius se-
 culi.

ET FIDE.

deant & exhibentur. Quæ sui contemptū,
 utinam non totius orbis malo Deus tandem ul-
 ciscatur. Sed eccum Dionysium, ueterem no-
 strum & congerronem & antagonistam huc
 adproperantem, Mirum ni ficulneis argumen-
 tis aliquot instructus, ita uti olim consuevit, op-
 pugnatum nos uenit. Dionysius. Saluete Lu-
 terani. Hierony. Et tu Papista salue. Dionysi.
 Quam dudum reuersus es? Hierony. Haud ita
 dudum, uix sarcinā deposui. Diony. Quid ue-
 ro cum Catone isto nugaris? Bernar. Utinam
 quod ad morum grauitatē, uitæ integritatem
 & multarū rerum usum adtinet, Cato quispi-
 am sim, libens tum conuiuū illud tulero. Ter-
 tius è cælo cecidit Cato. Hierony. Commu-
 nis inter nos de impietate ac deprauatis mori-
 bus huius seculi quærimonia fuit. Ac quidem
 quū prodigia aliquot passim nunciari uterq; di-
 ceret, quibus tamen nemo ad pœnitentiā com-
 moueatur, incidimus tandem hac ueluti occasi-
 one, in humanæ corruptionis mentionē, quam
 adeo crescere indies, ne tu quidem negare po-
 tes, ut ni mature in uiam redeamus, metus sit

COLLOQ. DE POENI.

ne citius opinione supplicium de nobis sumatur. Dionysi. Ah, Semper Lutherani ne cœlum ruat timetis. Bern. Merito sanè. An non enim

securitas omnem è Christianorū cordibus securitatem
 ab Apo- profligatam uult Apostolus, ubi inquit: Cum
 stolo da- dixerint Pax & Securitas, tunc repentinus eis
 mnata. superueniet interitus? Profecto qui à securita-
 te deterret tantopere, eum pœnitentiã quoq; ac
 uitæ totius immutationem requirere, non tan-
 tum uerisimile est. Aut tu putas hisce tempori-
 bus non opus esse pœnitentiã? Dionysi. Serio
 percunctanti serio respondebitur. Video enim
 non licere meo mihi more ludere uobiscum. Pœnitentiã maxime opus esset, si in pœniten-
 tiã doctrina non uariarent sententiã. Aliter
 enim ea de re uos, aliter Papiſtæ mei docent,
 iam tanta in dicendo diuersitas, quem non ne-
 gligentem, ac oscitantem efficiat? Bernar. Cur
 igitur ad scripturæ spiritum non recurris, cer-
 tissimum in hac controuersia iudicem? quiq;
 solus, utra pars recte uel doceat, uel sentiat,
 pronunciare potest? Dionysi. Scriptura absq;
 præuio & præmonstratore haud ita facile in-
 telligitur

telligitur, uel Eunuchus ille in Actis teste: & nō cuius datū est, iuxta Prouerbiū, Nare sine cortice. Si qua igitur glosa opus est, ad Patres confugio, à quorum sententia uideo alicubi ab horrere uos. Hierony. Atqui ueterum Prophe-
 cias ne utiquam aspernamur, præsertim cū dextre scripturas interpretantur. Quis enim sic insaniat? Et tamen in uerba eorum iurare ubique non possumus, propterea quod fontium scaturigines, longe dulciores sunt lacunis & torrentibus turbidis. Dionysi. Tu igitur è scripturis germanam da finitionem Pœnitentiæ, quã tuto & amplecti & sequi queam. Hierony. Id quamquam Bernardum scelicus, atq; me facturum sciam, tamen quum me potissimum hic urgeas fiat. Pœnitentiam scriptura uocat. Mori peccato, & uiuere iusticiæ. Est enim plane in nouatio quædam uitæ per Christū, quam nisi uera à peccatis conuersio præcesserit, nequicquã pœnitentiã dixeris. Diony. Quid alij iudicaturi hic sint, nescio, mihi certè parū dilucide locutus es. Quid enim uocas, Mori peccato? Hiero. Peccato mori incipit, quisquis naturæ
 veterū
 autori-
 tas.
 Pœniten-
 tia quid
 sit.
 Mori
 peccato
 suæ quid.

COLLOQ. DE POENI.

suæ cum sceditatem tum corruptionem agno-
 scit odit, detestatur. Quàm enim natura & ad
 peccandum prona est, & ad omnia uicia præ-
 ceptis ruit, tam oportet et in pœnitentijs animo
 peccati non deesse odium. Atq; hoc ipsum odi-
 um terrorem habet, afflictionem habet, cruci-
 atum habet. Breuiter, Anxietatem pro pecca-
 to habet. Quod ipsum cõteri ac mortificari est
 Dionysi. Si adsequor quod dicis, hoc tibi uis
 ut peccatũ & agnoscam & detester. Hiero.
 Hoc uolo. Dionysi. Quæ res autem odium in
 animis hominum huiusmodi exuscitat? Hiero.
 Legis prædicatio, uel Paulo teste. Sic enim in-
 quit: Per legem cognitio peccati. Porro ubi
 Lex urgetur, ibi in sui cognitionem homines,
 neu superbire, neue fidere proprijs uiribus per-
 gant pertrahuntur. Pertracti in sui cognitionẽ
 demissis cristis humiliantur. Humiliati, uere
 peccatores sese cõfitentur, adeoq; peccatũ, ex
 animo detestantur, quod ipsum tum demũ est,
 peccato incipere mori. Bernar. Scripturas for-
 san, quibus prima hæc pœnitentiæ pars muni-
 atur, requirit. Diony. Requiro, fateor. Hiero.

Mortifi-
 cari uel
 Conteri
 quid.

Legis of-
 ficiam.

Diligentes

ET FIDE. 1100 7

Diligentes sunt in hac pœnitentiæ parte tradenda propheta. Cæteros tacebo, Esaiam & Ezechielem citasse cõtentus. Derelinquat, inquit Esaias, impius uiam suam, & unusquisq; iniquitatem cogitationum suarum, & reuertatur ad Dominum, & miserebitur eius, & ad Deum suũ, quia multus erit ad propiciandum.

Hic obseruabis, Resipiscenciam impij à uia sua mala, atq; adeo reuersionem ad Dominum requiri. Iam resipiscere, cogitationũ iniquitatem derelinquere, adq; Dominum reuerti, quid aliud est, atq; peccato, quod agnoris, incipere mori? Quod uero sequitur: Miserebitur eius, & multus erit ad propiciandũ, ad eam pœnitentiæ partẽ pertinet, de qua post dicturi sumus. In hanc sententiam Ezechiel quoq; dicit: Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis quæ operatus est, et custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudiciũ & iusticiam uita uiuet, & non morietur. Omnium iniquitatum, quas operatus est non recordabor. Nunquid uoluntatis meæ est mors impij, & non ut cõuertatur à uijs suis, & uiuat? Principio hic,

Resipiscencia.

B

ut pœnit

COLLOQ. DE POENI.

ut pœnitentiã agamus, ut resipiscamus, ut præceptorum Dei obseruantes sumus, iubemur. Quod ipsum, peccatũ ostendere, & mortificationẽ prædicare est, deinde conuersis ac pœnitentibus uita promittitur, ac omnium antea actorum peccatorũ obliuio, id quod ad uiuificationẽ pertinet. Non aliter Ioannem ac Christum quoq; conciones suas ordiri uides, cũ clamant. Resipiscite, pœnitentiã agite. Quin idẽ Christus hoc pacto pœnitentiam prædicari iubet omnibus gentibus. Quid multis? Qui furatus est, inquit Paulus, nõ furetur amplius. Diony. Nihil est, quod in prima hac pœnitentiã parte calumniari quæã. Proinde iam nunc, quid iusticiã uiuere sit audire libet. Hierony. Iusticiã uiuere incipit, q̄squis agnito peccato, ad Christum, perinde ac agnũ totius orbis peccata tolerantem, cõfugit, ab illo in huiusmodi conscientia terroribus, spem, consilium, & auxiliũ expetens, illi fidens, adeoq; in illum reijciẽs sese. Nam hoc animo, hac fiducia, quotquot ad hũc ceu portum, sacramq; adeo ancoram, confugiunt, certi de auxilio, quod tot promissionibus

in Euange

vera doctrina pœnitentiã.

Iusticiã uiuere quid sit.

ET FIDE. 6

in Euangelio ultro nobis obtulit, eos nō solum
 à peccatis certo liberabit, uerumetiam spiritu
 quoq; suo donabit, cuius ductu ac auspicio ue-
 terem hominem deponant, pristinam conuersa-
 tionem in melius commutent, peccatorum ad-
 fectus frenent, nouaq; adeo creatura, quæ ad
 Euangelicæ doctrinæ præscriptum uitam insti-
 tuat, fiat. Atq; hoc tum demum est, iusticiæ ui-
 uere, iuxta partem pœnitentiæ alterâ. Diony.
 Rogo, ut ne ægre seras, si te ad repetitionē ea-
 rû rerum, de quibus instituta nobis disputatio
 est adegero. Fui enim huius doctrinæ antehac
 osor (cur nō ingenue errorē fatear?) quã tamē
 nūc saniorē intelligo, quã ut damnari mereat.
 Facis ni male memini, pœnitentiæ partes duas.
 Principio peccati agnitionem, deinde fidem in
 Christum, qui nō solum peccatum condonet,
 sed spiritū quoq; qui nouorum in cordibus no-
 stris motuū autor sit, largiatur. Hiero. Recte.
 Diony. Cur non addis tertiam partē? Fructus
 nimirū pœnitentiæ dignos? Dicam enim inge-
 nue. Multos à sodalitiis uestro alienauit hæc
 nus, quòd ueluti religione quadam attracti, à
 doctrinâ

Pœnitentiæ par-
 tes duæ.

COLLOQ. DE POENI.

doctrina operum, in uniuersum abstinere, nisi
 estis, quū tamē constet, opera quoq; ex fide di
 manantia ad salutē necessaria esse. Hierony.
 Ab huiusmodi uocibus (opera ad salutē neces
 saria sunt) iure quodā nostro ac merito abstine
 mus. Neq; enim flare hic sorbereq; simul iuxta
 prouerbiū possumus, Hoc est. Quod fidei ac
 ceptū, consentientibus undiq; scripturis, refer
 tur, idē operibus tribui nō potest, ne pro una iu
 stificationis uia, plures agnoscere uideamur, et
 tamen si recte obseruasti, operum quoq; iusti
 ciā confessi sumus. An non diximus enim, fide
 adprehendi Euangeliū? fide impetrari remissi
 onem peccatorū? fidem præterea ad Euangeli
 cam doctrinam mores & uitam componere?
 Diony. Omnia quantum audio fidei adsignari
 oportet, peccatorū uidelicet remissionem, iu
 stificationem & uitam æternā. Hierony. Maxi
 me, neq; enim aliter ea de re loqui, ac Euange
 licæ literæ loquuntur, possumus. Diony. Qui
 fit igitur, ut Math. 25. Christus operum ratio
 nem in extremo illo iudicio, habiturum dicat
 sese, fidei interim nullam mentionem faciens?
 Hierony.

Fides in
 iustifica
 tionis ne
 gocio re
 gnat.

Operum
 iusticia.

ET FIDE.

Hierony. De operibus aliàs confabulabimur, In præsentiarum satis erit admonuisse, opera istæc nõ laudari hoc nomine quod salutem adferant, sed quod fidei, è qua manarunt, certissimi testes sint? Quemadmodũ enim à fructibus arbor, bona ne sit an secus, item ab unguibus leo, dignoscitur. Ita charitatis operibus fides quoq; æstimatur, Et tu toto, quod aiunt, cælo erras, quod fidei nullam mentionẽ fieri istic arbitraris, an non enim in eodem capite, Venite, inquit Christus, benedicti patris mei, & possidete regnum, quod ab æterno vobis paratum est? Qui è diffidentia laborant adeoq; peccatis obnoxij sunt, ij maledictioni quoq; obnoxij sint oportet. Verum ne id est? Dionys. Non reclamo. Hierony. Iam maledictioni per Antithesin, benedictio in scripturis opponitur, id quoq; negare haud potes. Dionysi. Non ego. Hierony. Qui benedicti igitur sunt, per quẽ obsecro in illam ipsam benedictionem adferuntur? Num per semen illud Abrahamæ, de quo dicitur: In semine tuo benedicentur omnes tribus terræ. Dionysi. Fateor. Hiero. At uero promissio-

Cur opera in scripturis passim cõmententur.

Benedictio.

Maledictio.

COLLO. DE POENI.

promissiones diuinæ, noui pariter & ueteris
 instrumēti, fide apprehenduntur an operibus?
 Dionysi. Non dubium quin fide. Bernar. Pro-
 be, sic enim habet Epistola ad Hebræos. San-
 cti per fidē uicerunt regna, operati sunt iustici-
 am, adsecuti promissiones. Hieron. Qui bene-
 dictorū igitur nomine censentur, ij in creden-
 tium quoq; numero habeantur, necessum est.
 Quin hæc quoq; uerba, possidete regnum ab
 æterno paratum uobis, fidem spirant. Quod
 enim antea quam ullius hominis extaret meri-
 tum paratū est, id quo pacto uiribus ac meritis
 nostris parari possit, haud uideo. Quis igitur
 fide opus hic esse nō fateatur? Diony. Magnū
 fidei audio Encomion. Bern. Imō pro dignita-
 te hæc ipsa (neq; enim Historicā illā de Chri-
 sto noticiā intelligimus) nunquam satis lauda-
 ta est hæctenus. Diony. Quid Lutherani fidem
 uocatis? Hierony. Adsentiri promissionibus, in
 quibus propiciū se nobis futurum Deus polli-
 cet propter Christū. Sic enim fidem ferè diffi-
 nit Philippus noster. Diony. Qui fit, ut Philip-
 po tam constanter ubiq; adhærescas? Hieron.

Quod

ET FIDE. 8

Quod dextre ubiq; ac foeliciter Euāgelicas interpretat literas. Ad hæc Fabij illud nosti? Vix dici potest, quāto libētius eos imitemur, quibus fauemus. Dion. Fides gūt illa quā promissionibus diuinis adsentire dicis, sola saluat et iustificat? Hiero. Iustificat, iuxta illud, Ei qui nō operatur, sed credit in eū qui iustificat impiū, imputatur fides sua ad iusticiā. Diony. Atqui sunt qui eam uoculā, Sola, neutiquā in hoc negotio admittendā censent, ut quā textus nusquam habeat. Hiero. Qui sic iudicant, eos ego latinæ locutionis, Latinæ autem? imò & Germanicæ prorsus ignaros esse arbitror. Perinde enim est, siue dicas, fides iustificat, siue dicas, sola fides iustificat. Quemadmodū idē est siue dicas, Dominū Deū tuū adorabis, siue dicas, Solū Deū adorabis. Sed cur nō æqua lance Mosi uerba expēdimus? Habet autē Textus ad hunc modū, Dominū Deū tuū adorabis & illū solum coles, duas partes præceptum hoc habet. Prior adorationem Dei tradit, altera cultum præcipit. Iam quemadmodum posterior pars particulam hanc, solam, habet, Ita prior

Quintili
ani sen
tentia.

Paulus
ad Ro.
manos

De uoce
la sola.

COLLOQ. DE POENI.

Fides
quomo
do apud
Lutera
nos acci
piatur.

prior quoq; eandē recipiat necessum est, quē
Deus nō tam coli solus quā adorari solus uelit.
Ad hunc modū de fide quoq; iudicandum est,
nimirum quod sola iustificet, siue uocabulum,
sola, addas siue non addas. Quum enim scri-
ptura dicat. Exaltari oportet filiū hominis, ut
omnis qui credit in eum non pereat, sed uitam
æternam habeat, quis hic non uidet, fidem re-
quiri, præterea nihil? Loquimur autem ferè de
ea fiducia, quæ ut in iustificatiōis causa sola re-
gnat adeo q; misericordia ceu obiecto nititur,
ita bonis quoq; operibus sæcunda est. Diony-
Tamesi eorum mihi sentētia arrisit hætenus,
qui ita demum fidem iustificare scripserunt, si
opera quoq; huc accederent, tamē rei uerita-
te uictus, in tuam nunc eo pedibus sententiam.
Hierony. Illorum sententia ut à scripturis alie-
na est, ita ferri nullo pacto potest. Si opera
enim in iustificationis causam admittas, iā pro-
tinus incerta reddetur, propterea quod & op-
poni iræ ac iudicio Dei nequeāt, et nemo tan-
tum quantū debeat operetur. Adhæc frustra
Paul. iactat, si nullum in iustificatio-

NIS NE-

nis negotio locum adsignes operibus, Breuiter fides, hoc est, certa illa & constans in Christum fiducia saluat & iustificat, Opera uero in hoc solum adhibentur, ut uerum esse in cordibus nostris fidem declarēt. Diony. Belle profecto hisce de rebus disseris, sed utinā in sodaliciū uestri homines nō competat, quod Cleanthes Assius dicere solebat Peripateticis accedere, Eos enim lyre similes esse, quæ quū alijs bene sonet, seipsam tamen nō audiat. Sentiens præclare Peripateticos docere, sed uitam à doctrina longe, lateq; dissidere. Hiero. Cibos nō ideo adspernamur, teste Fabio, quot ualitudinis aliquādo causas attulerint, & tecta nihilominus subimus, etiamsi aliquādo super habitantes procubuerint. Ad hunc modum de nostris quoq; iudicandum est, fac enim esse plærosq; in grege nostro improbos, quiq; Euāgelica doctrina abutātur, quis negat? Sed tamē, cur quorundam improbitas omnibus imputari debeat, nō uideo. Bernar. Imō impudenter nostros incusant, qui ipsi à nullo flagiciorum abhorrent genere. Diony. Vtrinq; peccatores sumus,

Operum
ratio.

Quintili
anus.

C Hierony.

COLLO. DE POENI.

Hiero. Id censors quoq; istos meminisse oportuit. Neq; enim abs re principio diximus, Maximopere pœnitentia hisce temporibus opus esse. Bern. Peccatores sumus. Recte, Melior tamen hac in re caussa nostra est, ac Papistarum, quod lapsi & resurgimus subito, & peccatorum remissio unde petenda sit, nō ignoramus. Diony. Fateor. Hiero. Quid? Ego me ad uxorem confero cœnaturus, quidq; liberi mei agant uisurus. Satis diu & antea abfui, & uos iam me detinuistis. Diony. Ego quoq; cœptū iter persequar, aliās copiosius hisce de rebus uobiscum collocaturus. Bern. Et me aliō rapiunt negocia, Proinde ualete.

COLLOQ VIVM DE CHARITATE & Bonis Operibus.

Fabianus. Georgius.

ECquid hodie boni Georgi operatus es?
Georgius. Equidem bonis operibus semper me intentum esse decuit, Sed remoratur hic me, quis nescio malus genius, ita ut ad
pietatis

pietatis exercicia toties accingi non possim,
 quoties à Satana iam iam boni aliquid medita-
 tus tranuersus rapior. Fab. Satanam igitur
 non nosti? Solet ueterator ille pios conatus satan
 remorari, adeoq; ijs qui ad pietatis opera ac- ^{operum}
 cinguntur faceffere negocium, ut qui tum se ^{hostis-}
 officio egregie functum putet, si & chari-
 tatis opera ubiq; impediatur, & contra, to-
 tum orbem, peccatis, flagicijs, criminibusq; in-
 undet & compleat. At nos hic uicissim contra
 illius insidias & excubare & instructos esse
 conuenit, ne uicti uel ea designemus, quæ pa-
 rum digna sint Christiano nomine, uel glori-
 andi de nobis caussam, quod nullo negotio
 nos uicerit, impostori isti præbeamus. Georg.
 Id quidem æquum erat. Sed quis in tanta sce-
 leratorum hominū turba, memor officij sem-
 per esse potest? Sæpe inuitis nobis, ac nihil ta-
 le expectantibus delinquendi suppediatur oc-
 casio. Fabianus. Scio permulta esse, quæ ab
 instituto ac benefaciendi proposito hominis ani-
 mū reuocare adq; praua studia illectare cōsue-

COLLOQ. DE CHARI.

Caro. pec
 catum.
 Mundus
 satan.

uerūt. Nam hostis hic est domestica caro. Ag
 natū carni peccatū, mundus ipse, ac mundi hu-
 ius princeps Satauas. At nisi esset, qui cū iugi-
 ter cōgrederemur, nunquā uel fides nostra pro
 bari, uel uictoria quam ex ea lucta reportare
 solemus, in conspicuo poni posset. Sed quæ te
 hodie saga, quisue malus genius à benefacien-
 di proposito transuersum egit? Vultus ipse so-
 lito pallidior, euenisse aliquid tibi præter ani-
 mi sententiā arguit. Georg. Consobrinū meū
 nosti Conradum Rincium: Fabianus. Istum
 ne, qui paupertate nuper, ac creditorū uiolen-
 tia, tyrannideq; coactus ædes uendidit? Adq;
 extremā breui inopiā uenturus, ni benignior
 fortunæ aura alicunde adfulgeat, credit? Ge-
 orgius. Illum ipsum. Fab. Quam tibi miser il-
 le succensendi occasionem præstare potuit?
 Georg. Aureum homini ante biennium dede-
 ram mutuo. Quem quū sæpius admonitus red-
 dere neglexisset, tandem duriuscule debitum
 hodie reposcenti, pro pecunia lachrymas nu-
 merauit. Et nisi honesti ratio aliud suasisset,
 ego illi uicissim pugnos aliquot in buccam nu-
 meratu-

Descri-
 ptio ho-
 minis in
 humani.

ET BONIS OPERIB. 12

meraturns eram. Adeo me pœnituit male collocati beneficij. Fab. Ah, in re leuicula, homo tam opulentus, homini ter misero, succensere potuisti? Geor. Quid ni? Aut mihi repetere non licet te iudice quod meum est? Aut non satis diu pecunia mea carere coactus sum? Fab. Dic mihi bona fide, Quot liberos habet? G. Octo opinor. Fab. Honestane uxor est, e qua istos sustulit an secus? Georg. Vxoris fama integra est. Fabi. Quid uir ipse, Aleam ludit? scortatur? obsonat? potat? olet unguenta? im probus, aut ocio deditus est? Geor. Vitam illius nec incuso, nec si uelim iure incusare queã. Solum quod meum est repeto. Fab. Quanto satius erat, mi Georgi, Evangelici istius patris familias exemplo, totum debitum supplici condonare, atq; miserum hominem tam acerbe compellatum miserioerem etiam reddere. Imò priori aureo alterum etiam addere debebas, adq; educationem liberorum tot modis afflito elargiri. Neq; enim perpendis, utpote esuriem nunquam perpessus, quã sit graue onus pauperies. Georg. Nã tu homo lepidus es, &

Ingens
onus
pauperi
es.

COLLOQ. DE CHARI.

bellus. Egon meum fraudans genium, famelici
 istius rationem potius habeam, ac meorum do-
 mesticorum? Id ne autor es mihi? Fab. Si sangui-
 nis ius spectes, potest & hic inter domesticos
 tuos numerari. Georgius. Tunica quod dici-
 tur pallio est propior. Equidem sanguine mihi
 coniunctus est. Quis negat? Sed tamen con-
 iunctiores sunt, uxor ac liberi, quorum curam
 mi susciperem paternæ hæreditatis decoctor
 uideri possem. Fab. Curam pro uxore ac li-
 beris laudo, sed tamen quum egregie numma-
 tus sis, neq; metus sit, ne algere tui unquã pos-
 sunt, nolim huiusmodi curam cum iniuria al-
 terius coniunctam esse. Quin potius Terenti-
 ani illius fac memineris. Pecuniam in loco ne-
 gligere, maximum interdum est lucrum. Eam
 enim sententiam, si quis dextre interpretetur
 & in meliorẽ partẽ accipiat, quid uel rectius,
 uel magis pium dici poterat? uere enim diuitias
 cumulant, qui pauperum inopiam copia sua sub-
 leuant. Georg. Interim euacuato marsupio
 bona mihi mea pereunt. Fab. Nõ omnino perit
 quod in cælestibus oculis reponitur, ac recon-
 ditur,

veræ di-
 uitia.

ET BONIS OPERIB.

13

ditur, ueluti Christus quoq; ait. Ne reponatis uobis thesauros in terra, ubi erugo & tinea corrumpit, & ubi fures perfodiunt & inuncant, sed recõdite uobis thesauros in cœlo, ubi neq; erugo neq; tinea corrumpit, & ubi fures non perfodiunt nec furantur, Nam ubi fuerit thesaurus tuus, ibi erit & cor tuũ. Sed heus tu, Bonope
 cũ nunquã nõ garrias de bonis operibus. raferis. Cur
 saltem uel illa opera Christianus nõ præstas, quæ Ethnici etiam præstiterunt? Alexander enim magnus interrogatus ubi reponeret suos thesauros. Apud amicos inquit. Et Artaxerxes Longimanus dicere solebat, Regalius esse addere, quã adimere. Bion præterea bori sthenites dicebat, Optabilius esse suã messem alteri largiri, quã alienã decerpere. G. Quasi uero antea nõ dixerim me id tantũ reposcere quod meũ sit, Et quis alienã messem demetere cupiat? F. Atqui ne id quidẽ tuũ est, quod perinde atq; œconomus prudẽs in usum pauperũ erogare iussus es. G. Obtundis, ego turbã istã famelicorũ exaciare unus nõ possum, habet integras uires his ad depellãdũ famis malũ

C

4

utan-

COLLOQ. DE CHARI.

Falsa de utantur. Quod ad bona opera attinet, Sacrifi-
operibus co hodie sacrū habenti adstiti, Franciscanis pa-
persua nes aliquot elargitus sum, Vespertinis quoq;
sio. cantionibus post interfuturus. Fab. Heccine
tu opera grata Deo futura putas? Quid ergo
peculiare habet, male intellecta uerba, male
percensenti adstare sacrificio? Aut quale pie-
tatis genus est Eleemosynā monachis largiri,
ad stiuam aptioribus ac ad religionem? Apage
in alium orbem istam tuā hypocrisin. Geor.

Bonū o
pus quid
sit.

Quid ergo tu uocas bonū opus? Eab. Bonū
opus scriptura uocat, quicquid & præceptum
Dei habet, & egenis, calamitosiq; propter
Christū impenditur, et huiusmodi opera adeo
seuere scriptura exigit, ut ea adsint, deq; fide
nostra testificentur, cætera pietatis exercicia
parui apud Deū momenti futura sint. Geor.
Nō satis quod dicis intelligo. Fab. Apertius
igitur me uis rem ipsam proloqui? G. Volo.
Fab. Egregiū pietatis exercitium est, si quis
ieiunet, hoc est, Si quis a sotiam detestatus con-
tineret (quo commodius orationi uacet) ui-
uat. Neq; enim ueteres ieiunio aliter usi sunt.

usus ieiunij
apud
ueteres.

Georg.

ET BONIS OPERIB. 13

Georg. Recte Fab. Atqui hoc ipsum ieiunium, si non charitatis opera coniuncta habeat, hacque ueluti illecebra condiatur, adeo Deo non probatur, ut uehementer etiam eidem inuisum sit. Sic enim Esaias inquit. Nonne hoc est ieiunium quod elegi? dissolue colligationes impietatis. Solue fasciculos deprimentes, dimitte eos qui confRACTI sunt liberos, & omne onus dirumpe, frange esurienti panem tuum, & egenos uagosque induc in domum tuam, & carnem tuam ne despexeris. Ex ijs Esaiæ uerbis liquet. Bonum opus non esse, si quis pharisaico more statis quibusdam diebus ab esu carniū abstineat non de posito rancore, inuidia, odioque erga proximum, sed illos demum ieiunare uere, adeoque operari bene, qui debitoribus remittant, qui pauperes non opprimant, qui liberales sint erga calamitosos. Denique qui erga omnes sint benefici. G. Ego profecto adfectus ita nondum sum. Fab. A uera igitur fide uacas, Ea enim ut Deum uere timet, ut Deo uere credit, ut Deum in omnibus afflictionibus inuocat, ut Deo pro omnibus beneficijs indefinenter gratias agit, ita uel in pri-

Charita
tis opera

COLLOQ. DE CHARI.

misferax est charitatis erga proximum, cuius commodis non aliter, ac proprijs studet. Atq; hanc charitatem ita effert Apostolus in priore ad Corinthios Epistola, ut nostro Encomio maximopere non egeat. Geor. Si hæc ita habent iam profecto inciuiliter tractavi meū Rin-
cium. Fab. Adde parum Christianæ & ty-
rannicæ. Charitas enim benigna est, patiens est, non querit quæ sua sunt, cætera nosti.
Geor. Quid si erratum hoc, officio quopiam compensem? Fab. Id si facis, iure facis. Geor. Principio debitum illi condono. Fab. Laudo. Georg. Deinde aureum priori addam? Fab. Liberaliter. Geor. Postremo liberalitatem meam in se nunquam claudi sentiet. Ecquid uis amplius? Volo & ego posthac, propicio Christo, frugi esse. Fab. Vide ut hunc animum retineas, neq; facile rursus ad sacrificulos tuos, ac Franciscanos respicias. Non quærun-
t illi animæ tuæ commodum, sed suum lucrum. Neq; enim Pastores, sed Lupi sunt. Georg. De istis post uidero, iam mihi aliam obtulisti querendi occasionem, Cum enim de bonis, hoc est, cha-
ritatis

Persona
pœnitēs.

ET BONIS OPERIB. 14

tatis operibus, breuiter quidem meo iudicio, & tamen pie differueris, adeoq; qualia sint, quæ uera bona dici possint ostenderis, cupio iam nunc de alijs quoq; pietatis exercitijs audire sententiam tuam. Prodiit enim ante triennium libellus Mustelæ cuiusdam, qui quum multis scripturæ testimonijs in aceruum congestis, additisq; interpolauionibus ostendere conaretur, opera ad salutē esse necessaria, interim nec finitionē boni operis addēs, nec discrimen inter charitatis opera, inter Ecclesiastica exercitia, & inter Politicam iusticiam statuens, curam mihi iniecit, oblata aliquando occasione sollicitus hisce de rebus percunctandi. Fab. Contemptis animalculi istius nugis, ante omnia uidesis caueas, ut ne in Iustificationis negocio à scopo aberres, id quod tū cauebis, si Paulina illa Enthymemata semp ob oculos habeas. Si ex opib⁹ est iusticia, frustra igit Christus mortuus est. Item. Lex irā operat. Ergo nō iustificat, post enī facile iudicabis de operib⁹. Principio charitatis opera in scripturis cōmendant^r. Atq; ea potissimū beneficētia constāt er

Georg.
uicel.

Charita
tis opera

ga pro-

COLLOQ. DE CHARI.

ga proximū, ita ut nō solum amicos uerum etiā inimicos amemus, beneficentiæ umbre eosdem subinde perfundētes. Atq; de id gen^o operibus ferè scriptura loquitur, quoties operū mentionem facit, id quod uides in Actis Apostolicis de Tabitha. Iam quod ad exercicia ecclesiastica adinet. Habet suas ecclesia cæremonias, quæ si cū uerbo Dei non pugnant, neq; laqueū iniiciunt conscientijs, iam seruari (ut exercitiū iuuentus habeat) & possunt & debent. Nam ad suefaciēda omnino iuuentus est ad disciplinam, non ad ineptam illam quam male feriat Monachi & Episcopi commenti sunt, sed quæ & Euangelicis literis consentiat maxime & honestatem Christianis dignam coniunctam habeat. Atq; de hoc Cæremoniarum genere Paulus intelligēdus est, ubi inquit, Omnia ordine apud uos fiant. Sin uero cum uerbo Dei pugnant, quales sunt benedictiones illæ cæreorum, salis, aquæ, palmarū, cinerum, herbarū, ac alia infinita, iam confidenter reiiciendæ, ac cōtemnendæ sunt. Neq; enim potestatem Ecclesia habet, diuersum aliquid à scripturis statuendi

Ecclesia
istica dif
ciplina.

Ecclesie
potestas.

ET BONIS OPERIB. 15

tuendi. Quid dicam de politicis operibus? Ea à
 Luthero, ac alijs ita illustrata sunt, adeoq; uul-
 go cōmendata, ut nihil eain re desyderari pos-
 sit. Geor. Quibus rebus igitur constant? Fab.
 Ut magistratū, perinde ac Dei ministrū reue-
 reare, ut in ijs quæ & ad ciuilis iusticiæ & hu-
 manæ societatis conseruationem faciunt dicto
 audiens sis, ut legibus ac moribus eorū, quibus
 cum uiuis te per omnia accommodes, huc enim
 prouerbiū illud pertinet, Νόμος ἡσυχία.
 Quid? Odiosum prorsus hominum genus est,
 qui magistratui ac legibus parere recusant, id
 quod Aristoteles quoq; sensisse uidetur, qui
 Athenienses hoc nomine taxauit, quod quū le-
 ges ac frumenta inuenissent, frumentis uteren-
 tur, legibus nō item. Geo. Nō tam male quan-
 tum audio de operibus docetis Lutherani, quā
 sacrificorū se x passim de uobis loquit. Quod
 si quis rem probe expēdat, palam fiet, cur ob-
 trectatores doctrinæ uestræ esse malint quā
 æqui æstimatores. Neq; enim alia de causa do-
 ctrinā uestram damnant, quā quod iusticiā
 operibus detrahitis. Fab. Atqui nisi istuc fiat,
 constare

Athenien-
 ses taxa-
 ti ab Ari-
 stotele.

COLLOQ. DE CHARI.

constare gloria Christi haud poterit. *Quamquam*, cur non animaduertunt, duplex iusticiae genus à nobis tradi? Internū uidelicet ac Politicum. Politicam iusticiam haud illibenter operibus adscribimus, ut quam absq; motibus spiritus, carnales quoq; homines præstare queāt. At uero internam, non nisi fidei acceptam referre possumus, ut quæ sola misericordiam in Christo adprehendat. Adeoq; peccatorū remissionem, iusticiam ac uitam æternam impetret. Hæc aduersarij nostri nec norunt nec intelligere possunt. *Georg.* Ego quoq; de uobis hæcenus haud ita sensi candidè, propterea quod ipse libros uestros non degustabam, sed ijs tantū, qui mutilatas sēntentias ad calumniandū inde excerpebēt, fidem stultè habebam. sed non ero posthac ad damnandum facilis, *Thessalonicensium* exemplū imitatus, qui quū *Apostolum* concionantem audissent, non statim quod audierant proscindebant, sed ad *Legem* ac *prophetas* confugientes, uera ne an falsa docerentur expendebant. *Fab.* Quotquot positis adfectibus de doctrina nostra iudicium fecerint

stultum
est dam
nare
quod nō
legeris.

ET BONIS OPERIB. 16

fecerint, ij uera apud nos tradi facile fatebuntur, Faxi tantū Deus, ut quod recte docemus, re quoq; ipsa tandem præstemus. Georg. Id quidem assiduis precibus ac uotis à Deo petendum est.

COLLO. DE CRUCE

& Spe in afflictionibus.

Hyberinus. Trygophorus.

Siccine ais Trygophore, egisse tandem animā Briccij nostri socrū? Trygophor. Aio. Hyber. Neq; minore constantia extremum illum mortis punctum expectasse, ac diutinas illas corporis infirmitates antea tulerat? Trigo. Nō tam cōstanti uultu cicutam Diogenes moriturus bibit, quā hęc mortis tempus solita alacritate expectare uisa est: Ad epulas ac lusum, non ad mortē properare diceret. Hyb. Mirum ni ad ccelestes illas epulas properauit, quas tum clementissimus Dominus est daturus, cum accumbentibus in regno ccelorum fidelibus, ipse succinctus ministrum aget. Trygo. Ita opinor. Et ego optimæ fœminæ tantum abest

Cælestes
epulas.

COLLOQ. DE CRUCE.

abest, ut eam felicitatem inuideam, ut etiã mi-
 hi ipsi accidisse putem, quicquid huius eidem
 Christi munere cõtigit. Hybe. Recte, sic enim
 nos decet in beatorum numerum receptæ con-
 gratulari, cui toties in uita cõpassi sum⁹. Quid
 enim illa dum uiueret, uel calamitosius fuit uel
 æque miserum. Si tamen miserum apud Chri-
 stianos esse debet, in hac uita cū ærumnarum
 uarietate luctari. Trygo. Aerumnas illius Hy-
 berine aliqua ex parte compertas habes, eoq;
 iuxta humanum iudicium miseram hic fuisse fa-
 teris. At si totum uitæ eius cursum audias, tum
 uero magis id dices. Ab ipsis incunabulis hu-
 insmodi aduersitatum procellis iactata est.
 Principio quum annū nondum supergressa es-
 set septimū, orbata est utroq; parente. Hiber.
 Parentibus orbari nō est leuis infelicitas, Imò
 nescio an maius incommodum in hac uita ob-
 tingere possit homini. Tryg. Nihil falleris, In-
 felicitas enim hæc quod nosti tanta est, ut eti-
 am peculiari præcepto id genus homines ab in-
 iuria Deus uindicare dignetur. Adde quod pu-
 pillorum, orphanorum, ac uiduarum protecto-
 rem

ET SPE IN ADFLICTI. 17

rem se & patrem in scripturis subinde nominat. Hyber. Nimirum declarare hoc ueluti certissimo argumēto uult, quod nunquam nō pro misero hoc hominū genere sollicitus sit, prætere se lædi, quoties è pusillis illis unus aliquis lædatur. Trygo. Iam quanta hic perpeffam putas, anteaquā ad nubiles annos perueniret? Hyber. Per multa indubie, propterea quod abiurijs ætas illa tueri semet non potest. Trygo. Tandem & uirum naçta est ter pessimum, hoc est, ganeonem, lurconem, comedonē, uentrē, aleatorem, iracundum, morosum, intractabilem, Dei ac omnis honestatis contemptorem, et in quem potissimum Mimus ille Prouerbia- lis competebat. Nullus, malus, magnus, piscis. Hyber. Hominem mihi profecto malum describis, adeoq; dignum, quem Amphiarai exemplo terra absorbeat. Trygo. Certe cum huiusmodi monstro ac ingenio conflictari, & tamen uel ad impatientiam, uel alias malas artes non adigi, raræ cuiusdam probitatis indicium est.

Deus ad
flictorū
pater.

Amphia
raus.

Dioge
nes.

D tulit

COLLOQ. DE CRUCE.

tulit uirum improbum & nebulonem. Et quem
 Herodis *admodū Herodes Sophista, Protheo Cynico*
 sophistæ *sine fine ipsum conuitijs incessenti respondit,*
 Apoph *Cōsenuimus ambo. Tu quidem male loquens,*
 thegma. *ego male audiens. Ita illa ad omnes mariti iniu-*
rias et obduruerat, et callum obduxerat, hoc
 Bonæ *tantum conquesta, quod salutis nullam uir ra-*
 mulieris *tionem haberet. Se æquisimo animo toleratu*
 exemplū *ram omnia, modo is è consortio electorū non*
excludatur, id quod futurum sit, ni mature re-
spiscens, in uiam redeat. Hybe. Utinam omnes
sic adfectæ essent in uniuerso orbe erga mari-
tos fœminæ. Trygo. Postremo quum nullum
uir finē insaniendi faceret, ab omnibus cogna-
tis frustra admonitus ac increpitus, incidit tan-
dem illa, siue Deo sic uolente, siue nimio animi
dolore propter mariti improbitatem confecta,
primo in Pleuresin, deinde in perpetuum capi-
tis dolorem, Postremo, in Apoplexiam. Hyb.
O diuinorum iudiciorū profunditatem. Scor-
 iudicia *tatus est uir, aleam lusit, nunquā nō in multam*
 Dei. *noctem pergræcatus est, nec Deum nec homi-*
nes unquam reueritus, & in hoc mundo pro-
spere

ET SPE IN ADFLICT. 19

spere egit. Contra Dei timens uxor fuit, Deo
 confisa est, Deum in omnibus afflictionibus in-
 uocauit, ipsa quoque uitæ innocentia ac sancti-
 monia fidem suam testata, & infelicissime in
 hoc mūdo egit. Quis nunc Catonem de Pom-
 peio dicere solutum miretur, In rebus diuinis
 multum esse caliginis, propterea quod eidem
 præter ius agenti fuissent prospera omnia, cau-
 sam rei publicæ tuenti, nihil succederet? Ego
 profecto cum ijs qui Deū ignorant, uel Deum
 ipsum iniustū iudicaturus essem, uel ipsam suis
 se omnium pessimam, ni probe illud tenerem.
 Quem diligit Dominus castigat, & quasi pa-
 ter in filio complacet sibi. Trygo. Non defu-
 erunt, crede mihi, qui optimā sceminā iniquis-
 simis iudicijs hic proscinderent, peccati pcenā
 esse, quod patiebatur, dictitantes. Hyb. Non
 semper peccati pcena est, aduersitas. Flagellat
 Deus peccatorē, flagellat & iustificatam per-
 sonam, sed diuerso fine. Peccatorē flagellat in
 hoc, ut ex aduersitatibus ac afflictionibus hu-
 iusmodi, diuinā iram ac iudiciū perdiscens, &
 ad pcenitentia adigatur, & ad misericordiam

Alio si
 ne pius.
 alio im-
 pius fla-
 gellatur.

D a imple-

COLLOQ. DE CRUCE.

implorandū ueluti inflammet. Atq; huiusmodi flagellum, iure eidē ac merito accidit, adeoq; digna meritis pœna ac legis maledictū adpellari potest. At uero iustificatam personā, nō iam propter impietatem aut peccatum adfligit, sed ut hac ueluti putatoria falce, & carnis nostræ reliquias, quæ spiritui negociū subinde facere solent, resecet, & fidem nostrā omnibus commendabili faciat. Trygoph. Recte hoc, Qui peccatum enim credentibus gratuito & propter Christū relaxat, idem pœnam quoq; peccati condonat. Hyber. De priore flagello intelligendus est Esdras ubi inquit: Quæ contingunt nobis, omnia fiunt propter opera nostra maligna, & magna peccata nostra. Alterum Christus ipse ad hunc modum describit. Beati qui persecutionem patiuntur propter iusticiam quoniā ipsorum est regnum cœlorum. Cui adstipulat⁹ Paulus, Omnes, inquit, quotquot pie uiuere uoluerint in Christo, persecutionem patientur. Item Petrus. Nemo uestrum patiatur, ut fur uel homicida. Iam qui optimam mulierem, quæ egregium semper habuit apud omnes bonos fidei testimonium, hoc nomine

ET SPE IN ADFLICTI. 19

proscindunt, quod ob flagicium aliquod aut fa-
cinus, tantas aduersitatum procellas experta
sit, ij mihi parū scite de Christiana cruce dis-
serere, & de peccati pcena iudicare uidentur.

Quid? ipsis etiam Ethnicis hic in iudicando ini-
quiores sunt. Macrobius enim nō omnino Dijs
inuisos esse pronūciauit, qui cum erumnarum
uarietate luctentur, sed subesse arcanas caus-
sas, ad quas paucorum peruenerit curiositas.

Macro-
biij senten-
tia de ad-
uersitati-
bus.

Egregia profecto sententia, adeoq; uel Chri-
stiano homine digna, si nō aduersitatum caus-
sas ignorari, contra illud. Quem diligit Domi-
nus castigat, addidisset. Trygo. Video hic &
Hiobis amicos impegisse, qui à præsentib⁹ ma-
lis argutantur, Hiobem impium ac Deo inui-
sum esse oportere, tot modis adfluctum & fla-
gellatum, quod non nisi pessimum quemq; fla-
gellare Deus soleat. Hyber. Vere impegerunt
id quod futurum non erat, si inter peccati pœ-
nam ac Christianam Crucem probe discerne-
re sciuisent, Christiana enim crux, non est,
quum propter impietatem nostram, aduersita-
tum undis obruumur, sed cum bona Dei uolun-

Argumē-
tum ami-
corum
Hiobis.

COLLOQ. DE CRUCE.

Cruce
christiana
quid.

Quid spe-
ctandum
sit.

tate in hoc tentamur, ut fides nostra probatio-
ri fiat, & perpetuam inuocationis causam habe-
amus, illud ante fidem, hoc post acceptum spiri-
tum et fidem accidere solet, imò quicquid post
acceptam fidem electis immititur, non impieta-
tis iam per fidem ablatæ supplicium, sed pro-
batio est, ac gloriæ Dei instrumentum. Tryg.
Finitio isthæc placet, sed quid potissimum in ea
Cruce quam Christianam uocas, spectandum
iudicas? Libet enim audire, an idem ac ego hic
sentias. Hyb. Sunt Epicuræi quidam, qui ca-
su aduersa contingere somniant. Sed eorū om-
nino repudianda est sententia, principioq; sta-
tuendum, quod consilio ac bona Dei uolunta-
te flagellemur, dictu enim mirum, quantum so-
lacij hinc accedat pijs conscientijs, si persuasæ
sint, Bona Dei uoluntate accidere, quicquid ad-
uersi ipsis accidat. Tryg. Recte, huc enim per-
tinet Pauli illud. A Domino corripimur, ne cū
hoc mundo damnemur. Hyb. Deinde & hoc
spectandum est, quo fine suos tentet Domi-
nus. Neq; enim adfligit, ut perdat, sed ut inuo-
catus saluet ac adiuet, iuxta illud. Castigans
casti

ET SPE IN ADFLIC. 20

castigauit me Dominus, & morti non tradidit me. Atq; hoc quotquot norunt, in afflictionem non pro exitij ac iræ, sed gratiæ symbolo testimonioq; habent & amplectuntur. Tryg. Certum est, hunc finem spectare, magnum in afflictionibus solatium esse. Hyb. Postremo inuocatio huc accedere ac certa spes auxiliij debet, quemadmodum Psaltes dicit. Ad Dominum cum tribularer clamaui, & exaudiuit me. Præsertim cum ad eam rem peculiari cum præcepto, tum promissione inuitemur. Præceptum est, quod per os eiusdem Prophetæ dicitur: Inuoca me in die tribulationis. Promissio est, quod sequitur. Eruam te, & honorificabis me. Præcepto ad inuocationem pertrahimur, promissione ad fidem inuitamur. Neq; enim ulla est in scripturis promissio, siue corporaliū rerū, siue spiritualiū, quam non fide (id quod nosti) adprehendi oporteat. Atq; illa ipsa fides ne in tentationibus ad desperationem adigamur efficit, solauictores facit, sola in afflictionibus gloriatur. T. Cur fidei hic tribus, quod spei in Epist. Rom. dicata tribuit Apostolus? Hyber. Propterea

Adfl
ctio gra
tiz sig
num

Promis
siones fi
de adpre
hendun
tur.

COLLOQ. DE CRUCE

quod pro fide spes in scripturis ferè accipitur, ueluti in illo Dauidis. Beatus uir cuius est nomen Domini spes eius, & nō respexit in uanitates & insanias falsas. Et Paulus ipse in Epistola Corinth. priore, fidem ac spem ita connectit, ut facile adpareat, alterum ab altero separari haud posse. Quādo fidei igitur mentionē facio, iam spem quoq; illam cuius ad Rom. Apostol⁹ meminuit oportet intelligas, propterea qđ res suapte natura cōiunctissimæ separari nulla ratione possunt. Imò quid aliud est spes, atque perpetua quædā fiducia & expectatio eorum quæ promissa sunt credentibus. Trygo. Equidē Augustinum uideo esse in ea sententia, ut sine fide spem nullā esse arbitretur. Ego tamē aliquo usq; discerni a spe fidē posse existimo, ad hunc uidelicet modum. Fides reconciliationē adeoq; promissionem de euentu in præsenti accipit. Spes uero futurum euentum expectat de quo adeo nō dubitat, ut cum Augustino etiam dicere audeat, qui gaudet in spe, tenebit & rem. Qui autē spem non habet, ad rem non poterit peruenire. Hyberin. Huiusmodi discrimen

spes quid sit.

Discrimē fidei & spei.

ET SPE IN ADFLICTI. 21

men, haud ita grauate admitto, ut quod finiti-
 oni nostræ non solum non aduersetur, uerum-
 etiam modis omnibus consentaneum sit. Sed pu-
 tas ne Briccij nostri socrum hæc omnia in ad-
 flictionibus suis spectasse? Trygo. Ea de re ut
 nullus dubito, ita gaudeo idem te de hisce re-
 bus sentire atq; nos. Sæpe mihi uox eius audita
 est, graua quidem esse quæ patiat, sed ta-
 men certo scire se benignissimum patrem esse,
 adeoq; optime erga se adfectum, à quo sic fla-
 gelletur. Et quoniam in hoc non flagellet ut
 perdat, declarare ijs ipsis adflictionibus ani-
 mum eiusdem patris erga se beneuolū. Quid
 dicam de inuocatiōe nominis Domini assidua?
 Semper Deum neu se desereret, neue in impa-
 tientia cœnum demergi pateretur sese orabat,
 semper laudabat, semper gratias agebat, sem-
 per dissolui, ac esse cum Christo capiebat. Et
 cum naturaliter impatientiam adflictio in ani-
 mis hominum pariat, tamen sola hæc sub Cru-
 ce illa durissima patienter ad uitæ finem usque
 perdurauit. Hybe. Hoc est quod Paulus dicit,
 Gloriamur super adflictionibus, scientes quod

vox pia
 muliere
 digna.

COLLOQ. DE CRUCE.

ad afflictio patientiam pariat, patientia uero probationem, probatio uero spem, & spes non pu defacit. Atq; hoc patientiæ genus Ethnici plane ignorarunt, etiamsi gloriæ ac immortalitatis studio grauiâ plerûq; tormenta, graues præ terea iniurias & pertulerint & superarint.

Ethnico
rum pa
tientia
fucata
fuit.

Trygo. Ethnicorum patientia ut maxime ad uersus corporis cruciatus substiterit, tamen ad uersus iram ac iudicium Dei subsistere nõ po- uuit. Esto enim quod Phocion ille Atheniensis quum capitis damnatus ad supplicium ducere- tur, ac quodam post multa conuicia in faciem sibi expuente patienter responderit. An non hūc aliquis compescet in decore se gerentem? Attamē in conscientia terroribus parum hæc umbratica fortitudo ualitura fuit. Hyb. Et ta- men factum hoc, egregium patientiæ exem- plum fuisse fateamur oportet, si & ex fide di- manasset, & coniunctam spem habuisset.

Tryg. Quando igitur Christiani non exter- nam tantum, uerum etiam internam quoq; iu- sticiam præstare iubemur, æquum est, ut ad id quod optimum est, gratia Dei adiuti, enita-

ET SPE IN ADFLICT. 22

mur indefinenter orantes, neue fides nostra in afflictionibus neue spes, neue patientia in nobis minuantur, sed potius per Christi spiritum maius ac perfectius robur in horas nanciscamur. Ita enim fiet, ut omnibus aduersitatibus ferendis pares reddamur. Hybe. Apud me nihil huius prætermittetur. Tryg. Sed quo nunc iturus es? Hyb. Lites sunt inter Conradum Buntingum, ac principis nostri pincernam, ob negatum uinum maxime, eas compositurus sum, nam arbitrum me delegere. Trig. I, & quod facere rogatus es, faustis aibus perage.

Quid in afflictionibus orandū.

COLLOQVIVM DE Sacramentis in genere.

Gudenus. Egebertus.

AVDIO parrochū nostrū in genere de Sacramentis hodie concionatum esse, adeoq; usum eorundē ea modestia, eoq; artificio ob oculos omniū posuisse, ut morosis etiā auditorib⁹ p omnia factū sit satis. Cui cōcioni
uti-

COLLOQ. DE SACRA.

utinam ego quoq; interfuissem. Quis enim in re tam necessaria recte institui non sustineat? Sed detinuerunt me turbulenta quædam negotia, quibus ut nõ immerito irascor, ita hoc præsertim nomine insensus sum, quod ceu preciosissimum quendam thesaurum è manibus mihi excusserunt. Quid igitur faciã? Egeber. Imò quid tu subirator nunc tecum mussas? Satin salue? Gude. Oh tun' hic præsens Egeberte aderas? Per tempus aduenis, Neminẽ mallet iam quàm te mihi dari. Egeber. Cur istuc? Gude. Concionatum de Sacramentis hodie auunt te, idq; in genere. Verum ne id est? Egeber. Non inficior. Gude. Eius concionis ut me quoq; participem facias oro. Egeber. Quasi uero earum rerum repetitio mihi tam sit facilis, quàm tibi fortassis (utpote iuueni) futura erat. Multa mihi inter concionandum incidunt, quorum nec memini ante concionem, nec post meminisse possum, idq; hac maxime de caussa, quod memoriæ præsidio, cum ob immodica studia tum propter ætatis morbum destituor. Et cur ipse concioni hodie non interfuisti? Aut ignoras, quid

verbum
Dei the-
saurus
maxi-
mus.

IN GENERE.

23

quid Sceuola consultus, quid ferijs agi liceret, responderit? Gude. Scio. Nimirum prætermittere quod prætermissum noceat. Egeb. Recte.

scetuloæ
apoph
thegma.

Neq; enim parum nocet, uel neglecta, uel prætermisssa cōcio. Gude. Memini, ob eamq; rem, iam mecum tacitus stontachabar, quod eam ho-

ram in alia negocia, pie quidē, sed tamen haud ita utiliter collocarum. Quamquā quid me frustra eius rei gratia adflicto? Adprehensum an-

verbi
amor.

gelum Iacob Patriarcha nō prius ab se dimisit quā benedictionem ab eo accepisset. Ita te quoq; neutiquā dimissurus sum, nisi capita concionis tuæ audiam. Neq; enim ad repetitionem singulorum uerborum te adigam. Egeb. Atqui uis est, cogere ad dicendum, qui dicturus sponte alioqui nō fuerat. Gude. Christianæ igitur charitatis obliuisci mauis, quam in re & honesta & utili cogi? Egeb. In Hypotyposi illa, qua Episcopū describit Apostolus, illud quoq; inter alia requiritur, ut ad docendum prompti simus & faciles. Quod nisi esset, dicturus certe iam non fueram. Non quod earū rerum quarum tanto tu teneris desiderio, noticiā tibi inuideam

COLLOQ. DE SACRA.

De ambulatione a prandio uel cœna cōmodū

inuideam, sed quod iam iam à prandio surgēs, haud ita ad dicendū idoneus sum. Gude. Age igitur, eamus deambulatiū, quò læta illa omnium rerum facies, pristinam in te dicendi alacritatem exuscitet. Est enim iam quaqua uersum uertas oculos, quod contemplantis animum oblectare possit, uernāt uineta, uernāt horti, uernant agri, uernant prata, & quid non? Omnia ad uoluptatem uernū hoc tempus composuit. Egeber. Geretur mos tibi, cōdiaturq; hæc nostra deambulatio illecebra quapiam. Gude. Illecebra nec potiori nec meliori, poterit condiri, quàm ut de Noui testamenti signis ac symbolis nonnihil differas. Egeber. Non dubium quin Tullianum illud probe teneas. Omnis de aliqua re institutio à diffinitione debet proficisci, ut sciatur quid sit id de quo disputetur. Iam de Sacramentis dicturo, & uocis Etymologia & finitio probe perquirenda sunt, propterea quod multum lucis hinc accedat huic negotio Gude. Belle hoc. Pro qua re igitur Sacramentis uocabulum hic usurpabis? Egeber. Pro gratiæ signo ac symbolo. Nam si pro mysterio tantum

Finitio in omni disputatione necessaria.

tantum ac re arcana accipiatur, quo modo apud interpretē noui testamenti ferè accipitur. qui interdū sacramentū uertit, interdum Græca uoce usus est, *μυστήριον*, iam innumerabilia Sacramēta erunt, quod omnia cū uerba tū opera Christi, arcanū quiddam quod caro cōprehēdere nequeat, habeāt. Pro gratiæ igit sym-
 bolo sacramentū hic accipiemus, ne quam uox ipsa prima statim fronte ambiguitatē pariat, id quod inter cōcionandū quoq; hodie admonu-
 Gud. Da igitur Germanā eius uocis finitionē quæq; causam hanc aliqua ex parte illustrare queat. Ege. Augustin⁹ Sacramentū uocat, inuisibilis gratiæ uisibilem formā. Hic si formæ uocabulum pro signo accipias, bellam finitionē habes. Vere enim inuisibile illud signū, pmissæ gratiæ nos cōmonefacit & admonet. Sed dilucidior hic aliquanto in diffiniendo est Philip-
 pus noster, is enim ad hūc modū ait. Sacramentū est signū diuinitus institutum, pmissæ gratiæ Dei. Hic quoq; obseruabis, quā adposite in hac finitione & uerbum pmissionis & signum coniunxerit. Colligi enim hinc potest duas potissimum res Sacramentum complecti,

sacramē
 ti etymo-
 logia.

sacramē
 ti finitio

COLLOQ. DE SACRA.

Duas
res sacra
mentum
cōplecti
tur.

verbū in
circūcisi
one &
res.

Verbum nimirū ac rem, Verbo, gratia promit
titur. Re, promissam gratiam ratam fore decla
ratur. Verbo Deus Gedeoni uictoriam de ho
stibus promisit, At uero promissionē illiusmo
di certam ac ratam futurā, Vellus nunc siccum
nūc rore perfusum certo declarauit. Verbo iti
dem De^o Noah promisit, quod in posterū dilu
uū a quis uniuersum orbem absumptur^o nō sit.
Sed illam ipsam promissionem Iridis signo con
firmavit. Ad hunc modum de Circuncisione
quoq; Paulus alicubi indicat, signaculum insti
ciæ fidei eandem adpellans. Habet enim illa ip
sa circuncisionis cæremonia, uerbum & rem.
Verbum est, quod ait, statuā pactum meū in
ter me ac te, & inter semen tuum post te in ge
nerationib^o suis fœdere sempiterno, ut sim De
us tu^o, & seminis tui post te &c. Res est quod
sequitur. Circumcidetis carnem præpucij ue
stri, ut sit in signū fœderis inter me et uos, Iam
quemadmodū uerbo Deus Abrahamæ pollicetur
quod propicius eidem semper futurus sit, Ita
promissionem illiusmodi ratam semper fore,
Circūcisionis cæremonia testificatur. Gude-

IN GENERE. 25

Quot habet Christianismus id genus signa?
 Loquor autem de ijs, quæ diuinitus iuxta Phi-
 lippi finitionem, & in usum nostrum instituta
 sunt. Ege. Duo, Baptismū uidelicet & cœnam
 dominicam. Baptismum in lege Circuncisio,
 Cœnam dominicā esus agni pascalis adumbra-
 uit. Iam quemadmodum baptismus tria habet,
 Præceptū, Promissionē & Rem. Ita & cœ-
 na dominica Præceptū, Promissionē, & Rem
 habet. In Baptismatis Cæremonia, præceptū
 est, quod omnes gentes baptizari Christus
 præcipit. Promissio est, quod aqua ablutis &
 credentibus, remissionem peccatorum iustici-
 am, & uitam æternam pollicetur. Res est, ba-
 ptismus ipse in hoc uidelicet institutus, ut per-
 petuum gratiæ signū, quod semper ob oculos
 ponāt Christiani habeant. Gud. Ita ne de Sy-
 naxi quoq; doces? Egeb. Quid ni? in Synaxi
 enim præceptum est, quod Christus dicit. Co-
 medite, & bibite. Promissio est, quod corpus
 suum pro nobis tradi, adeoq; sanguinem suum
 pro peccatis nostris effundi dicit. Res est, ip-
 sum Christi corpus comesum, et sanguis hau-

Novi te-
 stamenti
 sacramē-
 ta.

Baptis-
 mi ratio

synaxis.

E stus

COLLOQ. DE SACRA.

stus. Hoc enim ceu certissimo ac omnium præ-
 ciosissimo signo declarare clementissimus Do-
 minus uoluit, rata omnia futura, quæ in eadem
 ccena credentibus esset pollicitus. Gude. Pu-
 to tamen illa ipsa signa non iustificare. Egeb.
 Non signa ipsa, sed signorum fides iustificat.
 Et ueniat in mentē tibi, quæ de fide iustifican-
 te toties inter concionandum diximus admo-
 nuimusq; . Neq; enim ullum est siue opus, siue
 signum, siue meritum, cui iustificatio accepta
 referri posset, præterquam fidei, quæ ut fulcro
 arbor, ita Christi merito nunquam non inniti-
 tur. Porro promissiones gratiæ Dei adprehendit,
 ijsq; ipsis fidei, quemadmodum de Abra-
 hamo scribit Apostolus, quod ante circumcisi-
 onem iustificatus fuerit, hoc exemplo planissi-
 me ostendens. Non signum iustificare, sed fi-
 dem. Atq; huc quicquid usquam in scripturis
 de fidei efficacia legitur, referri oportet. Gu-
 de. Quis igitur germanus Sacramentoum usus
 est? Egeb. Sacramentis is demum recte utitur,
 qui consecuturum ea quæ promittunt, indubi-
 tanter credit. Atq; hanc fidem ut uerbum pa-
 rit,

Non sig-
 na sed fi-
 des iusti-
 ficat.

rit, ita symbola illa promissæ gratiæ & erigunt & alunt & corroborant. Imò quod intus uerbū efficit in corde, idem foris operatur uerbo adnexum signum. Corde enim promissio, oculis signa percipiuntur. Gude. An non etiam ijs ipsis signis, ceu tessera ac nota quapiam discernimur ab Iudæis & Ethnicis? Ege. Hunc quoq; usum admissuri facile eramus, modo priorem, ñ qui diuersum sentiūt nobiscum diligenter traderent, ac inculcarent populo, iam cum hunc solum tradant ecclesijs, politice tantum de signis iudicantes, sit, ut germanū signorum usum & negligent & contemnant homines. Gude. Fortassis ita docent, quemadmodum pera, baculus, barbitium, ac pallium à uulgo olim discreuerint Philosophos, ita ijs signis, ceu certis notis distingui Christianum à Iudæo & Ethnico. Ege. Sic est, sed hæc de Sacramentis sentētia, nisi pro gratiæ quoq; signis habeant, quid Ecclesiæ maximopere proffit, non uideo, quā tamē probamus, si prior quoq; ille usus de quo diximus, probe ostendat populo. Eū enim ubi tenuerit, iam tum hac quoq; de re admo-

signorum
usus.

COLLO. DE SACRA.

sacramē
ta signa
gratia.

neri potest. Imò tum de mutua quoq; charitate, quàm symbola huiusmodi exigunt, contio institui potest. Breuiter scire ante omnia Christianū oportet, sacramēta signa esse iusticiæ fidei, in hoc à Christo exhibita, ut testentur, & peccata ipsum nobis per uerbum remissurū, et gratuito iusticiā suā donaturū. Veluti ad Romanos dicitur, accepisse Abrahamum circumcisionem. Perinde atq; certū signū iusticiæ fidei. Hæc enim nosse, mire fidem nostrā et erigunt & corroborant. Gude. Qui sit, ut hunc signorum usum tam multi ignorent? Equidem quo ad me attinet, sentio hanc doctrinā & consolationis plenam & salutarem esse percussis & adflictis conscientijs, etiamsi in genere tantum hisce rebus differueris. Egeber. Ita natura comparatum est, ut quæ pessima sunt, in omnibus pene triuijs decantentur. Rursus quæ optima, ubiq; ferè ignorentur, quod ipsum tamē auditorum, non docentium fit uitio. Quanquam si Pseudoconcionatores spectes, qui non Evangelicum sementem faciunt, sed sua tantum somnia ac ueterum constitutiunculas docent, iam doctoribus

Optima
nō omni
bus nota

doctoribus quoq; culpæ nonnihil adsignari potest. Quid multis? Iam inde ab ipso mundi exordio, paucissimi quiq; Euangelicam doctrinam & tenuerunt semper & amplexati sunt. Gud. Verum dicis, Sed quod multi fastidiunt, id ego magna alacritate auditurus essem, si nunc de singulis Sacramentis differere in specie nõ grauareris, de Baptismo nimirũ & cœna dominica. Egeb. Hodiernæ tantum concionis capita repetiturũ me receperam, id præstiti. Tu nunc illam de singulis Sacramentis dissertationem ab alio expectabis. Ego domũ propero. Gud. Si sic stat sententia, iam ego quoq; ad meos concedam.

COLLOQVIVM DE

Baptismo.

Detius. Gelasius. Rhodophanta.

DETIVS. Verũ profecto est, quod uulgo dicitur. Vestis uirum facit. Tu enim Gelasi, sic ornatus sic uestitus, et bellus senex es, & solito uideris alacrior. Sed quid sibi uult ornatus iste, quo ferijs tantum uti consueuisti? Gela. Diuina, Detius. Iturus forsam ali-

COLLOQ VIVM

quo es ad conuiuium. Gelasius. Falleris. Detius. Vel nuptias alicubi cohonestaturus. Gelasius. Nondum ac rem tetigisti. Deti. Num alteram ergo ducturus ipse es uxorem? Gelasius. Uxorem? Fac prouerbij memineris. Crambe repetita mors est. Detius. Digamiam igitur damnas? Gelasius. Istuc omne Deus auertat. Detius. Quod nam omen? Gelasius. Ut ne unquam in eorum numero inueniar, qui à nuptijs, siue primas tandem, siue alteras intelligas, arcent homines. Detius. Qui fit igitur, ut facto eosdem execreris? Gelasius. Effcetur corpus in causa est. Nam si hoc ætatis matrimonij uinculis rursus me alligarem, uererer futuros, qui nupsisse me, non duxisse uxorem dictarent. Detius. Ergo iam monachum agere posses. Gelasius. Posses, & fortassis è re multorum esset, si mei similes præficerentur collegijs monialum. Detius. Diuinare igitur quid sibi ornatus iste uelit, non possum. Rodophanta. De improuiso hos adoriar, Qua de re confabulamini? Detius. Commodum Rhodophanta aduenis, diuinare iussus sum, qua de causa
Gela-

DE BAPTISMO.

28

Gelasius noster, præter morem huius ciuitatis ornari hodie sese, id non possum etiamsi bis atq; iterum periculum fecerim. Rodophanta. Quid si ego paucis isthuc expediam? Gelasius. Heus caue Parmenonem agas, hac atque illac perfluentem. Diuinet Detius, qui se diuinatarum recepit. Detius. Ah. Ne ego stultus sum cui caussa huius rei, iam dudum non uenerit in mentem. Enixa est die abhinc quinto uicina mea masculum. Mirum ni tu pro illo in Baptismo fideiussurus es. Rodophanta. Id ego facile, si me percunctatus fuisses, indicaturus eram. Detius. Quid ad eam rem ornatus iste facit? In Baptismi negotio de alijs rebus sollicitos nos esse oportuit. Gelasius. Politica apud nos, quod nosti, honestas est, ut ad transactionem rerum mundissimarum, corporalis etiam quædam accedat mundicies, Ei honestati me accommodo. Non quod baptismus corporali ista mundiciæ egeat (neq; enim corporis, sed animi sordes abluit) sed ut iuxta prouerbum, scenæ nō nihil inseruā. Deti. Nō damno, sed potius eorū institutū laudo, qui se

Honestas publica.

E 4 qua-

COLLOQVIVM

quatenus citra pietatis iacturam fieri potest,
 omnium moribus accommodant. Et quis sem-
 per tetricos quorundam Catonum mores pro-
 bare queat? Sed recte in Baptismi mentionem
 præsente Rodophanta incidimus? Rodopha-
 Cur istuc? Detius. Cur istuc? Scin quid nu-
 per mihi promiseris? Rodo. Scio. Nimirū quod
 per ocium de Sacramentis aliquando tecū col-
 locuturus essem. Sed uereor ne non tantū ocij
 habituri simus, quantum ad eam rem opus est.
 Breuiter aderunt cum puero, quē baptismatis
 aqua abluu uolent. Deti. Quota hora est? Rho.
 Prima. Detius. Atqui ante secundam non ad-
 erunt. Gela. Ne graueris igitur Rhodophan-
 ta & fidem tuā liberare, & Detio nostro hac
 in re morem gerere, præsertim quū me quoq;
 attentissimum hic auditorē habiturus sis. Rho.
 Age, fiet. Principio autem Deti meminere
 oportet, quid de Sacramentorum nomencla-
 tura, finitione, efficacia, & usu in proxima cō-
 cione dixerim. Ad rem enim multum facit,
 probe istuc tenere & meminisse. Detius. Imo
 istuc quoq; memini, quod Sacramenti duas se-
ceris

ceris species. Baptismum uidelicet & Euchari-
 stiã. Proinde iam nunc Baptismi finitionẽ ex-
 pecto, aliã de Synaxi auditurus sententiam
 tuã. Rhodo, Baptismus si scripturam sanis ocu-
 lis intueare, certissimum est & pœnitentiã &
 remissionis peccatorum signum. Sic enim Io-
 annes, antea quã aquã Baptismo homines
 perfunderet, prædicationem suam auspicatus
 est. Pœnitentiam agite, adpropinquat regnum
 cœlorum. Principio ad prioris uitã, adeoq;
 omnium peccatorum prouocat pœnitentiam,
 id quod postea Christum quoq;, ac Apосто-
 los fecisse, nihil obscuris uerbis Euangelistã in-
 dicant. Deinde pœnitentibus, hoc est, pecca-
 tum sentientibus, Baptismum impertit, certis-
 simũ uidelicet signum, quod per Christũ, cui
 uia ipse præparet, quiq; post totius orbis pec-
 cata sit proprio sanguine expiatur, certo om-
 niũ peccatorũ ueniã consequantur, spiritu do-
 nentur, inq; album filiorum Dei recipiantur.
 Detius. Baptismus ergo Ioannis, remissionem
 peccatorum coniunctam habet? Rodophan.

sacramẽ
 ti species

Baptis-
 mus sig-
 num pœ-
 nitentiã

E ; Quid

COLLOQ VIVM

Baptis-
mus Io-
annis.

Regnum
cælorū.

ysus ba-
ptismi.

Quid ni? Neq; enim pœnitentiam solum prædicat, sed regnum quoq; cœlorum adesse nunciat. Iam an non gratiæ & remissionis peccatorum nuncium est, quod regnum cœlorum ad propinquare dicit? Deti. Quid proprie hic regnum cœlorum uocat? Rodo. Tempus reuelandi Christi & Euangelij. Sic enim alibi Ioannes digito Christum commonstrans, ac ueluti seipsum interpretaturus. Ecce inquit, Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Proinde in contione Ioannis non pœnitentiæ solum, sed remissionis quoq; peccatorū doctrina spectanda est, Vtrumq; enim baptismus illius complectitur. Gelasius. Recte. Neq; enim diuelli à Baptismo pœnitentiæ & remissio peccatorum debent. Rhodophan. Imò præcipuus Baptismi usus est, agnita per legis prædicationem, à qua concionem orditur Ioannes peccatorum nostrorum magnitudine, terreri & adfligi. Rursus promissionis uerbo, ne ad desperationē sic adfecti adigamur, erigi. Ob eamq; rem non inepte dicunt, qui nos Ioannis simul, ac Christi

Christi Baptismo baptizari adferunt. Vna enim eademq; aqua, hoc est, spiritus organon est, quam uterq; impertit. Idem uerbum est, quod utrinq; prædicatur. Detius. Puto tamen inter Ioannis ac Christi baptismum, quoddam existere discrimen, uel Ioanne ipso teste. Sic enim inquit. Ego baptizo uos aqua ad poenitentiam, qui post me uenturus est, ille baptizabit uos spiritu & igne. *Rodophanta*. Si externum opus spectes cum baptizamur, iam nihil discriminis est. Utrinq; enim & uerbum urgetur, & Sacramentum administratur. Sin uero spectes officia, ac utramq; personam, iam *ὁὐο δὲ ἀ παρὸν* Ioannem à Christo differre fateamur necessum est. Quantumuis enim sanctus sit, Ioannes, quantumuis admirabilis doctor, tamen largiri sua autoritate, uel spiritum, uel iusticiam, uel uitam æternam non potest (rerum enim istarum minister tantum non autor est) ni peccata Christus condonet, adeoq; spiritum suum in corda nostra, per uerbi ministerium transfundat, cuius uirtute & renouemur, & gubernemur, & sanctificemur,

COLLOQ VIVM.

Antithe
sis Chri
sti & Io
annis.

mur, ita ut clamare nihil cunctantes audeamus, Abba pater. Imò uis breuem hac de re anthithesim? Ioannes minister, Christus donator est spiritus, Ioannes seruus, Christus dominus est. Ioannes remissionem peccatorum aliena autoritate prædicat, Christus proprio sanguine totius orbis peccata expiat. Ioannes Messiaæ præcursor, Christus Messias ipse est. Ioannes plantat & rigat, Christus incrementum dat. Breuiter. Ioannes minister est salutis, Christus autor est salutis, uel ipso Ioanne teste, Sic enim inquit. Ille qui post me uenturus est, fortior me est, cuius nõ sum dignus, ut calciamenta portem &c. Deti. Quantum audio adiunctam Baptismus remissionem peccatorum habet, adiunctum spiritum habet, adiunctam iusticiam & uitam æternam habet, modo credas. Sed tamen ea omnia; neq; à Ioannis, neq; ab Apostolorum, sed à Christi persona, cuius ipsi ministri tantum sunt, pendent. Quid? Aut quod dixisti adsecutus non sum, aut harum rerum efficiens caussa, & uerbum & Christi spiritus est. Gelasi. Ego quoq; hac de caussa bap-
bap-
tis-

Efficiens
causa in
Baptis
mo.

baptismum ab Apostolo, lauacrum regenera-
 tionis, & renouationis Spiritus Sancti dici ar-
 bitror, quòd non solum externe aqua perfundi-
 mur, uerumetiam spiritu quoq; donamur, cuius
 igne ac potentia & corda nostra immuten-
 tur, & quicquid sordium in animis nostris re-
 liquum est conflagretur, iuxta illud Ioan-
 nis. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spi-
 ritu, non potest intrare in regnum cœlorum.
 Rhodophanta. Ita est, Sed commodum uerbi
 mentionem fecisti, eidem baptismi efficaciam
 attribuens. Nisi enim uerbum Christi ac præ-
 ceptum ad aquam accedat, quid aliud est ac
 elementum? Et placet nobis Augustiniana illa
 agnominatio, Accedat uerbum ad elementū,
 & fit sacramentum. Propter uerbum enim ac
 Christi præceptum, unde baptismus pendet,
 aquam illam, non iam pro mera aqua, sed pro
 salubri, ac salutari lauacro habemus, ut in quo
 omnia nobis peccata relaxentur, spiritus do-
 netur, adeoq; in numerum filiorum Dei adsci-
 scamur, Atq; hac de causa semper in baptis-
 mi negocio & uerbum & præceptum Christi ur-
 geri oportet.

Augusti-
 nus.

Baptis-
 mus sa-
 lutaris
 aqua.

COLLOQ. VIVM

geri oportet. Sic enim Matth. ult. inquit. Ite in
 uniuersum orbē, & docete omnes gentes, ba-
 ptiſātes eos in nomine patris, & filij, & spiri-
 tus sancti. Hic nō uerbi solū ministeriū aposto-
 lis cōmendat, uerū etiā baptisimi administratio
 præcipitur, unde liquet, æque ad salutē neces-
 sariū esse baptisimū, atq; uerbū ipsum, nisi forte
 ineptam loquacitatē Christo adscribere ueli-
 mus, qui in re non necessaria, tot uerborū mo-
 dios frustra effuderit. Sed quis sic insaniat? E-
 go sic iudico, & sic in animū induco meū, Non
 posse nō sanctū, necessariū, ac salutiferū esse
 quicquid tandem, & præceptum, & uerbum
 Dei adnexum habeat. Deti. Germanico pro-
 uerbio dicitur. Ad unius fatui interrogata, uix
 decem sapientes sufficere. Id uerū esse & mea
 loquacitas arguit, & tu fortassis non sine mo-
 lestia experiris. Sed quid facias? Præmuniri ad
 uersus impiam doctrinam Christianus debet.
 Proinde uel hoc nomine feres Detium tuum,
 quod in rebus cognitu necessarijs nullū inter-
 rogatum, uel superuacaneū, uel ociosum esse
 possit, præsertim quum hoc tempore mirascir
 ca hoc

Baptis.
 ad salu.
 necessa-
 rius.

DE BAPTISMO.

32

ca hoc Sacramentū Anabaptistæ moueant tra-
gædias. Hactenus probe mihi tu, de baptis-
mī finitione, usu, efficaciaq; disseruisse uideris, ita
ut cordatis hominibus nullus ad calumniandū
locus relictus sit. At iam nunc quam diu duret,
indica quæso. Nam ad Anabaptis-
mī consuetu-
onem præcipuæ eam rem pertinere arbitror.
Rhodo. Per omnem uitam durat. Quemadmo-
dum enim tantisper dum carnis mole graua-
mur, & reliquæ peccati supersunt, & in ho-
ras delinquimus. Ita pœnitentiam quoq; ac pec-
catorum remissionem, apud Christianos oportet
esse perpetuam. Hoc est, semper quoad ui-
uimus, meminisse nos oportet, cur in aquã im-
mersi, rursus cur post immersionem extracti
inde sumus, Christo ita præcipiente. Hac enim
externa baptismi cæremonia ueluti perpetuo
admonemur, iugiter peccatum nobis faceffere
negocium, eoq; iugi in hac mortali uita opus
esse pœnitentia, iugiterq; peccatis mori nos o-
portere, iuxta illud. Cõsepulti sumus cū Chri-
sto per baptismū in mortem. Rursus cum Chri-
sto resurgere & uiuificare nos oportere, Gel-

Baptis-
mi signē
ficatio.

Huc

COLLOQ. VIVM.

huc fortassis non inepte, quod de nouo ac ue-
 teri homine Paulus passim docet, quis retule-
 rit. Rodopha. Recte. Scriptura enim eum ho-
 minem qui & peccato mortuus nondū, & spi-
 ritu perfusus non est, ueterem adpellat. Cōtra
 eū qui spiritu in baptismo perfusus & resurre-
 xit cū Christo & iusticiā uiuere cœpit, nouū
 hominē siue nouā creaturā uocat. Det. Si signū
 igitur est baptismus, quod harum rerum, hoc
 est, pœnitentiæ & remissionis peccatorum ad-
 monere, ac commonefacere nos debet, iam
 frustra apud plerosq; iteratur. Rhodo. Adde
 impijssime. Quod enī miseri homines uel præ-
 ceptum scripturæ uel exemplum habent? Iam
 citra Dei præceptum & uerbum, & exem-
 plum, in ijs quæ ad salutē pertinent, nouare ali-
 quid uelle, quid aliud est ac mera insania? Ge-
 la. Præceptum certè iactare nullum hac in re
 possunt. Rhodo. Imò ne exemplum quidem.
 Deti. Exemplum ex actis iactant, sed indubie,
 haud ita bene intellectum. Gela. Quod nam?
 Rodoph. Ego dicam. Ephæsi quosdam Pau-
 lus imperfecte Christianos, & Ioannis Bap-
 tismate

tismate tantū perfusos, hoc est, doctrinæ Christi-
 stianæ, & reuelationis spiritus ignaros ad-
 huc, baptizasse legitur. Eum locum ita accipi-
 unt, ut de externo baptisimi signo locutum ibi
 Lucam arbitrentur, cū ex circumstantijs tex-
 tus luce clarius adpareat, Baptismum ibi cum
 pro doctrina glorificationis Christi, tum pro
 Baptismo ignis, quo admiranda illa spiritus
 dona distribuebantur, intelligi oportere.
 Quod si cōtendere uolent, Lucam de externo
 baptisimi signo loqui, iam doceāt ac ostendant,
 quando Apostoli ac alij Ioannis baptismate ab-
 luti baptismū iterarint. Deti. Id tum ostendent,
 cum Christi regnū corporale in hac uita, post
 resurrectionem futurum conuicerint. Rhodo.
 Imò tum cum infantes admitti ad baptismū non
 posse comprobarint. Quid enim æque ridicu-
 lum, æque abominandum? æque impium? Gel.
 Adultos ad rebaptizationem cogere, non fe-
 rendæ insanæ genus est, At infantes quod ra-
 tionis expertes sint, à signo illo quo Christo
 inserimur, arcere uelle, summæ malitiæ inditiū
 est. Rhodo. Probe dicis. Principio enim nō ui-
 dent

Locus
 ex actis
 explica-
 tur.

Error a-
 nabapti-
 starum.

COLLOQ VIVM.

Circum-
cilio.

dent male feriat homines, eandem nunc esse
 baptismi rationem, quæ fuerit antehac in lege
 Circumcisionis. Iam uero quum confiet infan-
 tes quoq; in Iudaismo die octauo circumcisos,
 hocq; signo ceu tessara quapiam in numerũ fi-
 liorũ Dei adscitos esse, qui fit, ut Christiano-
 rũ pueris, nõ perinde propiciũ Deũ esse, ac Iu-
 deorũ infantibus olim fuerit, credere nolimus?
 Quæ (malum) hæc est insania? an non habet
 eandem uim Euangelicum hoc, Sinite paru-
 los ad me uenire, atq; Mosaicum illud, Omne
 masculinũ ex uobis, octauo die circumcidetur?
 Aut abbreviata est manus Domini, ut quod in
 Iudeorũ pueris operata est, in nostris operari
 non possit? Sed animaduerte, quàm malitosum
 sit & hoc cauillum, quod infantes hac de cau-
 sa à baptismo arcent, quòd rationis expertes
 sint, eoq; fidem, quæ in baptismo requiratur, non
 habere possint, Bis enim hic impingunt, prin-
 cipio quod rationi fidem attribuunt, cõtra scri-
 pturæ sententiã. Deinde quod operationẽ di-
 uine bonitatis in paruulis inefficacẽ faciũt. At-
 qui rationi uel tantillum tribuere in fidei, aut
 iustifi-

Ratio cæ
ca in re
bus spiri
tualibus

iustificationis negotio, quis scripturæ locus un
quã permisit? Paulus in Epistola ad Corinth.
priori nihil obscuris verbis dicit. Mundũ De-
um in sapientia Dei per sapientiam cognosce-
re non potuisse, eoq; per prædicationis stulti-
tiam salvos factos esse credentes, Adhæc Chri-
stus ad Petrum dicit, Caro & sanguis non re-
velavit tibi, sed pater meus qui in cœlis est.
Quod quum ita sit, necessario sequitur, nihi-
lo magis fidei capaces esse adultos, si de car-
nis viribus sermo sit quàm pueros, fidem enim
Dei donum esse, quis negare vel queat, vel au-
deat? Lam si Dei donum est, neq; negari potest
Deum respectorẽ personarũ non esse, quis ne-
get in paruulis æque atq; in adultis, efficacem
esse posse? Deti. Huius rei exempla habemus
Rhodo. Memini, nimirum in Iheremia & Ioan-
ne. Vtrumq; enim scriptura in utero matris san-
ctificatum esse dicit, Si in utero matris cum ni-
hil dum operati essent, sanctificati sunt, iam fi-
dem quoq; per gratiam & donum habuerint
necesse est, neq; enim ulla absq; fide sanctitas
esse potest. Detus. Placet quod dicis,

COLLO. DE CONFES.

Sed uides huc aduentantem cum puero obstetricem? Rhodophan. Video eoq; dicendi finem facio, tanto confidentius eundem baptizaturus, quanto certius est, Anabaptistas, cum à uera scripturarum cognitione, tum ab omni pietate esse alienissimos. Vos me sequimini. Gelasius. Fiet.

SEQVITVR COLLO-
quium de Confessione &
Satisfactione.

SEVERVS RICARDVS.

QUANDO tandem in gratiam redibis Ricarde, cū patruo tuo? aut nondum te intempestiui istius odij cœpit satietas? Ricar. Quando autem odiosa rerum cōmémoratione aures mihi calefacere desines tu? Aut cantilenam hanc non millies iam audiui? Seue. Atqui obtundere prius non desinam, quàm in concordiam uos redegero. Neq; enim nescio, quantū periculi habeant, uel fratrum, uel sanguine coniunctorum inter ipsos inimicitiae, ut quæ prouerbio etiã locū fecerint. Ricar. Periculis illiusmodi

Fratrū
iræ acer-
bissime.

ET SATISFACTIONE. 35

illiusmodi terreri poterā. Sed quoties iniuriæ
 qua adfectus sum magnitudinē considero, to-
 ties odium hoc per se satis atrox, ueluti de no-
 uo redintegrascit. Proinde si me amico uti uis
 missa istæc facito, deq; alijs rebus mecum con-
 fabulator. Ne mentionē quidem eius hominis
 ferre possim. Seuerus. O pertinax odium,
 adeoq; flagris & pistrino dignum. Consimili
 odio in Romanos Annibalem olim flagrasse fe-
 runt. Quum enim de finienda inter Romanos
 & Carthaginenses similtate quereretur, pe-
 dem inflixit solo, ac puluere suscitato, tum de-
 mum finem odij ac belli fore dixit, cum altera
 pars redacta esset in pulueris habitum. Siccine
 igitur tu quoq; clausis oculis properabis ad in-
 feros? Ricar. Non statim ad inferos properat,
 quisquis maleficium in homine malo detesta-
 tus est. Seuerns. Caue malum uoces, quem bo-
 num uirum esse, & ego scio & nemo non con-
 fitetur. Præterea hoc tibi in mentem ueniat,
 cum illum calumniaris et dedecore perfundis,
 dehonestare te totam familiam tuam. Et qui po-
 tes ob rem tam leuem, momentaneam & flu-

Odiū
 Hanniba-
 lis in Ro-
 manos.

COLLOQ. DE CONFES.

Descri
ptio ho
minis
iracundi

xam tam hostiliter odisse hominem? Ricardus.
Imò lites inter nos sunt de rebus maximis.
Seuerus. Quasi uero qua de re inter uos con-
trouertatur ignorem. Ricardus. De fundo ui-
delicet paterno quem ille dolo malo possidet,
non ignarus iure hæreditario meum esse, Se-
uerus. Possidet, non dolo malo, sed oppignera-
tum. Imò ea lege possidet, ut eam tibi possessio-
nem protinus cessurus sit, si pecuniam quam
mutuo patri tuo dedit reddas. Ricardus. At-
qui pater meus iam iam moriturus nullam alie-
ni æris mentionem fecit, indubie indicaturus, si
quam ab impuro homine pecuniam mutuo ac-
cepisset, proinde uerisimile non est, oppigno-
ratum esse, ui ac dolo eundem & inuasit &
possidet. Seuerus. Ita ne quicquid libet & in
buccam uenit, expuere in uirum optimum au-
des? Audio te eadem maledicentia nuper quo-
que aduersus eundem usum, adeò, ut ne fama
quidem illius rationem habueris. Atqui Chri-
stianum calumniandi illa rabies, haud quaquã
deceat, & oilorum est, maledicere omnibus, quã
benedicere non didiceris. Quanto satius erat
iure

iure agere cum homine, quam immerenti no-
tam inurere. Ricardus. In ius igitur, uel nunc
tandem pertrahetur. Seuerus. Id quidem tum
facere decebat te, quum omni ignominia ge-
nere perfusum dedecorare conabar. Iam sic
abs te habitum, etiam in ius pertrahes? Vide
ne actionē cōtra te ipsum instituas. Nisi for-
te putas, maledictis incessere, idem esse quod
iure agere: dicam quod sentio, facis adeo inin-
riam illi, Iuuenis uetulo & patruo. Neque du-
bito quin causa casurus sis, si ad æquos uenia-
tur iudices. Si nescis enim, habet syngrapham
patris tui. Ricardus. Singrapham patris? hem,
Non est uerisimile. Seuerus. Ecquod unquam
uolens consciui mendacium? Id dic si potes.
Ricardus. Non possum. Seuerus. Persuasus
igitur esto comperta loqui me, non ex uano
rumore hausta. Syngrapham ego patris tui &
uidi & legi, et manibus attrectaui. Ricar. Nul-
lus sum. Seue. Et non sit unquā mihi propitius
Christus, si te hic fallo. Ricar. Perij, Seue. Sen-
tis ergo iam nunc quā in iuste contra optimū

Maledi-
ctis non
est iure
agere.

COLLOQ. DE CONFES.

sacra res
consiliū

uirum ferocieris? Ricar. Hic consilio opus est: Seuerus. Si te errati pœnitet, facile ut cum homine placidissimo in gratiam redeas, effecero. Et quanquam (ut ueram fatear) maiora designaris, quàm cui rixosus quispiam facile ignoscere queat, Tamen tam mitis erit quàm agnus, si te supplicem uiderit, Adolescentiæ enim prudentissimus senex citius rationem habiturus est, quàm de uindicanda iniuria consilium initurus. Tu tamen maledicentiam istam tibi tempera in posterum. Ricar. Vehementer mihi Se uere displiceo. Seue. Et tanto magis displicere tibi debes, quanto sortius semper uociferatus

Cōfitem
tur quot
quot fra
tribus re
concili
antur.

es, magno Christianismi damno, Confessionē Lutheranos tollere, quos tamen ut alias ita in hac quoq; confessionis parte tradenda, qua frater reconciliatur fratri, semper constat fuisse diligentissimos. Ricar. Ergo ne quoddam confessionis genus est, quum frater reconciliatur fratri? Seuerus. Quid ni? Imò huc ferè pertinet, quicquid ad occultam illam & auricularem confirmandam è scripturis citant aduersarij nostri. Ricar. Occultam igitur illam damnas?

ET SATISFACTIONE. 37

nas? Seuerus. Nihil minus, sed scripturam eò
trahi conqueror, quo commode trahi non po-
test. Tenes opinor locum illum ex diui Iacobi
(sitamen titulus autorem non mentitur) Epi-
stola. Confitemini alterutrum peccata uestra.
Ricardus. Teneo, Seuerus. Eum plæriq; ita in-
terpretantur, ut ad auricularem confessionem
detorqueant, cum luce clarius sit, tantum de
reconciliatione fratrum inter ipsos intelligi eun-
dem oportere. Vt sit sensus. Non occidat sol su-
per iracundiam uestram, neq; sint ullæ inter
uos qui Christiano nomine censeri uultis, uel
lites, uel inimicitia. Omnia apud uos charitate
condiantur ac amicitia. Quod si etiam (ut est
multis adfectibus obnoxia caro) dissidium ali-
quod inter uos exortum fuerit, iam qui prior
læsus, alterum qui læsus est, & placet & no-
xam deprecetur. Ricardus. Putas eius loci huc
germanum sensum esse? Seuerus. Non puto,
sed certo scio, idq; non solum ex ijs, quæ eum
locum sequuntur ac præcedunt, egregieq; sen-
tentiam nostram adiuuant, uerum etiam ex eò,
quod Matthæi quinto dicitur. Si obtuleris mi-

Excuti-
tur locus
e Iacobi
Epistola

COLLOQ. DE CONFES.

Nihil
absque
charitate
Deo gra-
tum est.

nus tuū ad altare, ibiq; in mentem tibi uenerit, quod frater tuus aduersum te habet aliquid, tam relinque munus tuum, & uade prius recōciliari fratri tuo, tumq; ueniens offer munus tuū. Audis nulla munera, ne illa quidem, quæ in ueteri lege præceptū Dei habebant, nisi omnis inter fratres offensa tollatur, grata Deo esse. Ricar. Quid si hic recipiatur Satisfactionis uocabulum? quod ad me attinet, non illibenter patrio pro illata iniuria satisfecero. Seue. Satisfieri ijs quos læsimus modis omnibus oportet, id quod tum fit, si erratum nostrum agnoscentes, & ueniā eiusdem errati oremus, & illatum, uel damnum, uel incommodum, uel iniuriam officio quopiam compensemus, beneficioq; sarciamus. Ibi enim tum fit, quod alibi dicitur. Remittite, & remittetur uobis. Ricar. Deprecatione igitur hac, & mutua errorum cōdonatione, ceu merito quopiam insigni, peccata expiantur? Seue. Erras, Quod enim de dimittēdo dicitur, ad p̄nitentiā pertinet, Quæ si fucata non est, sed uera, adeoq; fidem coniunctam habet, lam fratri quoq; quantumuis hosti

ET SATISFACT.

38

hostiliter læsa sit non illibenter cōdonat. Atq; illa ipsa fides, è qua condonatio huiusmodi dimanauit, peccatorū ueniam consecuta est, non propter opus illud mutuae condonations, sed propter misericordiam orbi per Christum exhibitam. Ricardus. Arrident animo meo, quæ dicis omnia, proinde uolo quàm primum posito omni rancore et inuidia, redire cū patruo meo in gratiam. A me iniuriæ initium fuit, Prior igitur agnita culpa præcabor eius errati ueniam. Seuerus. Nunc tandem sapis. Et scio hanc tuā resipiscentiam optimo seni gratissimam futuram, & fortassis non repetita pecunia paternum tibi fundum cessurum. Neq; enim pecunia tua, cum alioqui bene nummatus sit, eget maxime opere. Ricardus. Quid si in aurem meo quoq; parrocho hoc erratum insurrem? Seuerus. Ego tibi hac in caussa parrochi loco fui, etiamsi ad Ecclesiam meam non pertineas. Ad resipiscentiā enim te hortatus, & redeuntem in uiam uerbo Dei consolatus sum. Et tamen nihilominus tuum parochum, si uoles, adiri potes, illius quoque auditurus è uerbo Dei

senten-

Fides
peccato
rū remis
sionē so
la impe
trat.

Auricu
laris cō
silio.

COLLOQ. DE CONFES.

sententiam. Neq; enim is sum, qui auricularem illam confessionem improbare uelim, modo is qui sic confitetur nō cogatur ad omnium errorum enumerationem. Richar. Ipse quoq; difficillimum arbitror peccata omnia per censere ordine, Adeoq; arenam citius numerari, atq; istuc fieri posse. Sed cur confessionē hanc tantopere probas tu, quam tamen pleriq; è grege uestro & negligunt & reijciunt? Seue. Multa res in caussa sunt, Principio clauium usus, quem ignorari nullo pacto oportet in Ecclesia. Ignoratur autem, cum priuatam absolutionem fastidimus, Cum sententiam diuinam ex concionatoris ore de nobis audire supersedemus, cumq; ob quendam abusum, uerum harum rerum usum adspernamur. Equidē publice quoq; credentibus offertur peccatorum remissio. Istuc quis negat? Sed tamen tum demum Euangelij promissiones ad me quoq; pertinere experior cū priuatim audio, fili remittuntur tibi peccata tua, uade noli amplius peccare. Est & alia caussa, qua propter Confessionem hanc, etiamsi diuini iuris non sit, contemni nolim.

Multa

Clauium
usus.

ET SATISFACTI.

39

Multa sæpe angunt, & male habent animum nostrum, Multi sunt causas quorum difficultate terretur conscientia, Multa in hęc mortali uita constitutis obtingunt, quæ prudentis uiri requirunt consilium. Perculsam igitur cōscientiam obq; crimen aliquod male adfectā, quis rectius, atq; scripturarum gnarus, quiq; quid cui conueniat edoctus sit, eos solabitur? Ricar- Negari non potest, quin iuxta prouerbinm sit Συμβολ̄ & ἰερὸν χήμα. Seuerus. Videndum tamen est, ut ne quicquid huius facimus, ex recepta quadam consuetudine faciamus. Ea enim res hypocritas facit. Et ut centies confiteare presbytero, tamen nihil ea res, uel commodi, uel utilitatis habet, ni peccatum prius persentiscens Deo quoq; cōfiteare, idq; uerbis huiusmodi. Tibi soli peccaui & malum corā te feci ut iustificeris in sermonibus tuis, & uincas cū iudicaris. Hęc enim confessio, nisi illam quæ sacrificio in aurem insurratur præcesserit, iam frustra sacerdotis expectas consilium. Adhęc deligendus est uir bonus, rerum Sacrarum peritus, inq; docendi officio constitutus, è cuius

sæpe o-
pus est
consilio

Deo con-
fiteadū.

ore

COLLOQ. DE CONFES.

ore non solum absolutionem audias, sed de satisfactione quoq; recte instituire. Ricar. Satisfactionis uocabulum hic non recipis fortasse. Seue. Recipio si ad meritum Christi referatur. Sin uero detorqueatur ad nostra opera, iam nihil minus est, quod ferri oportet in ecclesia. Ricar. Vnus igitur Christus pro peccatis nostris dependit? unus pro delictis nostris satisfacit? unus patrem nobis reconciliauit? Seuerus. Id nō prius credes, quam è scripturis conuictū sit. Esaiæ unquam legisti caput quinquagesimum tertium? Ricar. Legi. Seue. Veniat igitur in mentē tibi, quæ de Christi ibi dicunt merito, præsertim illud. Propter peccata populi mei percussus eum. Vere enim hæc de Christi merito dicuntur, uel Philippo in Actis teste. Veniat & illud Ioannis in omnibus truijs decantatum in mentē tibi. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Postremo fac Pauli illius memineris, mortuus est propter delicta nostra, et resurrexit propter iustificationem nostri, An non unum Christum esse, qui pro peccatis nostris, fecerit satis, apertissime hic dicitur? Ricar.

satisfa
ctio no
stra Chri
stus.

ET SATISFACT.

40

car. Oportet tamen nihilominus, opinor, esse
in pœnitente, & motus nouus & uitã nouam,

Noua
uita.

iuxta illud. Facite fructus dignos pœnitentia.
Seuerus. Istuc negat nemo, modo motibus istis
ac operibus bonis, quæ Fidem nunquam nõ co-
mitantur, non referatur accepta illa pro pecca-
tis nostris satisfactio. Ea enim quod audis, soli
Christo debetur. Ad hæc incerta redderetur,
si ullus hac in causa locus tribueretur nostris
meritis. Meritis inquam quæ opponi iræ ac iu-
dicio Dei haud possunt. Ricar. Intellico, non
facile abs te iam dicta obliuioni traditurus.

Quiniam iam eo placatum patrum meum, ut
ne sol unquam posthac occidat super iracundi-
am meam. Seuerus. Frugi es, si uti cœpisti, ita
perrexeris.

COLLOQVIVM DE SA-
cramento Altaris.

LISTRIVS AEMILIVS.

A Emili. Appetit sacrũ Pascatis tempus cũ
& ad confessionẽ illã auricularẽ, & ad
suscipien.

COLLOQ. DE SACRA.

suscipiendum altaris Sacramentum cogi consueverunt homines. Quæ res tametsi nunc ad nulla tempora adligatæ sint, uerbi lucæ tenebras huiusmodi discutiente, tamen an mensæ Domini iam cū cæteris participaturus sim, ne scio. Neq; enim à contagio terrenarum rerum tam sum purus, quàm esse debent, qui sacratissimis hisce mysterijs cõmunicant. Quod si liberum apud nos non esset sacrosanctum hoc conuiuium, sed iuxta ueterem Romanæ Ecclesiæ consuetudinem præcepto, ac minis huc adigeremur, fortassis indigne manducaturus essem hoc tempore corpus Domini, & bibiturus illius sanguinẽ, usq; adeo nullum sentio harum rerum desiderium. Sed ut tu adsectus erga hoc symbolum es Lystri? Listri. Ut solent qui rem quampiam uehementer expetunt. Quiduis enim citius, ac conuiuium tam opiparum neglecturus sum. Iactant Poetæ Ambrosiã, et quod nescio Deorum nectar, adhæc foelicem pronunciant, cui ijs uesci ac frugi contingat. At mihi dominica illa ccena, quauis Ambrosia, quouis nectare & suauior est & mellitior, Imò quàm

somnia
poetarum
uana.

quam abest procul à terra cœlum, tam non me-
 retur ridiculum illud de cibo ac potu deorum
 commentum, huic cœne comparari. Qua pro-
 pter miror, qui fiat, ut ad cibum tam salutarem
 nauseas tu, præsertim quū concionibus aliquot
 homines ad sacram hanc synaxim subinde fre-
 quentandã, per hosce dies, adhortatus sim. Ae-
 milius. Non omnino nauseo, & tamen quendã
 hic torporem sentio, à tam prælauta mensa aliò
 me rapientem. Listri. Quam dudum sacramen-
 to hoc usus es? Aemi. Non audeo dicere, & ta-
 men dicendum est, sextus annus agitur. Listri.
 O te miserum. Quis obsecro malus genius, à ci-
 bo tam salutari tamdiu te detinuit? Aemil. Si
 transferre in alios culpam licet, fateor fatale il-
 lud hac in re orbis dissidium huius in me negli-
 gentiæ causam esse, cum enim multa utrinq;
 hic dicerent, adeoq; suã quisq; sententiã, om-
 ni quod aiunt telorū genere tueretur, factum
 est, ut ego quoq; in re non intellecta, negligem-
 tior sim redditus. Listri. Ah, quid min⁹ decuit,
 atq; ob disputationes quorundã, à re abstinere
 saluberrima? Præsertim cū tragœdia hæc feli-

COLLOQ. DE SACRA.

Fides trer
bis Chri,
sti & cre
dit & di
cto audi
tus est.

citer iam pridem componi cæpta sit? Aemi. Sic iudicabam, nō maximopere referre, participarem ne mensæ Domini an secus, modo fidei ex pers nō essem. Listri. Fidē ergo eos habere putas, qui quod faciendum Christus subinde præcepit, uel cōtemnunt uel negligūt? Aemi. Cōtemptum mihi hic non facile impingi paciar, negligentiaē culpam tantū agnosco. Listri. Peccasti, siue cōtemptum tandem prætendas, siue negligentiaē. Et quid futurū putas, si diuus August. hic de te iuberetur ferre sententiam? Aemil. Nescio. Listri. Vix te numeraturus inter Christianos esset. Aemil. Bona uerba quæso, Sed unde istuc nosti? Listri. Ex eo quem de doctrina Christiana inscripsit libro, Ibi enim Christianos omnes hortat ut identidē Eucharistiaē communionē percipiant, præsertim tamen dominicis diebus. Nō ignorauit uir omnium & optimus et doctissimus fide saluari ac iustificari hominē, Interim tamē illud quoq; nō ignorauit, fidem nihil minus ac fidē esse, si in iudicio audiens non sit, quæ sæpe in sui cōmemorationē Christ⁹ fieri uoluit. Proinde tu, quare
tumultus

ALTARIS.

rumuis solide in prophanis literis, id quod fate-
 ri cogor, eruditus sis, tamē neq; quid sacramen-
 tū altaris sit, neq; usum eiusdē quantū mandu-
 cantibus digne cōmodet, recte intelligis. Aemi.
 Fateor harū rerū nō tam gnarū esse me quān
 Christianū esse decuit, ut quē prophanarū lite-
 rarū amor aliō hactenus rapuerit, Tu tamen si
 doctoris officio fungi uoles præbebo me quod
 discipulū decet docilem. Listri. Certe hic uel
 in primis docilitate opus est, Quod enim Fa-
 bius dixit, Eloquentiā coalescere non posse, ni-
 si sociata tradentis, accipientisq; cōcordia, idē
 de sacrarū quoq; rerū cognitione dici potest,
 cū enim fides ex auditu proueniat, qui poterit
 fidē auditor adsequi, ni attēte docentē audiat?
 Aemi. Attentionē in me iam dudū obiurgaciun-
 cula tua, qua digno bene erā excitauit. Listri.
 Principio igit, ut a finitione ordiar, Altaris sa-
 cramentū nihil aliud est, atq; Christi testamen-
 tum, quo credentibus peccatorū remissio, gra-
 tuito per ipsius sanguinē & mortē promitti-
 tur legaturq; id quod uidere est ex ipsis Testa-
 mēti uerbis, Sic enim habēt. Vescantibus illis,

Docili-
 tas in di-
 scipulo
 laudatur

sacramē-
 tum alta-
 ris quid.

COLLOQ. DE SACRA.

accepit Iesus panem, & quum egisset gratias, fregit, deditq; discipulis suis, & ait. Accipite, comedite, Hoc est corpus meum. Et accepto poculo, gratijs actis dedit illis dicēs: Bibite ex hoc omnes, Hic est enim sanguis meus, qui est noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum, Hoc facite in mei recordationem. Tria in his testamēti uerbis, quod clarior finitio nostra fiat, obseruanda sunt. Testator, legatum & hæredes, Christus testamenti huius conditor est, uerus Dei filius, adeoq; nostri caussa à patre in hunc mundum missus. Intelligis? Aemili. Intelligo. Listrius. Legatum, remissio peccatorum est, iusticia, & uita æterna. Atq; hoc ipsum legatum ratum fore, idem Christus & uerbis promisit & sacratissimo corporis sui ac sanguinis signo confirmauit. Id quoq; uides? Aemili. Video. Listri. Iam legati huius hæredes sunt discipuli, credentes, electi, qui quum agnitis peccatis uerba promissionis in cœna adprehendant, adeoq; perceptione corporis & sanguinis Christi, identidem confirmare norint, sit ut ueri sint testamenti
huius

Obseruā
dū quid
sit in hoc
sacramē
to.

ALTARIS.

huius hæredes, hoc est, ut certo consequantur remissionem peccatorum, corpori Christi ita insiti, ut neque per mortem, neque per Satanam diuelli ab eo sustineant. Id quoque tenes? Aemilius.

Teneo. Listrius. At mihi nunc præceptum etiam Christi in hoc testamento considera. Quod enim dicit, Accipite, comedite, bibite, in mei recordationem facite, præcipiendi uerba sunt, ea cura ac diligentia præstanda, ut pro Christi discipulis haberi uentiquam possint, qui non eidem præcepto subinde pareant. Aemil. Hic demum peccatum meum agnosco, crebrius post hac cibo tam salutari usurus. Listri. Dabis autem operam, ut recte utare. Aemili. Eum usum tu mihi ostendas necessum est. Listri. Istuc equidem ex ijs quæ iam diximus subodorari poteris. Quia uero gradum eò in literis sacris nondum fecisti, ut ratiocinari ex alio aliud possis, mos geretur & hic tibi. Ac quidem sunt, qui sacramentum hoc pro nota tantum habent, quæ fidelis ab infideli discernatur, quæque mutuam inter Christianos concordiam significet, & alere debeat. Sed hanc sententiam ita demum pie

Præceptum
in cona
obseruandum.

G s ample-

COLLOQ. DE SACRA.

ylus cœ-
næ domi-
nicæ.

Taberna-
cula fidu-
ciæ.

amplectemur, si prius principalem harum re-
rum usum teneamus: Eum uero tum tenebim⁹,
si sciamus cœnam Domini in hoc institutam es-
se, ut manducatione hac cœu certissimo signo
admoneamur, quod peccata nobis Christus,
ita uti promisit, certo condonaturus sit, adeoq;
fidei nostræ robur, ac incrementum additurus.
Cum enim testamenti uerba, quibus & uolum-
tatem erga nos suam Christus testatur, & pec-
catorum remissionem credentibus pollicetur,
idq; gratis, addito in eum usum ueri corporis
& sanguinis sui signo, fide adprehendimus,
iam dictu mirum, quā fides hic se erigat, quam
gestiat, quā nihil de promissis huiusmodi ad-
dubitet, quā pacificum deniq; Deum in con-
scientia experiatur. Breuiter, uidere hic est,
homines confidenter, iuxta Prophetæ uaticini-
um habitare in tabernaculis fiduciæ. Aemil.
Ut igitur fides nostra erigat sese, non per uer-
bum solum spiritus, uerumetiam per symbolum
quoq; efficit. Listri. Symbolum uim suam ac ef-
faciam à uerbo, cui ita coniunctum est, ut di-
uelli non possint, mutuatur. Proinde nō inepte
dicitur,

dicitur, non tam per uerbum quàm per sacramenta efficacem esse spiritum. Sed adpotissime hic Philippus noster, cæremoniam hanc uerbi, cum picturam, tum sigillum esse dicit, imitatus opinor Augustinum, cui uisibile uerbum dicitur. Sed quid uetat, quo minus uerba Philippi adscribamus? Sicut uerbum inquit, ad excitandam fidem traditum est, ita sacramentum institutum est, ut illa species incurrens in oculos corda ad credendum moueat. Aemilius. Quantum audio non tam nihili res sunt sacramenta, quàm pleriq; arbitrantur. Atq; ut uerum fatear, breuibus quidem indicaſti ſententiam tuam, ſed tamen ita mihi uſum huius ſacramenti depinxiſti, ut quum mirum antea hic torporem, & ⁱⁿ ^{ſenſu} ^{ſenſerim} ſenſerim nunc quamprimum participare tam ſacræ menſæ cupiam, nō quia paſchæ tempus appetit, ſed quia gratiæ & remiſſionis peccatorum, ſacramēto hoc per uerbum promiſſæ credentibus indigus ſum. Liſt. Hoc fac per omnia pacis memor & concor- diæ, hac enim ratiōe Chriſtianæ res creſcent, quas diſcordia dilabi hæcenus ſenſimus.

COLLOQ. DE LEGE.

sensimus. Aemi. Concordiæ uel in primis uos
studere oportet, quibus docendi prouincia con-
credita est, uix alioqui pax coibit. Listri. Effi-
ciam, ne quid in me desideretur.

COLLOQ. VIVM DE

Lege & Euangelio.

SUTELLIVS FABRICIVS.

UT tibi placuit in concionando ferrarius
noster? Num uestri quoq; concionatores
adhunc modum scripturas interpretantur?

Fabri. In ferrario tam corporis habitus quàm
cōcio placuit. Atq; utinam nostri quoq; clama-
tores (lapsus sum, prædicatores dicturus erã)
ita Euangelicam sementem facerent. Equidem
uocales satis sunt, sed tum solum, cū de ijs quæ
πρὸς τὰ ἀλφίτα pertinent differendum est. Su-
telius. De corporis habitu quid iudicare po-
tes tu, quum Physiognomus non sis? Fabri. Ut
maxime Physiognomus non sim, tamen uultus
ipse ac gestus, cum comitatem quandam in eo
tum miram ingenij modestiam arguebant. So-
lonem audire uisus sum, quem inter dicendum
ne manus quidem, extra pallium aiunt protu-
lisse.

solonis
modestia

lisse. Et doctissimis quibusq; eas contiones maxime probari uideo, quæ concitata nimium non sunt. Sutel. Aliter uero hic uulgi iudicat, eos tantum adprobans, qui seditiose uociferantur in Sacrificos & Monachos, qui histrionum instar in suggestu gesticulantur, qui scripturam ad multitudinis adfectus accommodant. Breuiter, qui hoc tantum inter concionandum agunt, ut multitudini placeant. Equidem Monachos, Sacrificos, Magistratum, modeste ac in loco admonere officij, & decet concionatorem & res modis omnibus necessaria est. Sed tamen cauendum hic est, ne quid uulgi detur auribus, pessima pro optimis nunquam non amplectentis. Fabri. Vulgi iudicia apud omnes bonos nunquam non suspecta fuerunt. An non enim Phocion, quum quodam die orationem ad populum habens, sermonem omnibus uideret probari, interrogauit amicos, Num mali quippiam locutus esset imprudens? Taceo Antisthenem qui dicenti cuidam, Multi te laudant. Quid igitur respondit, malefeci? Subindicabat nimirum uir prudentissimus, quæ recta sint, uulgo

vulgi iudicia.

Apophtegmata obseruatu digna.

COLLO. DE LEGE

nunquam placuisse. Sutel. Concionatorem igitur sic adfectum esse oportet, ut ea, quæ pia sunt, quæ uera sunt, quæ conducibilia sunt, nõ solum ad Christi gloriam propagandam, sed ad publicam quoq; tranquillitatem retinendam, tradat Ecclesijs, non autem ea quæ uulgo adlubescunt. Fabri. Istuc certe in hodierna concione Ferrarium egregie præstitisse fateor, Quam enim prudenter quam scite, quam adposite, de legis ac Euangelij ratione differuit? Sutel. Istuc equidem ipsa Euangelij lectio requirebat. Quum enim Christus Apostolos suos in uniuersum orbem ablegaturus esset, utq; Euangelium omni creaturæ prædicarent, iisdem præcepisset, cõmodum de noua hac Euangelij doctrina uerba fecit. Quis uero nescit, per Christum, cuius beneficia in nos Euangelicæ literæ describunt, Legem per Mosi ministerium Iudæis latam abrogari? Iam ne nulla omnino de caussa illa ipsa lex lata uideretur, ostendendus fuit legis eiusdem usus ac efficacia, quò cõmodius inter utrumq; doctrinæ genus imperiti discerneret. Fab. Ordinẽ profecto
in

Euange
lio uetus
lex cedit.

in hisce reb⁹ tradēdis ita obseruauit, ut ad uerbum propemodū, quid dixerit, teneam. Sutel. Ad uerbū? Magnū igit^r memoriæ donū habeas necessum est. Quanquā cur nō facio huius rei periculum? Dic si potes, quo ordine contionem hisce de rebus instituerit. Fabri. Principio quū discrimen inter utrumq; doctrinæ genus ostensurū polliceretur sese. Orsus eam rem protin⁹ est à legis finitione. Lex, inquiens, sententia est, qua, quod bonum est præcipitur, & quod malum est prohibetur. Atq; hic protinus addidit, obseruari in ea finitione, præcipiendi & prohibendi uerbum oportere, Ea maxime de caussa, quod & legis uerba sunt, & eorum errorem, qui legem uiribus nostris impleri posse contendunt modis omnibus fugere Christianum oporteat. Impossibilia enim (inquit) carnisunt, quæ in lege præcipiuntur, uel Petro in Apostolicis Actis teste, à quo iugum ac onus uocatur, quod nec ipsi nec Patres ipsorum portare potuerint. Sutel. Tempestiue hæc admonuit. Porro si ea in re quæ ad internā legis impletionē pertinet, uel tantillum uiribus nostris adsignasset.

Lex quid sit.

Lex impossibilia præcipit.

COLLOQ. DE LEGE

Adfectus
lex requirit.

adsignasset, iam finitio latius pateret, cōtra Di
alecticos ac definitū. Fab. Huc addidit locū ex
Paulo. Lex spiritualis est, quē ita accipi oportet.
Quòd cor ipsum ac adfectus requirat. Por
rò quū ad eam rem spiritu opus sit, iam iterum
palam fieri, Legē quidē præcipere multa, sed
quæ carni sint impossibilia. Hæc quum pro ca
ptu auditorum, crassa, quod dicit, Minerua, et
tamē multis uerbis exaggerasset, tandem com
moda occupatione ad legis usum declarandū
transitionē fecit, inquit. Quod si quis roget,
cur ergo lata est lex? ei respondero, duplicē le
gis usum esse. Sutel. Necessaria profecto occu
patio. Si impleri enim uiribus nostris lex nō po
test, id quod uerissimū est. Et tamē nihilo mi
nus legis transgressoribus iram, iudiciū, ac per
petuos cruciatus Deus cōminatur, iam neces
sario cur lata esset lex indicandū fuit. Proinde
uide ut probe eorū, quæ de usu eiusdē ac effi
cacia hic dixit, memineris. Fab. Duplicē igitur
legis usum fecit. Priorē, politicum uocauit &
carnalem, cuius officium sit, improbos, flagiti
osos, ac publicæ pacis interturbatores coher
cere,

Duplex
legis
usus.

cere, de eoque loqui Paulum, Lex iniustis posita est. Atque huc pertinere naturæ legem, ac omnem ab omnibus Philosophis traditam uiuendi rationem, in qua tametsi uera iusticia non sit sita, tamen & à Deo eandem requiri, & uiribus nostris præstari posse, iuxta illud. Gentes natura, quæ sunt legis faciunt, Sed quæ hic bone Deus, modeste, & Magistratû & subditos officij admonuit, ut ad quos ea legis pars pertineat. Sutel. Profecto nihil hæctenus à scopo aberrasti. Fabri. Alterum legis usum ad conscientiam cum Deo agentem transtulit, cum uide licet conscientiam adcusat lex, quid præstare uiribus nostris possimus, quidue minus ostendens. Hincque potissimum intelligi oportere, cum de legis usu in scripturis agitur, quale sit, quod Paulus alicubi iram legi, alicubi peccati cognitionem tribuat. Vere enim tum iram operatur lex, cû conscientia accusata & percussa, & iudiciû Dei fugit, & eidem ueluti desperabunda irascit. Atque huiusmodi terriculameta è peccati cognitione proficiscuntur, de qua Paulus ait, Per legem cognitio peccati. Hæc quoque quæ miris

Lex natura

Lex iram operatur

COLLOQ. DE LEGE

miris uerbis exaggerasset, obiter addens eos qui sic adfecti nō sint, nequaquā percipiendo Euangelio esse idoneos, quod desperabundas tantū conscientias cōsoletur, iuxta illud. Beati qui lugent, quoniā ipsi consolabunt, tandē de Euāgelio quoq; uerba facere cepit. Sutel. Concionatorē te non pedagogū esse oportuit, idq; ob duas potissimū res. Principio, quod rerū sacrarū gnarus es supra ludiliterarij magistri captum, deinde quōd tantā memoriæ felicitatē in paucis deprehendi haectenus. Negari enim non potest, Non secus concionatori, opus esse felici memoria ac oratori, Iam memoriæ duplicem uirtutē esse, facile uidelicet percipere, & fideliter cōtinere, quis nō fateatur? Certe tu et percepisti facile concionē hanc & nō infideliter cōtinuisti, Sed perge. Fab. Euāgelium inquit, lætum nunciū est, quo non solum peccatorū remissio orbi adnunciatur, idq; gratuito propter Christū, uerum etiā iusticia quoq; ac uita æterna promittitur, Id quod adparet ex angelorum Christi ortum adnunciantium uerbis, quæ sic habent. Ecce adnuncio uobis gaudium magnum, quod

Quintilianus de memoria

Euangelium quid sit.

quod futurum est toti populo, quia natus est hodie seruator, qui est Christus Dominus in ciuitate David & cete. Hic quoque addidit, diligenter obseruari oportere, quod non tristia, sed lætissima pastoribus adnunciata sint. Quæ admodum enim legis prædicatio insuaui sit, tristis sit, parum læta sit, mortis denique ministra sit. Ita uicissim Euangelico isto nuncio nihil esse uel lætius, uel iucundius, uel consolatione plenius. Neque enim id solum agere, ut quid factum opus sit ostendat, sed spiritum quoque imperti, cuius ope, quæ præcipiuntur, præstare queamus. Ad hæc, Eos qui sub lege sint, ueluti in antro quopiam Trophonij esse, neque unquam frontem exporrigere, semper tristes, semper timidos, semper desperabundos, à solij etiã sibi metuere sonitu. Cum contra, ij qui sub gratia sint, semper in sinu gaudeant, frontem nunquam contrahant, nihil minus ac à peccato sibi metuentes. A legis enim sententia, quæ mortem intetat liberati Christo ita insiti sunt, ut nec à sathana nec inferno sibi timeant, atque hinc inquit, facile quis Euangelij efficaciam deprehenderit. Quæ admodum

COLLOQ. DE LEGE

Euange
lij effica
cia tran
quillare
conscien
tias.

Ordo pa
candarū
conscien
tiarum.

modū enim lex conscientias minando, & terret et percellit, Ita Euangelium & tranquillatē consolando adfert, & corda miris modis pacat. Sutel. Ordinem huius pacationis, non dubito, quin ut cætera probe obseruaris. Fabri. Pacantur autem, inquit, ad hunc modum conscientia. Cum magnitudine peccatorum percussæ remedium quærunt et solatium, gratiam eis Deus in Christo exhibitam orbi, per uerbum Euangelij patefacit. Deinde per illud ipsum uerbum, ceu instrumentum quoddam ac organon, spiritum donat, qui fidem in cordibus nostris, adeoq; nouos motus exuscitet. Sutel. Vt nam hanc uerbi efficaciam diligenter obseruarent Anabaptistæ, qui nouis dogmatis hoc tempore turbant Ecclesias, sed perge. Fabri. At uero exuscitata per spiritum fides, promissionem de Christo, deq; parta per eundem peccatorū remissione, & adprehendit & mordicus tenet, nihil addubitans, quin certo consecutura sit, quicquid tandem credentibus Euangelium promiserit. Qua in re fieri non potest, quin re ipsa intus experiatur, omnem noxam, omnia errata,

ET EVANGELIO. 49

errata, omnia uitæ prioris delicta, per Christū sibi condonata esse. Cui autem tam immensa gratia non addat animum? Quis hic frontem nō exporrigat? Quis hic uel à peccato sibi metuat, uel mortem horreat, uel Satanam extime scat, uel infernum non contemnat? Atque hæc demum est (inquit) illa conscientiarum nostrarum pacatio, qua freti, legis sententiam, mortem intentantem, uincimus, nunquam non cum Paulo dicentes. Nihil nunc damnationis est ijs, qui sunt in Christo Iesu. Item. Iustificati per fidem pacem habemus ad Deum. Sutel.

Vtinam tales mihi semper auditores contingerent concionanti. Sentio enim auditorum alacritatem, concionanti quoq; addere calcar, ac stimulum, quo diligentius prouinciam suam administret, Contra quod nescio generari in docente tedium ac fastidium, si non attentissimi sint, sed oscitanter audiāt, quibus uerbum prædicatur. Ferè enim concionatoribus contingit, quod Poetis contigisse Plinius secundus, dum uiueret ipse, conqueritur. Magnum inquit, pro-

Auditor
diligens
diligen-
tem red-
dit con-
cionato-
rem.

Quærela
Plinij.

H se Apri-

COLLOQ. DE LEGE

se Aprili nullus ferè dies, quo nõ recitaret aliquis, iuuat me quod uigent studia, proferunt se ingenia hominum & ostentant. Tametsi ad audiendũ pigre coitur, pleriq; in stationibus sedent, tempusq; audiendi fabulis conterunt, ac subinde sibi nunciari iubent, an iam recitator intrauerit, an dixerit præfationem, an ex magna parte euoluerit librũ, tum demum, ac tum quoq; lente, cunctanterq; ueniunt, nec tamen permanent, sed ante finẽ recedũt, alij dissimulanter & furtim, alij simpliciter & libere. Haec tenus Plinius. Iam ex eodem morbo laborare maximã hoc tempore hominũ partem, quis nõ uidet? Cupimus quidem nos, omnes homines læti istius nunciij fieri participes nunciij inquã, quo & peccatorũ remissio omnibus offertur, & cõscientiã pacant, si dicto uicissim audientes ipsi essent. Sed quũ fieri non possit id quod uis, ut ille inquit, id uelis quod possit. Fabius. Quum igitur de conscientia tranquillitate copiose admodum disseruisset, contraxit postremo totam hisce de rebus disputationem in Epilogum, quem per Antithesum ita tractauit, ut

sue

Pigre
uerbum
auditur.

ET EVANGELIO.

90

siue artificium spectes, siue Laconismū, nihil
 uel artificiosius, uel breuius dici potuerit. Lex
 inquit, triste, Euangelium, latum nuncium est.
 Lex iram operatur, Euangelio gratia promitti-
 tur. Lex peccatum ostendit, Euangelium osten-
 sum peccatum condonat. Lex occidit, Euange-
 liū uiuificat. Lex terrorē, Euangelium solacium
 adfert. Lex adcusat, Euangelium reos absoluit.
 Atq; hoc ipsum (inquit) Legis ac Euangelij di-
 scrimen probe eos tenere oportet, qui peccato-
 rum mole grauati, mundari ab huiusmodi sor-
 dibus cupiūt, ut nō tam sciant gratia sibi ad eā
 rem opus esse, quā unde gratia huiusmodi pe-
 tenda sit. Petenda autem est à Christo, quem
 fratris reconciliatoris, patroni ac seruatoris lo-
 co pater nobis proposuit, ductus nō nostris me-
 ritis, sed paterno erga nos adfectu, ac miseri-
 cordia, ueluti Christus quoq; dicit. Sic De⁹ di-
 lexit mundum, ut filiū suum unigenitum daret,
 ut omnis qui credit in eum, non pudeat, sed
 uitam æternā habeat. Proinde quisquis huic
 Christo peccatū persentiscēs, credit, fidit, ad-
 hære scit, nō proprijs uel uiribus uel operibus,

Antithesi
 sis legis
 & Euang-
 gelij.

Christus
 frater. re-
 concilia-
 tor & pa-
 tronus
 noster

H 2

sed

COLLOQ. DE LEGE

sed illius merito ac bonitari innixus. Is certo etiam peccatorum remissionem, iusticiam, & uitam æternam consequitur. En, habes nunc quod uolebas, hodiernæ nimirum summam concionis. Sutel. Re ipsa effecisti nunc, ut ingenium posthac tuum semper prædicaturum sim, Quod si ubique concionatorum diligentia, auditorum feruor sic responderet, futurum profecto non dubitarem, quin magno cum fructu sementem Euangelicam ubique facturi essemus, adeoque meritotum Prophetæ illud audituri. Quam pulcri super montes pedes annunciantis, & prædicantis pacem, annunciantis bonum, prædicantis salutem dicentis ad Sion, Regnat Deus tuus. Fab. Quod ad me attinet, dabo operam, ut ne unquam parum diligens auditor eorum sim, qui & uitæ innocentia, & salutifera doctrina ouibus Christi præeunt, memor, fidem non nisi ex auditu promanare. Certè apud nos quanquam pessimam uitam uiuant sacrificuli, usque maleficijs passim sese & nobilitent et uenditent, quæ uel apud Turcas uix ferrentur, tamen si Christum ac uera docerent, libentissimi

Locusex
Elaia de
prædica
toribus.

ET EVANGELIO.

52

me diſſimulatis uitijs concionantes auditurus
eſſem, iam nec docent recte, nec uiuūt pie, Et
tamen tyrannidem huiusmodi, utcuq; hacte-
nus pertulimus, pietatem ex mutis tantum ma-
giſtris petere coacti. Quanto magis & hunc
tuum Symmiſten arrectis auribus docentē au-
dire debui, quem præterquam quòd recta do-
cet, bonum etiam uirum eſſe iudico. Sutel. Ve-
re bonus uir eſt, Cum enim Groningæ, unde
oriundus eſt, magnifice, & ex patrimonio,
eoq; amplo, & opimo Canonicatu deliciarum
potuiſſet, maluit propter Euāgelij gloriā, &
exulare à patria, & Gottinge Chriſtū mecū
prædicare, quàm contra eiusdem Chriſti uer-
bum inter indoctos, ac ſceleratos Papiſtas in-
precio eſſe. Sed ad cœnā ab eo inuitatus ſum,
ad quem propero. Quòd ſitu quoq; ire mecū
eò uoles, eris eidem (ſat ſcio) cōiuiua & hoſpes
gratiſſimus. Fab. Hac in re obſequentem me
habiturus es, etiam ſi me oneri illi futurum ſci-
rem. Neq; enim ſcio, quid incundius doctorum
uirorum commertio, uita hæc habere poſſit.
Et notum eſt illud, bonos ad bonorā conuiuia

Maxima
giſtri do-
ctores &
ipſi pie-
tatis.

Latus in-
ſti ferrar-
ij Got-
tingenſi
um cōcio-
natoris.

H . uel

COLLOQ VIVM

uel non inuitatos accedere. Proinde, præi tu
Ego quod umbrã decet, modeste subsequar.

COLLOQ VIVM

de Peccato.

HYBERNIVS. NIGIDIIVS.

SALVE Nigidi. Nigidius. Tu quoq; saluus
sis Hyberni. Hyber. Quid ego te in his iam
conspicor regionibus? Ita ne à pædagogio tibi
tuo abesse licet? Nigi. Equidem inuitus ab ijs,
quos instituendos, formandosq; suscepi ab-
sum, sed arduum negocium est, quod me huc
pertraxit, uix alióqui hoc tempore uenturum.
Hyber. Credo, sed ut ualet uxor? ut liberi?
Nigid. Vxoris ualetudo firma est, id quod nu-
per à largiori computatione reuersus, experi-
ri coactus sum. Hybe. Ha ha ha. Pugnis igitur
uenientem an uerbis exceptit? Nigid. Ut à pu-
gnis temperet, facile impetro, ut uero à con-
cionando abstineat, non item. Hyber. Atqui
ego te ijs clamoribus assueuisse scio, neq; faci-
le hac in re offendi. Nigidius. Non magis of-
fendor quàm si rotæ, quæ aquam è puteo edu-
cit,

DE PECCATO.

52

cit, stridorem audiam. Hyber. Idem Socrates ad Alcibiadem dicebat, demirantem quod rixosam illam Xantippen domi pateretur. Nigidius. Et tamen non omnino odi tempestiuam istam in optima uxore garrulitatē, propterea quod malum hoc magno interdum compensat commodo. Hybe. Quo nam? Nigi. Valde irritabiles estis hoc tempore theologi, adeo ut ob leuiusculum etiam erratum perstringere homines soleatis mordacissime, uerum ne id est? Hyberni. Atqui leuia illa errata ita interdum leuia sunt, ut haud ita procul absint à manifestis uitijs. Nigidius. Fateor. Nemo enim est, qui non hisce in rebus Suffenus sibi sit. Ut tamen contiones uestras patienter audire assuescam, non illibenter domi concionantem subinde uxorē audio, & uis audire ridiculum quidam? Hybe. Volo. Nigidius. Dixi superioribus hisce diebus ad uxorem, feminis concionandi potestatem à diuo Paulo omnino ademptam esse. Proinde assuesceret, quod Christianam deceat, taciturnitati & silentio. Id illa subri-

Locus in
theolo
gos.

H 2 dens

COLLOQVIVM

dens ioco exceptit huiusmodi. Ego ne istū Paulum, quem Christi & Ecclesiæ hostē aliquando fuisse constat, silentiū mihi mandare patiar? Mori me hercle malim, quā quum pro liberis sollicitus nō es tu, non interfari & obstrepere. In Ecclesia, ut tacita quæ ibi dicuntur audiam, induci possum, At uero domi, hoc mihi concionandi ius adimi non ferā. Hybe. Profecto ab ipsa uxore tua, iocum hunc audire uideor. Sed uter nostrum felicior est? Ego ne qui et ipse concionator sum, & domi cottidie concionantem uxorem audio, an tu, qui quanquam concionator non sis, nullum tamē diem transigis, quin concionē bene longam audias? Nigi. Quod ad eam rem attinet, par utriq; nostrum contigit felicitas, quid uero si alia in re te sim fortunatior? Hyber. Id qua in re sit non intelligo. Nigi. Quot liberos tua ibi concionatrix enixa est? Hyber. Quasi uero istuc ignores. Nigi. Hic ergo si numerum species, est cur me tibi præferā. Nam præter filiolarum quæ nuper è uuis excessit, quatuor adhuc domi habeo, qui si matris care uolent, dubiū nō est, quin frangi futura

Mulieres
cōciona
tices.

DE PECCATO.

53

Boni cor
ui bonū
quum.

gi futuri sint. Hyber. Hoc est, locutulei, sed & mei frugi erunt, quū ē concionatore & cōcionatrice prognati sunt. Nigi. Gente nimirū sancta. Hybe. Extra iocum, filia nuper orbatus es natu minore, pro qua ego in baptismo fideiussi? Nigi. Sum. Hyber. Mirū ni ea tibi res ingentis tristitiæ causa fuit, Neq; enim nescio, quā tenere liberos deames. Nigi. In luctum Hyber ni incidi adeo acerbum, ut intra triduum, nec cibi, nec potionis desiderium me tenuerit ul- lum. Et qui antehac in id genus casibus, sæpe numero alios consolatus fueram, hic omnium immemor, ita dolore confectus sum, ut à nemi ne consolari sustinerem. Huc accesserunt uxoris lachrymæ, quæ immoderato isti luctui erāt. quod oleum camino esse solet, iuxta Prouer- bium. Quod nisi noua me prole Christus ex- hilaratum, è squaloribus huiusmodi extraxis- set, actum de me erat. Hyber. Longe gratissi- mum est, quod familiam tuam filiolo auctam, antehac etiam audiui. Vel ea enim res arguit, uerum esse, quod alicubi Paulus dicit, fidelem esse Deum, qui non paciatur nos tentari supra

H s id quod

COLLOQ VIVM

Mares
parenti
bus cha-
stiores
sunt ar-
que fo-
rainz.

id quod possumus. Quid; Plane hæc est Glau-
ci & Diomedis permutatio, filia orbari, ac fi-
liolo protinus donari. Nisi forte in ea nõ es nõ
biscum sententia, ut filium malis quàm filiam.
Quòd uero iam immoderato luctu confectus
es, laudare in homine Philosophico non pos-
sum multo minus Christiano. Neq; enim reuo-
cari lachrymis in uitam possunt, qui semel uita
defuncti sunt. Equidem piü adfectum non dam-
no, sed tamen modum oportet esse in his rebus
quendam, ea maxime de caussa, ne licitus ille
dolor fiat, quod prouerbio dicitur ἀπομόδιον ἔλεος.
Nigi. Celebris est apud Terentium sententia,
facile cum ualemus, ægrotis consilia damus.
Proinde cum Carino respondere libet. Tu se-
hic sis aliter sentias. Hyber. Quasi uero nemo
antehac liberis præterquam tu orbatus sit. An
non idem infortunium ego quoq; sensi? Nigid.
Sensisti, Sed nescio an mitius hoc incommodũ
toleratis, ac nõs pertulimus. Hybernus. Si me
primum doloris impetũ sensisse negem, quàm
recte id faciam, Stoici cum sua ἀπάθεια uiderint
certe mentiar. Sed tamen post, ubi primus ille
doloris

Moderat-
tos lu-
ens lici-
tus est.

DE PECCATO.

54

doloris impetus resedit, eieci protinus omnem
merorem ex animo, satius esse ducens, Deiba
nitatem hic & uoluntatem agnoscere, eidemq;
obtemperare, quam contra illius consilium in-
ani luctu, memetipsum conficere & macerare
Imò uerum fatebor, Quam primum ille animi
mei dolor deseruisset, cœpi recta mecū repu-
tare, bonitatis ac clementiæ, non iræ diuinæ
signū esse, si quis hoc ætatis priuetur liberis.
Nigidius. Cur istuc? Hybernius. Dicam. Vi-
des totius orbis mores corruptissimos esse, ui-
des omnem carnem ad uicia, ad peccata, adeo
que omne flagitiorum genus ferri præcipitem,
ita ut subdubitare quosdam audiam, fuerit ne
contaminatio orbis, antea diluuiio quam dele-
retur, atq; nanc sit. Ex tanta igitur & uicio-
rum Camerina, & infidelitatis lerna liberari,
an tu leue beneficium esse putas. Nigidius. Vi-
ciorū attactum contaminare ac inquinare, me
mini, iuxta illud. Qui tangit picem inquinatur
ab ea. Sed tamen & uita suauius est, & nō medi-
ocrē uoluptatē liberorū conuictus habet. Hy.

Habet

COLLOQVIVM

Mors a
peccatis
iustificat

Habet sane, At mihi temporaria illa uoluptas,
ita adlubescit, ut multo potiozem Dei semper
uoluntatē habiturus sim, præsertim cum con-
stet, quoad corporis mole grauati sumus, pec-
catis nos obnoxios esse, quū contra ij qui car-
nis sarcinam deponunt, à peccatis & uitijs li-
berifint, iuxta illud Pauli. Qui mortuus est, iu-
stificatus est à peccato. Quid? Nō omnino sine
caussa sapiens dixit, quosdā in hoc rapi, ut ne
malicia mutet intellectum ipsorum. Sensit indubie
uir prudentissimus, nimirū experiētia ipsa
edoctus, in carne uiuere, & à peccatis abstinere
res esse cū difficillimas tū impossibiles. Ni-
gid. Quasi uero à peccatis liberi sint, etiā si sta-
tim hic subducantur pueri? An nō theologi do-
cetis, primogeniā noxam tantā esse, ut nisi in
baptismo per uerbū condonetur, æternos etiā
cruciatus mereatur? Hyber. Qui ad hunc mo-
dū docent, recte docēt. Sed tamen si à bap-
tismo protinus subducantur, iam peccati massam
ita deponunt, ut ne cōcupiscentia illa, & carni ag-
nata in opus erumpat, id quod in carne consti-
tutis ferè accidere solet. Nigid, Rogo igitur te
Hybe-

DE PECCATO.

55

Hyberni, uti compendio quodam, ac ordine
 hisce de rebus differas. Cū enim originis labē
 ab ea concupiscentia, quæ iam in opus erupit
 distinguas, arbitror clariora hæc fore, si artifi-
 cū quoddam hic adhibeatur. At quidem prin-
 cipio, quid peccatum in genere uoces, audire
 cupio. Hyber. Peccatum, si quis Paulinum il-
 lud probe expēdat, Quicquid nō est ex fide,
 peccatū est, omnes cū lege Dei pugnans actio
 dici potest. Atq; hoc ipsum peccatum, ita de-
 mum recte partitus fueris, si in Originale &
 actuale diuidas. Libet enim hic uerbis uti usi-
 tatoribus. Nigi. Finitio isthæc cū Paulina sen-
 tentia cōsentit, quin partitionē quoq; recipio,
 sed quid originale peccatū uocas? Hyb. Ori-
 ginis peccatum, non solum eius integritatis de-
 spoliatio, quæ protinus Adæ lapsum subsequen-
 ta est, sed plane ipsissima naturæ corruptio di-
 citur, qua fit, neu agnoscere Deū, neu timere
 Deum, neu diligere Deum, neu fidere Deo
 possumus. Nigi. Vehementer hac finitione ori-
 ginis peccatum exaggeras. Hyber. Et plane
 digna est hæc labes, quæ modis omnibus ex-

Peccatū
quid.

Peccati
species.

Origina-
lis pecca-
ti finitio

agge

COLLOQ_VIVM

aggeretur, An non enim Paul. ad Rom. dicit,
 per unum hominem peccatū in mundum transf-
 sisse, & per peccatū mortē? Vere ingens pec-
 catū sit oportet, cuius pœna æterna mors est.
 Nigi. De hac naturæ corruptione illud fortas-
 sis P salmographi etiā intelligendum est. Ecce
 in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis
 concepit me mater mea. Hybe. Tenes, quod
 si quis citatum iam Pauli locum penitius intro-
 spiciat, palam fiet, peccatū hic pro ipsa pecca-
 ti massa, adeoq; naturæ corruptione accipi. In-
 dicare enim huiusmodi uerbis uult, unde natū
 sit peccatum, quidq; efficiat, Per unū, inquit,
 hominem peccatū in mundum intrauit. Audis
 hic, nō leuis morbi, sed ipsius peccati, cui⁹ pœ-
 na mors & diaboli tyrannis sit, autorē Ada-
 mum esse? Sic enim sequitur per peccatū mors
 intrauit. Hoc est, Quod caro suis uiribus, nec
 timere, nec diligere, nec inuocare Deū potest,
 eoq; morti obnoxia est, corruptio hæc naturæ
 ab Adamo in nos deriuata in causa est. Iam ubi
 Deus nō agnoscitur, non timetur, nō diligitur,
 ibi fructus quoq; tot modis uiciatæ naturæ cō-
 spiciuntur.

Peccati
 efficaciam

DE PECCATO.

98

spiciuntur. Imò ibi seruitus quæ dā est, qua mi-
 seri, & diabolo subijcitur, & imbecillis natu-
 ra ad omnis generis flagitia rapit. Neq; enim
 mala arbor, bonos fructus proferre potest, id
 quod tum actuale peccatū uocant. Porro dia-
 bolo subiecti, ac primogenia illa noxa in opus
 erumpente, filij etiam Satanæ efimur, ueluti
 Christus inquit. Qui facit peccatū ex diabo-
 lo est, quoniā ab initio diabolus peccat. E qui-
 bus omnibus liquet, originis peccatum, etiamsi
 morte interueniente in opus ac actū non erum-
 pat, morte ac damnatione dignum esse. Nigi-
 Facis ut pro filiola mea demortua, sollicitior
 sim ac antea. Nam si tanta est naturæ nostræ
 cum sceditas tum corruptio, qui scire potero,
 sit ne regni cœlorū facta particeps, an secus?
 Hyb. Nihil est cur te hic afflictes. Quemadmo-
 dū enim Paulus peccati & originē & efficaciam
 ad Rom. graphice admodū depingit, ita post
 diligentissime indicat, per quē liberari hinc nos
 oporteat. Sic enim inquit. Si unius delicto multi
 mortui sunt, multo magis gratia Dei, & do-
 num per gratiam quæ fuit unius hominis Iesu
 Christi.

Actuale
 peccatū.

Per quē
 a pecca-
 to libera-
 mur.

COLLOQ VIVM

Christi in multis exuberavit . Et paulo post .
 Sicut per unius delictum propagatum est ma-
 lum in omnes homines ad condemnationem,
 ita & per unius iustificationē, propagatur bo-
 num in omnes homines ad iustificationē vitæ,
 Audis hic per gratuitā Christi bonitatem &
 gratiam à peccatis homines liberari? Nigi. Vti
 nam certus essem, hæc ad filiā quoq; meā per-
 tinere. Hyber. Certus autem? imò dubitare hic
 nullus debes, præsertim quū baptismatis aqua
 abluta sit. Aut ignoras nihil damnationis esse
 ijs, qui insui sint Christo Iesu? Atqui per bap-
 tismum Christo inferimur, à peccatis munda-
 mur, filij Dei efficimur, spiritum nanciscimur.
 Breuiter. Aqua & spiritu ita renouamur, ut in-
 troire in regnum Dei possimus. Nigi. Quid sē
 prædestinata non fuerit? Hybe. Mihi uero hic
 tecum, non est instituta de prædestinatione
 disputatio, sed generalem scripturæ sententi-
 am secutus, saluā fore confido. Et cur ea de re
 dubitem, cū certū signū, quo Deus propiciū
 se nobis futurum pollicetur, acceperit? Quī
 crediderit & baptizatus fuerit, inquit, saluus
 erit,

Baptif.
 quid ef-
 ficiat.

DE PECCATO

57

erit. Et Paulus in Epistola ad Titū, nihil obscu-
ris uerbis fatetur, Deum nos secundum suā mi-
sericordiam saluos facere per lauachrū rege-
nerationis et renouationis spiritus sancti &c.
Atq; hanc de baptismo sententiā, usq; adeo ra-
tam uoluit esse Apostolus, ut statim subiecerit
Indubitatus sermo &c. Nigi. Vnde baptisma-
tis aqua tantā efficaciam nanciscitur? An non
spiritus ac peccatorū remissio, per uerbum do-
nantur? Hyber. Christus in baptismo per uer-
bum efficit, quicquid efficit. Cum enim neq; à
baptismo uerbū, neq; à uerbo baptismus diuel-
li possit, fit ut perinde sit, siue per uerbum, siue
per baptismum nos seruari dicas. Quod ni tan-
ta esset baptismi efficacia, iam perpetuo pecca-
tum in membris nostris dominaret, & regna-
ret. Nigid. Quod igitur ante baptismum reg-
nans in corpore nostro peccatum dicitur, id
post baptismum uictum dici potest. Hyberni.
Recte. Quanquā enim in baptis- & spiri-
tu perfusis, reliquie peccatorum adhuc super-
sunt, quæ teste Paulo Ro. 7. nunquā nō iisdem
faceffunt negocium, tamen nocere & in con-

Baptis-
mi effica-
cia unde

Peccatū
regnans
& uictū.

I modare

COLLOQVIVM

modare non possunt, Quemadmodum alicubi Augusti. dicit, uniuersum peccatū in baptismo remitti, non ut nō sit, sed ut ne imputetur. Atq; huc pertinet Paulinum illud, Peccatum uobis non dominabitur. Nigi. Emphasim habere opinor, quod dicitis baptizatis & spiritu perfusis, hoc est, credentibus peccatū non imputari. Hyber. Vere emphasim habet. Nam ihs qui sine Christi noticia uitam transigunt, a fide prorsus uacui, nō solum originis morbus, uerum etiā omnes uitiosi adfectus imputantur, ita ut ne tum quidē placere Deo possint, cum etiā ab externis flagitijs abstinēt. Impossibile enim est absq; fide placere Deo. Rursus, qui fide perfusi et agnoscunt Christū, & tamē nihilominus per carnis imbecillitatē ea interdū designāt, quæ morbus ille gignere solet etiā in sanctis, ihs peccata huiusmodi, modo resipiscētes ueniā precentur nō imputantur, sed cōdonantur, Hoc est, uenialia fiunt. Nigi. Puto autē actiones quasdam esse, quarū gratia, & iusti esse desinam⁹, & gratia excidamus. Hoc enim nuper ex cōcionatore quodam mihi auditum est. Hyber. Istuc quis negat?

Peccata
impiorū
mortalia
omnia.

Peccata
piorum
uenialia

DE PECCATO. 93

negat? Sunt qui contra conscientiam recipiunt
 & adprobant aliquid, eos quis non fateatur
 peccare mortaliter? Sunt item, qui contra con-
 scientiam externis uicijs & criminibus conta-
 minant sese, hoc quoq; hominum genus, quis
 non uidet, peccata morte digna committere?

Quid? Quotquot carnis operibus, quorum
 ad Galatas Paulus meminit, contra conscien-
 tiam inquinantur, mortaliter quidem peccant,
 sed tamen resipiscantibus, adq; cor redeunti-
 bus ueniae locus non negatur. Atq; ab hoc pec-
 catorum genere dixi ante a filiam tuam demor-
 tuam iustificatā esse, quam etiā iampridem re-
 ipsa expertā arbitror quid sibi uoluerit Chri-
 stus, quum diceret. Sinite paruulos ad me ueni-
 re, talium est enim regnum caelorum, Fauet
 enim reuera isti aetati, ut qui maxime. Nigid.
 Reddidisti animū, neq; unquam (modo adfe-
 ctus isti uinci possit) propter liberorū mortem
 in tantū mcerorē cōijci sustinebo, memor quòd
 Domini simus, siue uiuamus, siue moriamur.
 Hyberi. Sed quando Marpurgum reuersurus
 es? Nigidius. Breui. neque enim a praedago-

Christus
 pueris
 uel in
 primis
 fauet.

COLLOQ. DE LIBERO

gio meo diu abesse possum. Ad hæc cōmertio optimorū & doctissimorū uirorū, quorū istic est nō contēnendus numerus, diu carere nolo. Hyber. Cautē autē prius abeas, quam mecū, uel ccenes uel prandeas. Adhibebuntur conuiuio nostro festiui aliquot congerrones, & quorū ego tibi præsentia gratissimā fore scio. Nigid. Qui nam? Hyber. Primus erit Ioannes Kymeus, alter Conradus Clericus, quorū eruditione ac moribus unice semper delectatus es. Tertius erit Georgius Siffridus, qui conuiuium nostrum facetijs suis, uel solus exhilarabit. Quartum Vuicehusiani mittent. Nigid. Coruinum ne? Equidem ueteres agnosco amicos. Proinde geretur mos tibi.

COLLOQ. VIVM DE LIBERO Arbitrio.

ALBVLANVS KYMEVS.

AV diui Kymeæ scelestū quendam hodie de libero arbitrio scelestissime garrientē. Et profecto miror, id genus rabulas, inter nos qui Euangelium iactamus ferri ac tollerari, in extremas enim orbis partes, perinde atq; inuti
lia

lia terræ pondera deportari debebant, Kyme. Vbi garrientē audisti? Albula. In diuersorio, adeoq; inter pocula. Kyme. Dignus tali concionatore locus. Quid autē ea de re garriebat? Albula. Principio gloriabatur perpetuos sex menses inter pocula uersatum sese, & tamen defatigatum nō esse. Ad hæc neminem interea temporis oblatum sibi, quē non exhauriendis cyathis superarit. Kyme. Digna & hæc ebrioso concionatore concio. Albula. Hic quam à uiro quopiam insigniter probo increpitus, audisset, indecorā esse in re inhonesta gloriationem, propterea quod Christianum iuxta Socratis dictū edere oporteat, ut uiuat, nō uiuere ut edat, adiecit. Quid mihi tecum est negocij? Non est mihi hac in re uel doctore uel monitore opus. Neq; enim nescio, peccare eos, qui cū

ἂ πῶν ἢ ἀπίοι

Quid obsecro dici poterat ab ho

Indecora
gloria
tio.

vox ep̄i
curæo
quopiam
nō Lute-
rano dig-
na.

COLLOQ. DE LIBERO

mine Christiano, uel indecentius, uel intempe-
 stiuius? Kyme. Quemadmodū non omnes qui
 citharā habent, citharædi sunt, iuxta Prouer-
 bium. Ita non omnes qui Christianis adnume-
 rantur Christiani sunt. Et quis huiusmodi ne-
 bulonem pro Christiano habeat? Debebant
 eius farinæ Christiani, non Christianorum my-
 sterijs adhiberi, sed ad coruos ablegari, ut qui
 non semetipsos solum, falsa persuasione fallant
 decipiantq;, uerum etiā miris modis Euangeli-
 co officiant negocio. Et si quis probe conside-
 ret, horū uicio fit, ut passim male audiat Euan-
 gelica ueritas. Albu. Imò multos à professione
 nostra horum improbitas & alienauit hacten-
 us, & in posterū, ni cohærceantur, alienabit.
 Kyme. Res fateor scandali plena est, in condi-
 ta illa uulgi licentia. Cur autem Magistratus
 hic re ipsa non declarat, non frustra gladium
 gestare sese? Neq; enim negari potest, horum
 socordia & oscitantia fieri, quod tam in condi-
 te uulgus & uiuit & de rebus sacris loquitur.
 Qui si officij memores, in ordinem huiusmodi
 nebulones redigerent, caussa aduersarijs no-
 stris

Magi-
 stratus
 officium
 nu'quā
 facit.

stris adimeretur indubie, ne bonos uiros hoc nomine perpetuo calumniari possent. Albulanus. Quod pace tua dictum uolo, Sunt qui causam harum rerum partim in Magistratum, partim in cōcionatores transferant. Quorū quum pleriq; de rebus sacris, præsertim liberi arbitrij negotio, ualde incommode loquantur, fit, ut multitudo quoq; de rebus non intellectis, & iudicet friuole & loquatur impie. Kyme. Fac ita esse. Quid autem mihi ac alijs bonis uiris clamatorū huiusmodi imputatur improbitas? Magistratum hic, quod dixi, aduigilare conueniebat, ne ad docendi prouinciā quosuis, sed eos tantum admitterent, qui & rerum sacrarum gnari essent, & experientia ac longo rerum usu edocti, de ciuilibus quoq; negocijs & iudicare recte & admonere quemq; officij possent. Ego profecto de liberi arbitrij causa ita hætenus docui, ut nec socordiam in Vulgo aluerim, nec cuiquam de uiribus suis gloriandi ansam præstiterim. Albulanus. De te, quæ tua est modestia, non dubito, quin ea tradas Ecclesiæ tuæ, quæ & Christi gloriam

Propter
malos
male pro
bi audite
nō debet

COLLO. DE LIBERO

promoueat & auditoribus ad salutem condu-
cibilia sint. Et quid uetat, quo min⁹ mihi quoq;
rationem ea de re recte iudicandi common-
stres? Ryme. De libero arbitrio disputaturus,
soleo cōmuniter de duplici quoq; iusticia uer-
ba facere ad populum: Est enim serè duplex
iusticiæ genus, uel uniuersa scriptura teste. Al-
terum, quo propter Christum gratis corā Deo
iusti reputamur, Alterū, quo cordis iusticiam
hominibus probamus, hanc externam, illam in-
ternam uocare soleo. Albula. Idem per hosce
dies in Epistola quadā Coruini nostri, ad pru-
dentissimū Senatū Goslarianum scripta ob-
seruauī, etiamsi breuius aliquanto ea de re ibi
differat. Ryme. Iam iusticia illa, qua corā Deo
iusti pronunciamur, non est nostrarum uirium
opus, sed Dei donū. Imò adeo hac in re huma-
nis meritis locum adsignamus nullum, ut nihil
etiam perniciosius hac operū confidentia in iu-
stificationis negocio esse propalā differam⁹.
Quod quum ita sit, doceo fide opus esse, quæ
Christi promissiones adprehendata, deoq; ad-
prehensas mordicus retineat, Euāgelicas enim
promissio-

Iusticia
duplex.

Interna.

Externa.

Iusticia
fidei.

promissiones adprehendere, nihil aliud esse, quam iusticiam adsequi, idq; per Christum. *Albu.* Vehementer placet, quod de donis spiritualibus uerba faciens semper addis per Christum. *Ryme.* Ea Emphasi hisce in rebus modis omnibus opus est. Quid enim habet homo, quod per huius meritum non acceperit? Per Christum remissio peccatorum cōtingit hominibus, iusticia contingit, uita æterna cōtingit. Et merito hic Paulus de ijs, qui uiribus liberi arbitrij freti, & donū hoc non agnoscunt, & ob quas nescio umbraticas uirtutes, sibi ipsis blandiuntur, reclamationem. Quid habes quod non acceperis? Si autem accepisti, quid quasi non acceperis gloriaris? Imò ut scias *Albulane*, ostendere hac Emphasi soleo, Adeo in ijs rebus quæ ad Dei cultū & cordis iusticiã pertinent, libertatem arbitrij nullam esse, ut ni per Christum hic iuuemur, trahamur, ni spiritu sancto perfusi in nouam creaturã transmitemur, plane actum de nobis sit, Vsque adeo per Adæ lapsum humanã naturam & corruptã & uiciatam esse. Neq; enim timere Deū, fidere Deo,

In rebus
spiritua
libus li
bertas ar
bitrij nul
la est.

COLLOQ. DE LIBERO

inuocare Deum, gratias agere Deo, deponere concupiscentiã ac sui amorem caro potest, nisi per Christi spiritum, ueluti renascatur, & renouetur, id quod Christus in Euangelio Ioannis ipse quoq; indicat, dicens. Sine me nihil potestis facere. Item, Nemo uenit ad me, nisi pater meus traxerit eum. Quid? Huc pertinere, quicquid usquã uires nostras extenuat, nemo est qui nõ uideat. Equidem ante Adæ lapsum, innocenter uiuendi data homini potestas fuit, id quod sapientis dictum indicat. Ante hominem uita & mors, bonum & malum, quod placuerit ei, dabit illi &c. At uero simul atq; lapsus est Adam, adeoq; Dei præceptum transgressus, quicquid id libertatis fuit, in uniuersum amisit, ac libertatẽ arbitrii perpetua seruitute permutauit. *Albula.* Cur seruitutẽ hanc perpetuam uocas, quum per Christum amissa illa libertas recuperari possit? Si enim filius, inquit, uos liberauerit, uere liberi eritis. Et alibi Apostolus. Vbi spiritus Domini, ibi libertas. *Kyme.* In ijs perpetua est, qui per Christum ex ijs compedibus non liberantur, quiaq;

spiritu

Libertas
arbitrii
in Adæ
mo ante
lapsum
fuit.

ARBITRIO.

spiritu Dei donati in libertatem non adseruntur. Atq; huc iterum pertinet, quicquid usquã de arbitrij nostri seruitute, ac uirũ nostrarum imbecillitate in scripturis dicitur. Quale est illud. Carnalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei. Item illud. Caro legi Dei subijci non potest. Item. Quicquid natum est ex carne, caro est, In id genus locis. Carnẽ pro præstantissimis, cum corporis, tum animæ uirtutibus, uiribusq; accipias necessum est, ut sit sensus. Ita carnem humanam corruptam & uiciatam esse, postea quam deliquit Adam, præterea tam potenti impetu ad peccata, ac flagitia ferri præcipitem, ut Deum etiã, ac iudicia eius excretar, tantum abesse, ut præstare per se, uel uelit, uel possit, ea quæ præscribit Deus & exigit. *Albu.* Nimirũ huc omnia quæ dixisti, redeũt, ut in ijs, quæ ad iustificatiõis causam, qua iusti corã Deo reputamur pertinet, nemo sibi uel tantillũ arroget, ut nemo de carnis suæ uel uirib⁹, uel operib⁹, uel meritis gloriẽt, ut nemo arbitrij fidat libertate, sed ut de suis quisq; uirib⁹ desperãs, ab eo solũ, et spem & consiliũ & auxilium

seruitus
 in quib.
 maneat.

Caro
 quid sit.

COLLOQ. DE LIBERO

& auxilium expetat, qui gratis & peccatum condonat, & iusticiam impertit, & uitam largitur. Ryme. Tenes. Albula. Iam quo compendio alterum illud iusticiæ genus tradis? Ryme.

Externa
iusticia
in quib.
cōsistat.

Externam illam iusticiam, doceo in ciuilibus officijs, adeoq; omnis generis uirtutibus sitam esse. Quæ si sunt in iustificata per Christū persona, fidei ac bonæ arboris fructus recte dicantur, Si uero conspiciantur in eo, qui ab Euangelica fide uacuus sit, naturæ ac rationis donū dici posse. Albula. Iusticiam igitur huiusmodi, siue ciuilem, siue politicā, siue carnalem uocare libet, urib⁹ nostris præstari aliquo usq; posse confiteris? Ryme. Et quibus uel scripturis, uel rationibus fretus, negare istuc audeam?

Etiam
Christus
ipse du-
plex iu-
sticiā fa-
cit.

Certò enim Christus ipse quandam etiam esse carnis iusticiam fatetur in Euangelio, ubi sic inquit. Nisi iusticia uestra abundauerit plus quā Scribarum & Phariseorum, nō potestis intrare in regnum ccelorum, Facit hic Christus duplex iusticiæ genus, Pharisaicum uidelicet & uere Christianum. Pharisaicum quod è cordis puritate ac mūdicia non proficiscebat, adeoq;

externus

externis tantum operibus ac cæremonijs nitebatur, damnat ac reijcit. Et tamẽ nihilo minus externam quandam iusticiam uocat, quam suis uiribus Pharisei ac Hypocritæ præstare potuerint. Atq; huc pertinere Paulinum illud certum est, quo confitetur gentes natura (natura inquam) quæ legis sint facere . Iam si gentes, quæ legis sunt natura faciunt , quid est, cur in externis rebus , quãdam arbitrij potestatem, non fateamur? Equidem à furto, ab homicidio ab adulterio , ab ebrietate (si externum opus spectes) abstinere possum , An ne uerum hoc est? Albula. Qui istuc negant, eos ego à communi quoq; sensu alienos esse iudico , Quàm enim innocenter, si externam operum laruam intueare, uixit Socrates? Quàm pacienter ad suppliciũ rapi sustinuit Phocion? Quàm inculpate uixit Diogenes? Quàm sapienter uniuersas res mortaliũ duobus uerbis, Patere, & abstinere, Epictetus complexus est? Quàm prudenter de politica hac iusticia iudicauit Cicero? Et quia legum metus hanc ipsam iusticiam confirmat, quàm de legibus belle idem iudicauit?

De iusti-

Caro sui
is uirib.
externã
iusticiã
præstare
potest.

COLLOQ. DE LIBERO

Finitio
iusticiæ
apud Tul-
lium.

De iusticia prius dicam. Hanc enim ut egregie ubiq; definit, habitum animi uocans, communi utilitate conseruatum, adeoq; suam cuiq; tribuentem dignitatem. Ita nusquam non miris effert laudibus. Iusta, inquit, in Officijs omnia decora sunt. Iniusta autem contra sic indecora sunt, ut turpia. Alibi de Amicitia. Fundamentum, inquit, est perpetuæ commendationis & famæ, Iusticia sine qua nihil potest esse laudabile. Quid? An non primo libro de legibus ingenue fateat, nihil præstabilius esse, quam planè intelligere, ad iusticiam nos esse natos? Huiusmodi iusticiæ Encomia ab homine Ethnico expectari nõ poterāt, si naturæ lumē in uniuersum extinctum esset in hominibus. Ryme. Recte iudicas. Albu. Iam quod ad commendationem ciuiliū legum attinet, quid retius, uel à Christiano dici poterat, quā quod ea de re idē scribit Tullius? Profecto inquit. Sic res habet, ut quoniam uiciorum emendatricem legem esse oportet, cōmendatricemq; uirtutum, ab ea uiuendi doctrina ducatur. Constat, inquit, profecto, ad salutem ciuium ciuitatūq;

Egregia
iusticiæ
& legum
encomia

tumq; incolumitatē, uitamq; hominū et quietam & beatam, inuentas esse leges. Ryme. In eadem hic sumus sententia. Neq; è grege nostro quemquā arbitror esse tam bardū uel stolidum, qui non idem nobiscū sentiat. Nimirum quod in externis rebus frenare semet caro possit, præstare ciuilem iusticiam possit, abstinere à uetitis & illicitis possit. Est tamen quod te hic moneam. Exigit scriptura internam iuxta ac ciuilem iusticiā, Fateor, At uero si ciuilem ab interna separes, iam quidem coram hominibus iusticiæ nomen meretur, sed apud Deum nõ item. Imò nisi è priore illa, perinde atq; fonte dimanet, iam non iusticia, sed germana iusticiæ umbra tantum est ac larua, eoque fucus & hypocrisis ubiq; à Christo uocatur. Et quemadmodum in extremo illo die, quum ad Christi tribunal sistemur, accepturi dignam operibus nostris mercedem, Pharisaicas cristas, ac supercilium ab se & abiget Christus & detestabitur, dicens: Discedite à me operarij iniquitatis, non noui uos. Ita Philosophicas quoque uirtutes illas, imò uirtutum laruas

nullo

Necessa
ria ad
monitio

COLLOQ. DE LIBERO

Fucam
Christus
nullo di
gnatur
præmio.

Lex adfe
ctus non
tantū o,
perū lar
uam re
quirit.

nullo præmio dignabitur, propterea quod cum
cordis iusticia coniunctæ nõ fuerunt. Proinde
ut hæc uiuēdi à Philosophis tradita honestas,
ac ratio ad conseruandā humanā societate per
multum ualet, eoq; legibus ac minis ab inuitis
etiā extorquetur, Ita aliud iusticiæ genus est,
per quod ad Christi regnum peruenitur? AL
bula. Nimirum cordis iusticia. Ryme. Sic est,

Quum enim diuina lex non externū opus tan
tum, sed adfectus quoq; ipsos requirat, iam ita
demum Christiani recte uitam instituisse, iudi
candi sunt, si politicam iusticiam cum cordis
probitate coniunxerint, Hæc coram Deo pro
pter Christū acceptum facit, illa apud homines
tantum commendabilem reddit, ueluti Paulus
quoq; ait, Non qui seipsum cōmendat, ille pro
batus est, sed quem Deus cōmendat. Et Chri
stus apud Mattheum beatitudinem pollicetur,
non ijs qui in speciem tantum honeste uiuant,
sed quorum corda munda sint. Sic enim inquit
Beati mundo corde, quoniā ipsi Deū uidebūt.
Albu. Ego uero ad hanc cordis iusticiam haud
ita multos peruenire arbitror, propterea quod
multi

multitudo ferè contemnens Dei est ac Euange-
lij. Kyme. Vere per pauci huc perueniunt. Et

Monēda
& arguē
da multi-
tudo.

tamen nihilominus inculcanda ac urgēda est.
Quòd si tum pauci concionibus nostris obtem-
pararint iam & nos officij functi sumus, ne cul-
pam reiicere in nos queant, & illis omnis ex-
cusationis locus adeptus est. Albu. Interim

Monen-
dus Ma-
gistratus

tamen monendus est Magistratus opinor, ut
ui aut gladio ad honestam uiuendi rationem
publicæ societatis conseruandæ gratia, inobe-
dientes adigant. Kyme. Omnino monendus.

Albu. Profecto si in Liberi arbitrij caussa, sic
populum doces, iam cur culpam possis uel tu,
uel alij qui ad hunc modum tecum sentiunt, nō
uideo. Kyme. Sic tua nunc est ratio, cum con-
tra totus orbis ferè concionatorum uicio fieri
arbitret, quòd tam mali sunt homines, quodq;
tam scelerate ubiq; uiuitur, Et nescio an ullum
in terris hominum genus hodie sit, quod hoc
nomine peius, atq; nos, audiat. Tangunt alicu-
bi è cælo fruges? caussa in uerbi ministros rei-
citur, Carior est alicubi amona? Conciona-
tores in caussa sunt, Bella alicubi exoriuntur,

R ac sedi-

COLLO. DE LIBERO

Male ar
diunt cō
cionato
res. sed
quā uere
Christus
aliquan
do iudi
cabit.

Quæ res
cōciona
tores cō
solari de
beat.

ac seditiones? Noua illa Euāgelij doctrina in
ius uocatur, Deniq; quum cōstet, omnes omnium
hominum status esse quā corruptissimos, ita
ut Propheticum illud, A planta pedis usq; ad
uerticem capitis non est in eo sanitas, nunquā
eque recte usurpatum sit. Tamen omnes ferē si
bi blandiuntur, omnes à peccatis alieni esse uo
lunt, Deum abunde satis placatum existiman
tes, si Lutherum crimentur ac concionato
res, quasi qui harum calamitatum capita sint
& causa. Albula. Si uos orbi inuisos esse ne
gem, quā recte id faciam uiderint alij, certe
mentiar, sed meminisse uos nihilominus officij
uestri oportet, ut ne quod falso de uobis dici
tur, multi boni uiri norunt, merito de uobis di
ci uideatur. Quòd si interim mundus & pesti
ma queq; de uobis finxerit, & inuidentiæ suæ
uirus euomere in uos non cessarit, est quod ad
fatim uos consoletur, nimirum illud Christi,
Nolite mirari si odit uos mundus, me enim prio
rem uobis odio habuit. Item Paulinum illud. Si
hominibus placerem Christi seruus nō essem.
Ryme. Si ab officio, malorū insania ac odium,
transuersos

trāuersos agere nos potuisset, lampridem uer-
 bi ministerium deseruissimus. Quia uero tum
 demum pro uere concionatoribus haberi mere-
 mur, cum proscindimur ab omnibus, cum om-
 nium fabula sumus, cumq; nulla in re adplau-
 dentem mundum habemus, cessatores nequa-
 quam erimus, sed tantisper in peccata inuehe-
 mur, contritis interim peccatorū remissionem
 adnunciantes, donec nationis huius ter pesti-
 mæ, peccata adimpleantur. Ea enim ubi imple-
 ta fuerint, magnum illum Domini diem accele-
 rabunt, in quo et impietatis suæ pcenas dabūt,
 & piorum multa in cœlis merces esse incipiet.
 Albu. In eum diem seruet nos immaculatos Do-
 minus. Ryme. Amen.

Cordati
 concio-
 natoris
 uox.

PRIMI LIBRI THEOLO-
 gicorum Colloquiorum
 finis.

SEQUITVR LIBER
 Secundus.

K

Inci.

INCIPIIT SE- CVNDVS LIBER.

COLLO. DE LIBER- tate Christiana.

PHILOSTASIVS VEGETIVS.

EQV Idem recte quidam apud Terentiū
stomachabat, inique cōparatū esse, ut pau-
peres semper aliquid addant ditioribus. Quid
enim, si quis mei ac mei similibus conditionem
exactius cōsideret, uerius dici poterat? Taceo
decimas, taceo annuos redditus, taceo uectiga-
lia, taceo tributa, et omnia onera publica. Nam
ista quanquā plus equo onerosa sint, tamen si
nullum humeris nostris onus imponeretur præ-
terea, ferri utcunq; poterant, At uero ea pen-
siones, quæ male feriatis Monachis et sacrifici-
lis in singulos annos pendunt, an tolerari diu-
tius possint, nescio. Vege. Quid sic secū mus-
sat? Cui succēset? Adibo ac colloquar. Salue
Philostasi. Philosta. Et tu Vegeti salue. Sed cō-
modum aduenis, Nollem aliū mihi iam atq; te
dari. Vegeti. Cur istuc? Philosta. Ut iram hęc

quæ

LIBERTATE.

67

qua incandui, in te euomā. Vege. In me? qua de
 caussa? quid feci? quid commerui? Philosta.
 De libertate Christiana, quot uerborum mo-
 dios inter concionandum hætenus effuderis,
 non puto ignorare te. Vegetius. Christianam
 libertatē docui, fateor, Sed quid, tum postea?
 Philosta. At nihilominus bona nostra exu-
 gunt sacrifices, & uesana illa rasorum turba,
 Vel hodie quàm tyrānice quos nescio redditus
 à parentibus meis exegit, obesus ille ex diui
 Benedicti sodalitiō cæconomus? Vege. Si ab
 huiusmodi oneribus liber esse uoles, cucullum
 & ipse indues. Philo. Quid? Ita ne ueterem
 & discipulum & amicū ludis inre seria? Mihi
 uero de libertate tecum instituetur quæstio.
 Vege. De libertate? quid igitur libertati cum
 ijs redditibus, quos tu pendis Monachis? Pre-
 ciosior ea est, quam quæ ijs rebus, temporariæ
 ac caducæ quæ sunt, admisceri debeat. Philo.
 Si liber igitur non sum, quid libertatem urges,
 ac prædicas tantopere? Siccine uerba nobis da-
 ri oportet? Vege. Libertatis rationem, aliter
 atq; à nobis traditur accipis. Neq; enim qui li-

vulgus
 carnalis
 liberta-
 tis amās

COLLO. DE CHRISTI.

beri sunt, ita liberi sunt in Christianismo, ut quod libet iisdē liceat. Sed ita potius libertatē amplectitur Christianus, ut à peccatis adeoq; legis maledicto liberatus, omniū iam se seruum cōstitutū meminerit. Philo. Quid? Seru⁹ iuxta ac liber esse possum? Nō est uerisimile, adeoq; longe aliud sibi uult libertatis uocabulum. Vegeti. Nos de ea libertate, qua uulgus ad nequitias fenestrā sibi & inobediētiā aperiri existimat, loqui nō solemus. Aliud quiddā est ueluti antea dixi, in Christianismo liberū esse. Phi. Quomodo ergo usi sunt libertatis uocabulo ueteres? An nō Græciæ ciuitates ideo dicebant liberæ, quod à regum exactionibus immunes erant? Vege. Ut maxime ab exactionibus immunes fuerint, tamē legibus suis uiuebāt. Quē admodū hoc quoq; tempore ciuitates plereq; (imperatorias uocant) liberæ dicunt, nō quod in iisdem quiduis cuius liceat, sed quod suis legibus uiuant. Iam leges quidlibet audendi potestatem, cui permittunt obsecro? Sed age, uideam⁹, ut Cicero usus hoc sit uocabulo. Quid est libertas inquit? Potestas uiuendi ut uelis.

Liberæ
ciuitates

Quis

Quis igitur uiuit ut uult, nisi qui recta sequitur, qui gaudet officio, cui uiuendi uia considerata, atq; prouisa est, qui legibus quidem non propter metum paret, sed eas sequitur atq; colit, quia id salutare maxime esse iudicat? Huc adde Socratis illud, qui interrogatus, ecquem è Philosophiæ studio cœpisset fructū, respondit, ut liber esse sciam, prauas nimirum cupiditates intelligens, quibus ingenuam mentem seruire non oporteat. Philo. Nimirum huc oratio tua redit, ut seruū me pariter ac liberū efficias quū tamen cœlum à terra tam nō distet, quàm est ingens inter seruitutem & libertatem discrimen. Vege. Scio apud Romanos olim, aliam serui, aliam liberi fuisse cōditionē. Sed nos hisce de rebus Christiane loquimur, apud quos ita cōiunctæ sunt, ut separari nulla ratione possint. Phi. Plane me in biuū abducis, proinde audire cupio, qua nā ratiōe uera hæc esse possint. Ac quidem principio dic, qua ergo in re Christiana libertas sita sit. Ve. Liberū in Chri-

Libertatis uocabulum apud Ciceronem

Libertas Christiana quid.

COLLO. DE CHRISTI.

no liberatū esse idq; gratuito per Christū. Ph.
 Verū de exactionibus uerbum nullum. Vege.
 Recte nullum. Libertas enim hæc spiritus &
 conscientia libertas est, & adeo ad politicas
 exactiones trahi nō potest, ut si huc detorque
 atur, libertas etiā dici non possit. Sed num tu
 rem leuiusculam esse putas, à peccato ne accu
 set, atq; lege ne damnet liberari? Profecto an
 maior homini libertas cōtingere possit nescio,
 ut quæ omniū rerum dominos, propter Chri
 stum nos constituat. Imò quorsum à tempora
 rijs aliquot oneribus exonerari attineret, si ser
 ui interim esse pergeremus iniusticia? Neque
 enim omnino uanū est, quod uulgo dicit, Male
 liberū esse, in quem Satanas habeat imperium.
 Philo. Audiui tamen quendā in suggestu, non
 tam cōscientia & spiritus, de qua dicis tu, quā
 externam libertatē adferentem, ut interim ta
 ceā quid huius in publicis prælectionibus ante
 hac audierim. Vege. Ea sectio & tractata re
 cte, et intellecta cōmode, nihil periculi habet,
 adhibenda autem hic summa prudentia est, ut
 ne quū externū quoddam libertatis genus tra
 dimus,

dimus, carni, quòd ferè fit, peccandi occasione præbeam⁹. Neq; enim abs re dixit Apostolus, In libertatem uocati estis fratres, tantum ne libertatem in occasionem detis carni. Philosta. Quin tu igitur inter utrumq; illud libertatis genus distinguis rectè? Vege. Internum illud ac spirituale paucis iam dudum attigimus. Atq; de eo ferè scriptura loquit, quoties libertatis mentionem facit. Huc pertinet illud apud Ioānem. Si uos filius liberarit, uere liberi eritis & ueritas liberabit uos. Iurgium ibi inter Iudæos ac Christū fuit, Iudæis corporalem quandā libertatē somniantibus, Christo ad internam, ac spir

Prudentia in dō
cēdo o
pus hoc
tēpore.

Libertas
interna.

ritualem modis omnibus reuocante, ut quæ in remissione peccatorū, in donatione spiritus, in uitæ immutatione, deniq; in ultronea & spontanea præceptorum impletione sita sit. Hinc Paul. quoq; dicit. Vbi spirit⁹ Domini, ibi libertas. Fatetur Apostolus quandam libertatē esse, sed spiritus, sed cordis, sed conscientia, & quæ de ciuiliū onerū liberatione neuiquam intelligi possit. Philosta. Et tamen externum quoddam libertatis genus esse confessus es.

COLLO. DE CHRISTI.

Vege. Haud nego. Philoſta. Illud ipſum igitur qua in re ſitum eſt. Vegeti. Vt ſciamus ab ea legis parte liberatos eſſe nos, quæ & cæremoniarum Iudaicarum deſcriptionem, & iudiciorum formas cõtinet. Hic enim ita liberi ſumus; ut alijs Cæremonijs, præferuim quæ cū Euangelio non pugnent, alijs item legibus, poſteaquàm gentium gladium Deus adprobauit, uti nobis permiſſum ſit. Philo. Quid? An non ab uniuerſa lege liberati ſumus? Cur igitur Paulus inquit? Poſteaquã uenit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege, ut eos qui ſub lege erant redimeret. Generaliter opinor hic de tota lege loquitur. Vege. Quod ad iuſtificationis cauſſam adinet, liberati ab uniuerſa lege ſumus, etiam Decalogo, ut qui maxime damnationẽ, ni præſtetur, intentet. Neq; enim iuſtificationis à decalogi impletione, ſed à gratuita Dei beneficentia, quã per Chriſtũ orbi exhibuit, pendet. Et eatenus corã Deo iuſti reputamur, quatenus illam ipſam beneficentiã, fide adprehendimus. Quòd uero ad obedientiã adinet, iam adeo libertati

Libertas
externa.

Quate
nus a le
ge libera
ti ſimas.

LIBERTATE.

berati à decalogo nō sumus, ut niis præstetur,
 ne Christiani quidē dici possimus, ueluti Chri-
 stus quoq; dicit. Si uis ad uitam ingredi, serua
 mandata. Est tamen altera hic pñ, altera hypo-
 critæ adfectio. Qui uere pñ sunt, n̄ sponte, li-
 bere, hilariter, deniq; nullo pœnæ metu faci-
 unt quod præscribit et exigit lex, interim ope-
 ra istæc pro nulla re alia, ac fidei fructibus ha-
 bentes. Hypocritæ uero quicquid huius faciūt,
 in speciem faciunt, interim operibus istis suis iu-
 stificationem quoq; adscribentes. Philo. Vera
 fortassis sunt hæc. Sed si alijs, hoc est, inuen-
 tis ab hominibus cæremonijs uti licet, iam de
 nouo humanis etiam traditionibus subijcies
 nos, idq; contra Pauli sententiam, cuius uerba
 sic habent. Empti estis precio, nolite fieri serui
 hominum. Vege. Sunt Βασιλειῶν καὶ τῶν ἄλλων qui-
 dam, qui quum libertatis mentionem in concio-
 nibus audiunt, statim siue indicio, & morū om-
 nium & legum & honestatis contemptum in-
 duunt, perinde ac si carere Pædagogia morta-
 lium uitā posset. At istos Israeliticorum castro-
 rum perccatores, ne utiquā hic ferre oportet.

Propte-

Pædago-
 gia in Ec-
 clesijs ne-
 cessaria.

COLLO. DE CHRISTI.

Propterea quod summa in hisce rebus prudentia, summo iudicio, summa deniq; cautiōe opus est, ne quid secus hic ac Christianos decet faciamus. Quid enim Pædagogia istiusmodi, si cum uerbo non pugnet, Ecclesiæ obest? Equidem sunt cōstitutiones quædam, & propalam cum Euangelij doctrina pugnantes & laqueos conscientijs nostris iniicientes, quales sunt illæ de Cœlibatu sacerdotum, de uotis monachorum, de nundinationibus Missarū, & alia probe infinita. Ab ijs, quia cū uerbo pugnant, plane liberi sumus. Et adeò hic eorū qui Ecclesiæ capita uideri uolūt, autoritas ligat neminē, ut confidenter etiam, si de tyrannide sua remittere uolent nihil, cōtemnenda sit, ueluti in Actis Apostoli, quū Euangelicā sementē facere prohiberent, non solum dicto audientes nō fuere, uerum etiā confidentissime mortē, ac resurrectionem Christi, per quam salus orbi contigerat, urgere perrexerunt, ita ut ne flagris quidem deterreri à proposito potuerint. Philo. Istum contemptū laudo. Vege. Sunt & aliæ cōstitutiones, de reb⁹ medijs (Philip. noster ad iāpopa uocat)

Res me
diz qua
tenus ser
uandz.

LIBERTATE.

71

vocat) præcipientes. Eæ aliàs cõtemni, aliàs cõ
 propter charitatẽ, tum propter publicã pacem
 seruari possunt. Philo. Hic expeçto an plausi-
 bilia dicturus sis. Atq; heus, quando id genus
 traditiones uel obseruandæ sunt uel uioladæ?
 Veget. Si neq; pro cultu Dei habebuntur, neq;
 iustificationis negotio admiscebunt, iam obser-
 uari cõ publicæ pacis gratia tum propter disci-
 plinam, cui aduefieri iuuentutẽ ab ipsis incuna-
 bulis oportet debent, iuxta illud. Omnia apud
 uos ordine fiant, item illud. Lex Pædagogus
 est ad Christum. Huc adde scandali rationem
 quam modis omnibus haberi oportet. Ut maxi-
 me enim mediæ istæ res coniunctã libertatem
 habeant, tamen danda modis omnibus opera
 est, ut ne quod facimus, cum infirmi fratris of-
 fendiculo faciamus. Quemadmodum Paulus
 Timotheum in gratiam infirmorũ quorundam
 fratrum circumcidi passus est, quum contra Ti-
 tum, à quo pleriq; circumcisionem, perinde
 atq; ad salutẽ necessariam exigebant, circum-
 cidi non sustinuerit. Et quis Vulgatissimum il-
 lud è Paulo ignorat. Omnia mihi licent, sed

scanda
 la uitam
 da.

NON

COLLOQ. DE CHRISTI.

non omnia expediunt? Sin uero inter ea nūme-
rabuntur quæ & ad salutem necessaria sunt,
& ad Dei cultum pertinent, iam & contemni
debent, & libertas, qua nos Christus donauit
defendi, Neq; enim abs re per Prophetam Do-
min^o locut^o est, Frustrame colūt præceptis ho-
minū. Phil. Num latius libertas nostra patet?
Ego hæctenus in ea fui sententia, eos qui per
Christum in libertatem adserti sunt, à pensio-
nibus quoq; & exactionibus liberatos esse.

Exēplū
Christi
politici
onerib;
subijcit
nos.

Veg. Falsus hic opinione es. Vt maxime enim
liberi sunt filij regni, tamē cū propter charita-
tem, tum propter scandalum uitandum, publi-
cis oneribus ipsi quoq; supponūt humeros, idq;
Christi exemplo, qui & ipse una cum Petro
apud Capernaitas, ijs qui didrahma accipie-
bant staterē soluisse legit. Atq; hæc demū cha-
ritas quamquā liber sum, tamē omnium me seruū
cōstituit. Liberū enim fides, seruū charitas ef-
ficat, Libertas ad spiritū, seruit^o ad corpus per-
tinet. Liberi sunt, quibus per Christū peccatū
cōdonatū est. Serui sunt, qui propter Christū
omnibus ex equo expositi sunt. Sic Paul. quam
quam

quã liber esset tamẽ omnũ se seruũ esse fatebatur, Quã igit separari à fide charitas, quã seungi ab igne calor nõ potest, tam à Christiana libertate diuelli seruitus nõ potest, seruitus in quã illa, quæ proximi nunquã non inseruit cõmodis. Sed heus Philostasi, Cur externã inò carnalem istã libertatẽ tam uenaris anxie quũ eandem nec sacræ literæ doceant, nec cuiquam unquam hic imegisse feliciter cesserit? Possim istuc multis ueterũ exemplis probare, nisi ad manũ essent recentia? Nondum enim in obliuionẽ uenere Muntzeri conatus. Is quoq; in ea fuit sententia, ut carnis libertatẽ sacras literas tradere arbitraretur. Qua in re quũ nimũ diligens cõcionator esset, factũ est, ut non solum se, uerũ magnum agricolarũ numerum in perniciem secum adduxerit, An nõ hic præstiterat spiritus libertate contentum esse, quã carnalem querendo, in tanta cũ corporis tum animæ pericula conijcere sese? An nõ malam turdus hic ipse sibi cacauit? Huc adde Monasteriensiũ exemplum, miserabile quidẽ illud, sed in quo nihil præter meritum, militaris furor designauit.

Christia-
nus liber
& seruus

Muntze-
rana se-
ditio.

COLLO. DE CHRISTI.

Anabap-
tistarum
seditio.

designauit. Mouerant loco per seditionem
Senatū, Ciuitate multos bonos uiros eiecerāt,
aliena bona diripuerāt, deniq; gladiū nec iussi
à Deo nec uocati usurpauerāt. Qua in re quī
à Principibus aliquot & confederatis ciuitati-
bus frustra admonerentur, neq; quisquam ad-
monitionibus huiusmodi ad pœnitentiam com-
moueretur, dederūt tandem & ipsi pœnas im-
pietatis suæ. Philosta. Atqui Monasterienses
ego non ob negatas pensiones, sed ob Anaba-
ptismū deletos audio. Vege. Nihil falsus es, mo-
do scias, Anabaptismū seditionem coniunctā
habere. Quid enim fanatici isti aliud ac rerū
omnium subuersionem quærunt? adeoq; opti-
marum rerum interitum? Ipsi restitutionem uo-
cant. Scilicet quæ collapsa sunt isti restituent,
Sed pinde fortassis restituēt omnia, atq; Munt-
zerus agricolas in libertatem adseruit. Qui
quum cervicibus nostris iugum nobilium se ex-
cussurum iactaret, non solum in re seditiosa et
parum pia operam lusit, uerum etiam illud ip-
sum iugum conduplicauit. Philo. Quid igitur
faciam, si sic res habet? Vege. Turbatoribus
istis

LIBERTATE.

73

istis Ecclesiarū, adeoq; rerū publicarum uastatoribus uale dices. Et quum in hac uita publicis oneribus exonerari neq; possimus, neq; debeamus (neq; enim frustra Deus & Magistratum & politicam uiuendi rationem adprobauit) danda est opera, ut in ijs quæ ad publicam pacem pertinent, dicto audientes simus, idq; non solum propter necessitatem, uerumetiam propter cōscientiam. Sponte decimas, sponte pensiones annuas, sponte tributum, sponte uetigal dabis, idq; ijs quibus Magistratus iusserit. Quid tua refert, quales sint, hæc qui accipiunt, modo tu & Christiani & boni uiri fungaris officio. Ante omnia huc studia tua fac cōferas, ut quum natura libertatis ferè amantes simus, eam libertatem consequere, quæ uitij nullis, cupiditatibus nullis, prauis adfectibus nullis, obnoxia sit, & que à peccatis in hoc se liberatā meminerit, quo iusticiæ solū & proximo uiuat, de quo libertatis genere Augustinus quoq; in hunc modum dicit. Quem uera libertas delectat, ab amore rerū mutabilium liber esse adpetat, & quem regnare delectat, uni

santum
consiliū

Augusti
ni senten
tia de li
bertate.

L omnium

COLLOQ. DE VERO

omnium regnatori Deo subiectus sit, plus eum diligendo, ac semetipsum. Ita enim fiet ut quod alioqui inuitus & nolens facturus eras, id tum sponte, ac hilariter facias. Philo. Age, si sic res habet, iuncam me ipsum, quodq; hortaris sedulo faciam. Tu me tantum si quid præter officium designaro, uide sis commonesacias. Vegeti. Si & docilis esse uoles, & iter comonstranti aurem præbere, facile ut ne à uia aberres effeero. Quid enim me, hac in re deceat, scio. Contra te quoq; officij oportet esse memorem. Ecquid uis amplius? Philo. Nihil, præterquam ut perpetuo mecum ualeas.

COLLOQVIVM DE VE-

ro cultu Dei.

CURIO ALVTARIVS.

VNDE nobis cum isto tuo, quod uocant Rosario? Aluta. E diui Blasij templo. Curio. Quid tibi istuc negocij fuit? Aluta. Quasi uero in sacris ædibus quid agatur ignores, Curio. Atqui non abs re hoc ipsum quero. Miror enim quid tibi acciderit, ut in templo potius conspici, à quo semper perinde atq; aconito abhorruisti, malis, quam in cenopolio. Aluta.

Quicquid huius factum est, meo non tuo periculo factum est. Imò Lutherani tui, quo minus loca sacra subinde adierim hætenus in causa fuerunt. Curi Lutherani ne? Qui fit istuc? Aluta. Nunquã in eas Ecclesias quib⁹ isti præsumt ingredi, quin uel concionantẽ aliquem offendã, uel uulgũ patria lingua Psalmos decantantem. Quas ego res nec ferre possum, nec rite fieri existimo. Quis enim semper eadẽ in contionibus chorda oberrantẽ, a deoq; plebem eandem cantilenã occinentẽ audire sustineat? Præsertim uero hic cõcionatores importuni sunt, semper in peccata inuehunt, semper pœnitentiã inculcãt, semper Christũ crepant, semper fidem urgẽt, semper charitatẽ in ore habẽt, & quã nescio crucẽ? Quãto satius erat cæremoniarum uarietate, id quod factitarunt patres nostri, demulcere populi animos, adq; Dei timorem prouocare? Curio. Conciones de pœnitentia, de Christo, de fide, deq; cruce nescio an ulli odiosæ esse possint, quum in hisce rebus cardo uertatur rerum Christianorum. Et certẽ quos Euangelicæ conciones nõ adficiunt, eos

Quibus
in rebus
Christiana
reli-
gio con-
sistat.

COLLOQ. DE VERO

nescio, quæ tandem cæremonia adficere possit. Quid quod conuocandi populi præcipua caussa est, ut uerbū & prædicetur & audiat? utq; dein Deus, quò fructum faciat, interpellēt. Neq; enim uideo, qua quis ratione Christianus dici possit, qui nō ueritatis ac uerbi semper sit sitientissimus. Quemadmodum Christus inquit. Qui ex Deo est, uerba Dei audit, propterea uos non auditis, quia ex Deo non estis. Equidem fateor, inanem βαρτολομαί tibi, tuiq; similibus uideri, si identidem Christus ingemnetur, adeoq; si, quæ ad Christianismum pertinent, urgeantur. At nos cum Apostolo, qui & ipse Corinthijs nihil se præterquā Christum adnunciasse gloriatur, scimus hæc Euangelij conciones Dei uirtutē & Dei potentiam esse idq; ad salutem omnibus credentibus. Quum igitur tam ad salutē necessaria res sit sacra concio, iam recte atq; ordine eos facere arbitror, qui nullam cæremoniam, quantumuis plausibilem, uerbi prædicatione potiorē habent. Non quod cæremonias ex æquo omnes damnem, sed quod uerbum debito honore fraudandum

uerbum
cæremo,
njs præ
ferendū

non

non censeam. Alutarius. Mihi hic placet illa uulgo usurpata uox, Ne quid nimis. Certè enim oportet modum esse hac in re quendam. Curio. Nulla in uniuerso orbe res est, quæ nõ nisi modus adhibeatur, fastidium habeat. Sola audiendi uerba sitis, nec facietatem nouit, nec fastidium sentit, id quod uidere est in Magdalena, quæ ne quærimonijs quidem Marthæ, à docētis Christi ore submoueri sustinuit. Alutari. Facile tibi ut sic sentias permitto, modo mihi quoq; abundare in meo sensu permittatur. Sed germanicas istas cantilenas, quis tandem malus genius inuexit in Ecclesiam? An nõ satis cantionũ à patribus inuectum fuit antehac? Curio. Imò quæ saga cerebrũ incantauit tuũ, ut rem suapte natura bonã calumniari, ac pro re noxia habere audeas? Non sat habes de uerbo, cuius auctoritatem apud omnes sacrosanctã esse conueniebat, contemptim loqui, nisi Psalmos quoq; Dauidicos, ac alias spirituales cantilenas, impudenter cõtemnas? Quin uero quæ hic cõtemnas expendis diligentius? Neq; enim Lutherani, morem hunc Psalmos ac spirituales

COLLOQ. DE VERO

Mos can-
tandi
psalmos
unde,

Cultus
Papisti-
cus.

cantilena s in Ecclesiastico coetu decantādi pri-
mi excogitarūt, A diuo Paulo perinde atq; uti-
lis, & ad decentē ordinē necessarius, ecclesiae
traditus est. Quē cū contemnis, uide ne Chri-
stum ipsum, magno tuo malo contemnas. Nisi
forte ioco dictum & inter pocula existimas.
Qui uos cōtemnit, me cōtemnit. Itē. Quicquid
fecistis uni ex minimis meis, mihi fecistis. Sed
quid tandem istud Canonicorū tuorū lupercal-
(lapsus sum, templū dicere uolebam (habet,
quod oblectare maximopere possit pium &
Christi amanti animū? Alu. Dicā. Habet egre-
gie pictos parietes, habet egregie instructa al-
taria, habet insigniter ornatas anathematis te-
studines. Quid dicam de sacris illis & uarie-
gatis uestibus? de uasis? deq; uniuersa illa pano-
plia, qua missae sacrū ornari cōsueuit? Huc ac-
cedit ecclesiasticus cantus, symphoniscorū con-
centus, mirus omniū rerū ordo, quibus omni-
bus tanta inest uis, ut uel saxeū pectus emolli-
re adq; celestium rerū contemplationē rapere
possunt. Taceo ipsum Missae sacrū, cui inter-
esse summa demū meo iudicio felicitas est, prae-
sertim

fertim si colophonem expectes, atq; sacerdotem benedictionem accipias. Ecce tibi nunc earum Ecclesiarum, quas tu Satanæ conciliabula uocitare soles, ritus, eccum cultum quo Deum demereri sibi student. Curio. Quantum audio, non omnino in percensendis sacrificiorum tuorum cultibus elinguis es, Poteras si te cenoplia carere possent, inter asinos istos simiam agere. Et tamen quum omnia ferè ornamentorum genera, quibus in templis suis uti consueuerunt, ordine propemodum enumeraris, præcipuum quiddam excidit tibi. Alutarius. Mihi ne, istuc igitur quid sit & audire gestio. Curio. Concubinarum quas domi alunt, ornatus. Eas enim ut solas habent hoc tempore fabulæ suæ spectatrices, ita nihilo min⁹ atq; altaria ipsa ornant, suspiciuntq;. Neq; enim a deo dicere, Diuarum loco habent. Aluta. Ego uero de ecclesiastico cultu non de concubinis dicere iussus eram, etiã si me quoq; habeat male, quod iisdem parum caute utant. Cu. Istum igitur ornamentorum, uasorum & cantionum ad paratum pro cultu habes, quæ et Deus præceperit,

Concubinae facerdotum.

COLLOQ. DE VERO

Et in Ecclesijs cōspici oporteat? Aluta. Quid
 m? Curi. Audi igit, an qui patres semper in ore
 habes, cū patribus hic quoq; sentias, Hierony.
 ea de re sic inquit, Alij ædificent Ecclesias, ue
 stiant parietes, columnarū moles aduehant, ea-
 rumq; dearent capita, & precioso ornata &
 gemmis deaurata distinguant altaria, sed tibi
 aliud sit propositū, scilicet Christū uestire in
 pauperibus, pascere in esuriētibus, usitare in
 languētibus, suscipere in eis qui recto indigēt,
 maxime fidei domesticis, cui adstipulat? Bern
 ardu. O uanitas uanitatū inquit, sed nō uanior
 quā insanior. Fulget Ecclesia in parietib?, et
 eget in pauperibus, suos lapides auro induit, et
 filios suos nudos deserit, de sumptibus egenorū
 seruit oculis diuitū. Audis hic quanti præposte
 rū istū cultū patres etiā faciāt? Aluta. Ego im-
 modicū hic earū rerū luxū, nō moderatū usum
 dānari existimo, Curi. Imò hisce reb? ne quic
 quā Deū coli adserunt. Quid? Verū Dei cultū
 ex Euāgelicis literis audire libet? Veniet hora,
 inquit Christus, quādo neq; in mōte hoc, neq;
 Hierosolymis adorabitis patrem, uos adoratis
 quod

Veruscul
 tus Dei
 ex Euan
 gelio

quod nescitis, nos adoramus quod scimus, quia
 salus ex Iudæis est. Sed uenit hora & nūc est,
 quando ueri adoratores adorabunt patrem in
 spiritu & ueritate. Utinam cum tibi tum sacri-
 ficis tuis omnibus nō usu ueniat, quod de Iudæ
 is hic Christus dicit, nimirū quid adorant, ig-
 norare eos. Cum enim illorū exemplo cultum
 Dei & ad locos & ad tēpora, & ad statas ho-
 ras adligent, uere or ne nō torqueri in illos pos-
 sit, quod à Christo in Iudæos hic detortū est.
 Aluta. Atqui alia ratio est Iudæorū atq; Chri-
 stianorū. Et de Iudæis dictum quod est, intel-
 ligi de Christianis non potest. Curi. Quid ue-
 ro si Iudai ēēt, hoc est, si pro interno cultu car-
 nalem cum Iudæis amplectantur? An non ar-
 guendi hic sunt? Sed uere dicis aliam Iudæo-
 rum, aliam Christianorū rationem esse, Iudæo-
 rum enim cultus ferè carnales fuere, quū con-
 tra Christiani in spiritu & ueritate Deum co-
 lant & inuocent. Spiritus in scripturis carni se-
 re opponitur, & hypocrisi ueritas. Iam quum
 Christus spiritū & ueritatem Iudæis adimat,
 adq; suos Christianos, ableget, adparet in eo

spiritus.
Caro.

COLLOQ. DE VERO

populo nil nisi carnalem cultū, adeoq; (si paucos excipias) meram hypocrisim fuisse. Alio-
 qui dicturus erat, quemadmodum Iudæi in spi-
 ritu & ueritate adorarunt hactenus, ita mei
 quoq; discipuli post adoraturi sunt. Proinde
 eos demū rite colere Deum scias, qui eundem
 filiali adfectu timent eidem fidunt eundem in-
 uocant, omni in illum coniecta miserrimæ hu-
 ius uitæ solitudine, quem postea cultū, uera
 etiam sequitur in pauperes beneficentia. Alu-
 Quasi uero carnalia quoq; (quales fuerunt om-
 nes Iudæorum cæremoniæ) Deo ob adne-
 xum uerbum & præceptum non placuerint.
 Curio. Placuerunt, sed tum solum, cum fides
 adsuit. Ea enim quicquid agit, id non potest
 non esse Deo gratissimum, propterea quod in
 uerbum illius ac præceptū semper desigit ocu-
 los. Quòd si non adsuit fides, iam inuisa etiam
 id genus sacrificia Deo fuisse constat, tantum
 abest ut placuerint. An non omnes ferè Pro-
 phetæ istuc confessi sunt? Davidis uox est.
 Si uoluisses sacrificiū dedissem, utiq; holocau-
 sus non delectaberis. Sacrificiū Deo spiritus

Propter
 fidē acce-
 pta Deo
 fiūt om-
 nia.

contribulatus, cor contritum & humiliatum
 Deus nō despiciet. Huc adde illud Esaiæ. Ad
 quid mihi multitudo sacrificiorum uestrorum?
 Satiatus sum holocaustis arietū, & adipe pin-
 guium, & sanguinē boum, & agnorum & hir-
 corum, nō concupiui. Cum ueneritis ad uiden-
 dum faciem meam, quis quæsiuit hoc de manu
 uestra calcare altaria mea? Vides iam nunc
 quā confidenter carnalem legis cultum, ob
 incredulitatem, Prophetæ reijciant? Quid
 putas de nostris cultibus si præsentibus adessent
 qui & uerbum nō habent, & mera hominum
 somnia sunt, dicturos? Alutarius. Quis igitur
 cultus illi tandem probabitur? Curio. Istuc
 quanquā antea paucis, & ueluti per transen-
 nam ostensum sit, tamen ex illis ipsis etiā Pro-
 phetis, quos carnales istos cultus reijcere com-
 monstraui, ob oculos tibi ponetur. Psalter
 uerum Dei cultum ostensurus, eum dicit. In ta-
 bernaculo ipsius habitaturum, qui & sine ma-
 cula ingrediatur, & iusticiam operetur. Alu-
 tarius. Quid Prophetæ ibi uocat, sine macula
 ingredi? Curio. Sine macula ingreditur,
 quisquis

uerus
 Dei cul-
 tus ex
 Dauid.

COLLOQ. DE VERO

quisquis & spiritum contritum per uerbum na-
 ctus est, & solidam in Christum fidem habet.
 Ea enim uel Petro in Actis teste, ita corda no-
 stra purificat, ut uere numerari inter eos possi-
 mus, de quibus in citato Psalmorum libro aliàs
 dicitur. Beati immaculati in uia, qui ambulant
 in lege Domini. Vere enim timet Deum, uere
 fedit Deo, uere deniq; Deum reueretur. Alu-
 tarius. Quid uocat iusticiã operari? Neq; enim
 puto sui dissimilem esse Prophetã, ut qui tua
 sententia fidei Paulo ante adsignarit iusticiam,
 nunc eandem operibus constare dicat, tuo te
 hic gladio iugulabo. Curio. Dixi sine macula
 ingredi, idem esse quod credere, propterea,
 quod fides cordis mundiciem sola per Christũ
 impetret. Mundiciem inquam, quæ bonorum
 operum seracissima esse solet. Proinde iustici-
 am operatur, quisquis & per externam uitæ
 innocentiam, & beneficentiam erga proximũ
 perpetuam cordis sui fidem in propatulo con-
 spiciendam exerit. Neq; enim cordis illa fidu-
 cia Germana esse potest, si non in opus erum-
 pat, adeoq; totam se dedat fratrum commodis.

Adhæc,

sine ma-
 cula in-
 gredi
 quid.

iusticiã
 operari
 quid,

Adhæc cum scriptura non cordis tantum, uerum etiam operum quoque iusticiam, ceu fidei testem requirat, opus est, ut ad internam mundiciem externa quoque, hoc est, charitatis opera adiungamus. Atque hoc pacto, sine macula ingredi, ad fidem, iusticiam operari, ad externam charitatis commendationem referri oportebit. Quid quod Esaias quoque hæc ita habere testificatur. Lauamini, inquit, mundi estote, auferite malum studiorum uestrorum à conspectu oculorum meorum, cessate adfligere, discite benefacere, sciscitemini iudicium, corrigite confractum, iudicate pupillo, patrocina mini uiduæ. Principio hic, ut à sordibus peccatorum nostrorum mundemur, utque ab omnibus inquinamenti lauemur, Propheta præcipit. Deinde ut neminem opprimamus, nemini noceamus, neminem ledamus, breuiter ut candidè ac sincere erga omnes adfecti sumus. Prior pars ad fidem, neque enim lauari à pristinis peccatorum sordibus, nisi per fidem possumus. Altera ad charitatem pertinet. Ut sit sensus. Eum tandem esse uerum, & germanum Dei cultum, si quis Deum

verus cultus Dei
ex Esa.

COLLO. DE VERO

Deum timeat, Deo fidat, uere Christum in patre, & patrem in Christo agnoscat, uere Deum inuocet, uere Deo gratias agat, deniq; proximum perind eac seipsum diligat. Alutarius. Omnes igitur cætemonias, omnem illum exter num cultum Luterani damnatis? Curio. Nihil minus, modo pro pædagogia tantū habeātur, neq; cum Euangelio pugnent. Solum hoc sentio, timore, fide, charitate, nihil pri^o esse apud nos oportere. Post ubi illa naecti erimus, à uerbo ne latum quidem unguem discedentes, statui & de cæremonijs potest. Porro decentem in Ecclesijs, uestium, uasorum, ac cæterarum rerum usum non improbo, modo ea persuasio, quod Deum nobis hisce ritibus demereri possimus, absit. Si præterea modus quidam hic sit. Tam enim Tragicus est apud istos tuos Canonicos ornatus, ut cum ad peragenda sacra prodeunt, in proscænium prodire uideantur. Et cum à fide, à charitate, à uitæ innocencia, à cognitione sacrarum literarum, tam sint procul, quàm à Meridie abest Septentrio, tamen istis

Hypocri
lis oēs
præ se cō
temnit.

istis suis cæremoniis freti, ita fastidiunt, ita contemnūt, ita proscindunt aliter facientes, ut nihil supra. Alutarius. Hæreticos, Scismaticos, & Luteranos proscindere solent, prætere a neminem. Istuc autem cur te offendit tantopere, quum eodem fulmine & Episcopi omnes, & Papa, & Cæsar uos ferient? Si damnari, si proscindi, si male audire non uultis, redite cum patribus, cum Ecclesia in gratiam, & nemo uos posthac indubie exhibilabit. Curio. Atqui hic contemptus, hoc supercilium, hic morbus damnandi cæteros, quales cultus isti uestri sint, satis arguunt. Tales enim contemptores, obtrectatores, hypocrisis facit, ut quæ semper adiunctam arrogantiam quandam habeat, qua & sibi cristas sumit, & proximum præ se, perinde atq; humi reptantem è sublimi despicit. Id ita esse uel unus ille in Euangelio Pharisæus, Canonicorū tuorū parens, conuincere poterit, qui nō contentus fuit, inflatis buccis, sua opera, suā probitatē, sua ieiunia iactasse, nisi peccatorē quoq; illum procul stantem,

COLLO. DE VE. CVL. DEI

vera piē
tas mode
stia con
iunctam
habet.

iniquissimo iudicio proscinderet. At uero longe aliter uera pietas facit, Ea ut & de operibus suis desperat, sola fide cultum Dei meretur, ita semper charitatis opera, praesertim modestiam adiunctam habet, qua se infra omnes homines deijcit, memor nullum opus Deo gratum esse, si non in hoc ueluti condimento condatur, iuxta illud, Misericordiam uolo, non sacrificium. I nunc & sacrificorum tuorum ista caeremonias. Aluta. Quos tu per ludibrium sacrificos uocas, eos ego scio bonos uiros esse. Proinde diuelli ab illis nolo, neq; hic neq; in futuro seculo. Curio. Quid ego audio? Bonus scilicet uir, a tam sancto bonorum uirorum collegio diuelli non uis? Na tu illos igitur hac ratione beas, praesertim si in ea tecum est etiam uxor sententia. Sed extra iocum, sitiens haecenus fui salutis tuae, Quia uero & obstinate admonenti semper restitisti, & ne ad huc quidem reuocari in uiam uis, facile fero, ut perpetuo similes labra laetucas habeant. Vale.

COLLO

SANDERVS GLANDORPIVS

Quid agitur Glandorpi? Glandor. Sursum deorsum miscentur res mortaliū. Sande. Quasi uero istuc ignorem. Tu quid agas rogo? Glandor. Quod solent qui in scholastico puluere, adeoq; in *SPORTIS* suis ætatem consumunt misere. Sanderus. Belle tamen uales. Glandor. Vtcunq;. Sande. Ee quid noui hic dum ego absui actum est? Glandor. Quod quidem oblectare animum tuum possint plane nihil. Sande. Atqui nuper ego aliquid audiui, ualde ridiculum. Glandor. Ita ferè fit, ut qui peregre proficiscuntur, uel fabulis uel iucundis historijs suffarcinati redeant. Sed quid nam noui audisti? Sanderus. Ridebis ubi audies. Glandor. Narra igitur. Sand. Cænat die ab hinc octauo Hanosfræ mecū quidam è Gottinga ciuis, uir quantum ex uno colloquio cōncere licuit, cordatus, adeoq; cui fides haberetur non indignus. Nam tristis in uultu

M merat

COLLO. DE INVOCA.

sacrile
gium.

inerat seueritas. Is quum iam accubuissemus di-
xit nobis, Phanum illud quod haud ita procul
à Gottinga diuo Nicolao sacrum sit, ante ali-
quot menses noctu effractum, & quicquid eò
auri, argentiue ante Luteranismum, compor-
tasset populi superstitione, conuasatum & abla-
tum inde esse. Glandorpius. Sacrilegium mi-
hi narras. Sanderus. Ibi quum cerdo quispi-
am, sacrilegos istos nephariare propitio Mer-
curio peracta, in pedes coniecisse sese, ac ausu-
gisse andiret. Phuy inquit, istum ego diuum
inuocarem? Creditum haecenus est, multos in-
uocato Nicolai istius nomine & carceres per-
fregisse, & meritas poenas effugisse. Quae fa-
bula, si non Satanae praestigijs peracta est in
nostram perniciem, qui fit, ut qui è carcerum
squaloribus, ac futuris cruciatibus alios libe-
rauit, pro se ipso excubare non potuerit? Atq;
huius uox, utpote illiterati cerdonis cum risu
excepta est. Glandor. Ego uero certum scio
uenisse uulgati illius prouerbij in mentem tibi
Saepe etiam est holitor ualde oportuna locu-
tus, Sand. Non inficior. Sed aderat alter quis-
piam,

uoces ri-
diculae.

piam, ignotus quidem illi, sed nugator festiuus
 admodum. Is hunc ueluti castigaturus. Euan-
 gelicum est, inquit, Christi discipulum esse nō
 posse, qui non relictis omnibus nudus eundem
 sequatur. Iam quum hactenus diuitiæ lig-
 neo isti Nicolao in mora fuerint, quo minus nu-
 dum Christum nudus sequeretur, uerisimile
 est, nō maximopere offensum esse, quod infœ-
 lici sarcina liberatus, libere iam nunc, ac ali-
 quanto expeditius Christum secuturus sit.
 Glandor. O hominem ridiculum. Sande. Hūc
 secutus tertius, male inquit partum, male dila-
 bitur. Male igitur, inquam ego, suppellex illa
 parta est? Vide ut ne quid temere in diuos effu-
 cias, qui rursus, non inquit diuum Nicolaum,
 qui fortassis & uir bonus fuit, & iam in sinu
 Abrahæ cum electis conquiescit, parum de the-
 sauris istis sollicitus, sed Satanam præstigiato-
 rem rideo, qui tam uarijs ludibrijs imposuit no-
 bis. Neq; enim nescio, quātus ibi antehac popu-
 li cūcursus fuerit, quāq; fœde impostor ille spi-
 ritus à uera in Christū fiducia, ad falsissimā de

satanas
 præstigi-
 ator ride-
 tur.

COLLO. DE INVOCA.

Sanctorum ope persuasionē abduxerit homines, qui nō pecuniæ solū hic, sed animæ quoq; iacturam fecerunt. Quanquam sacrilegiū non laudo, poterant enim in pios usus diuitiæ istæ conuerti, sed fraudem ac imposturam qua par te sunt abominor. Glandor. Quid tu tacitus hæc audiebas? Sanderus. Pauca interfatus filii. Quū enim neutiquā edentuli uiderentur, qui orsi eam fabulam fuerant, malebam audiendo uoluptatē ex eo colloquio capere, quam in re, lippis nūc, ac tonsoribus nota, iuxta pro uerbiū, disertus uideri. Glandor. Sapienter fecisti. Sed tamen non omnino falsa isti dixerunt. Dicam enim quod sentio, Carnalis iste sanctorū cultus, res mihi uidetur ualde noxia.

sancto,
rū inuo
catio
noxia
res.

Sande. Non ego. Nam si quis caussam hanc sollicitius excutiat, is uero superstitionem hanc ē Prophanus fabulis petitiā esse & originem habere comperiet. An non enim quemadmodum olim singulæ regiones singulos diuos habebant, ita apud nos singulæ ciuitates, singulæ arces, singuli pagi, suos sibi patronos finxerūt?

Christo

SANCTORVM.

62

Christo interim, uel contempto, uel neglecto, uel apud nos quā impudenter (reuerenter dicturus erā) de diuo Autore in concionibus sacrifices nostri nugati sunt? cui etiam urbis nostræ tutelam cōmiserunt. Christum fortassis superflua cura nō oneraturi, Taceo quod singulis diuis, singulis etiā ædes patres nostri, & extruxerūt & cōsecrarunt. Glan. Aedes istæ utcunq; ferri poterāt, propterea quod in iisdē nunc ad audiendū uerbum conueniūt, si nō falsa doctrina huc accessisset. Nam sumptus ad eas res suppeditantibus, remissio peccatorū, iusticia & uita æterna promittebant, idq; cū magna meritorū Christi iniuria. Sand. Quasi uero peculiare aliquid habeant sumptuosæ istæ exedificationes, quod nō maiori munificentia Ethnici etiam ipsi antehac præstulerint. An nō templa olim nouerant & Romani Imperatores, si uel miles à fuga reuocaretur, uel hostis terga uerteret, uel ad internitionē hostiū actus delerentur? Glandor. Hoc uero aliquanto intollerabilius est, quod singulis diuis, singula munia attribuerunt. Rochus quidem pesti me-

M ; deri

COLLO. DE INVOCA.

Christo,
phore
sancte
uirtutes
sunt tibi
tante.

deri. Barbara dentium cruciatū mitigare. Ge-
orgius, in acie seruare. Erasmus diuitias largi-
ri. Et iste noster Nicolaus, è carceribus libera-
re creditus est. Taceo magnum illum Poliphe-
mum, quem risui præfecerunt, uere ridiculis
uersibus testati, commentum huius fabulæ plus
quàm ridiculum esse. Quid quod Deiparam
uirginem Mariam maiori etiam honore digna-
ti sumus, atq; Christum ipsum? Sanderus.
Vere intolerabilia sunt hæc, propterea quod
haud ita procul ab Ethnicismo absunt. Nam
gentes quoq; singula munia in singulos diuos
partiebantur, Ioui fulmen, Iunoni obstetricatio-
nem, Veneri amores, Marti bellum, Neptuno
mária, Aesculapio medicinam, Saturno ac Ce-
reri agriculturam, Vulcano fabricam) & quis
omnia enumeret?) attribuentes. Sed aliud
quiddam superest, quo nihil unquam pernici-
osius hac in re excogitari potuit, quod nimirū
ad istos diuos mediationis honorem, media-
tionis autem? Imo & adorationem transtule-
runt. Hic enim error semel receptus, Christi
sacerdotium, officiumq; in uniuersum labefa-
cit.

cit. Gland. Fateor magnifica illa de sanctis elo-
gia, cū magna Christi ignominia cōiuncta es-
se, Quid enim indecentius, ac seruū præferri
domino? creaturā anteponi creatori? discipulū
præceptore potiorē haberi? Sed hanc cæcita-
tem partim sacrarū literarū neglectus, partim
peccata nostra in orbem inuexerunt. Nam po-
stea quā contemni cœperunt sacra studia, fieri
non potuit, quin multi errores, ijq; perniciosis-
simi sererentur in Ecclesia, Gratia autē Deo,
qui sublata tanti erroris caligine, ueritatis lu-
ce rursus nobis illuxit. Neque enim nunc quī
Euangelicas literas, uel legunt, uel audiunt, di-
uos istos pro mediatoribus habent, sed Chri-
stum ipsum, ut ad quem proprie mediationis
hōnos pertineat, & præterea neminē, Qua de
re ita Paulus inquit. Vnus est mediator Dei et
hominū, homo Christus Iesus, qui dedit semet
ipsum redemptionē pro omnibus. Sand. Redde
Paulus unū inter nos ac Deū mediatorē facit,
Iesum Christū uidelicet. Nam quū sublata le-
ge ad unum hunc redierit sacerdotij dignitas,
& quū est ut officiū quoq; ipsius et agnoscamus

vnus me-
diator in-
ter Deū
& homi-
nes.

COLLOQ. DE INVOCA.

& tueamur, officium inquam interpellādi ade
 oq; Deum nobis proprio sanguine placandi,
 Qui in ueteri lege erāt sacerdotes, ad offeren
 dum munera & hostias cum pro se tum pro po
 pulo constituebantur, quorum etiam sacerdo
 tium, quod perpetuū nō fuit, mors prohibebat.
 Christus uero ut pro se nullis hostijs habebat
 opus, ita pro populo, nō legales illas & umbra
 ticas hostias, sed proprium sanguinem Deo pā
 tri obtulit, nō temporarius, sed perpetuus iux
 ta ordinē Melchisedech sacerdos factus. Cur
 igitur Mediatorem aliū agnosceremus? Glan
 dor. Hæc omnia nescio an usquam artificiosius
 tractata legerim, atq; indicata Hebræis episto
 la. An non enim pulcherrima collatione Chri
 sti sacerdotium autor eius Epistolæ confert cā
 Leuitico? Quare temperare mihi non possum
 quin, ad confirmationem eorū, quæ iam dicta
 abs te sunt, plerāq; huc citem. Sic enim .7.
 capite istic legitur. Et alij quidem plures facti
 sunt sacerdotes, idcirco quod morte prohibe
 rentur permanere. Hic autem eō quod maneat
 inæternū, sempiternum habet sacerdotiū, un
 de

Collatio
 sacerdo
 tij Chri
 sti cū Le
 uitico.

de & saluare in perpetuum potest accedentes
 per ipsum ad Deū, semper uiuens ad interpel-
 landū pro nobis. Talis enim decebat ut nobis
 esset pontifex sanctus, innocens, impollutus,
 segregatus à peccatoribus, & excelsior cœlis
 factus, qui non habet necessitatem quotidie
 (quemadmodum sacerdotes prius pro suis de-
 lectis offerre) dem pro populo, Hoc enim fecit
 semel se offerendo. Quid obsecro clarius de
 Christi, cum officio, tum sacerdotio dici pote-
 rat? Principio legis sacerdotiū temporarium,
 Christi uero perpetuū facit. Deinde ita demū
 per Christū seruari, nos dicit, si per ipsum ad
 Deum accedamus. Postremo pontificem nobis
 describit, sanctum & innocentem, quiq; non
 pro se, sed pro nobis Deo patri obtulerit, non
 hostiam quampiam legalem, sed semetipsum.
 Profecto qui ijs uel auditis uel lectis ab inuo-
 catione sanctorum non deterrentur, eps ego
 partem in regno cœlorū uix habituros credo,
 Sande. Ego illud quoq; pertinere huc arbitror,
 quod in Euangelio Ioannis. Viam semet Chri-
 stus uocat, per quam ad patrem ueniat. Item

M s illud:

COLLO. DE INVOCA.

Christi
gloria
defendē
da.

illud quod toties Paul. dicit, per solum Christi-
stam ad patrem nobis patere aditum. Gland.
Sic est, eoq; ante omnia opus est, ut Christi hic
constet gloria. Porro ubi ea constiterit, iam
tum ut diui quoq; sua laude non fraudentur, ui-
dendum est. Et certe quod ad me adinet, Scio
solum Christum largiri remissionem peccato-
rum, donare iusticiam, & impertiri æternam
scelicitatem, eaq; de causa, solum hunc in om-
nibus necessitatibus inuocandum esse. Ita enim
fiet, ut quum patroni, mediatoris, reconciliato-
ris loco à patre nobis donatus sit, tanto diligen-
tius apud eundem patrem nobis patrocinetur.
Hæc inquam scio. Et tamē inconditos quorum-
dam clampres odi, qui quum diuos munere suo
in hac uita perfunctos esse, iamq; in sinu Abra-
hæ conquiescere audiunt, statim induunt con-
temptum, ita de iisdem loquentes, ut si scurræ
fuissent, irreuerentius loqui de ijs non possent.
Sanderus. Plane hic mecū sentis. Quanquam
enim neq; adorandi, neq; inuocandi, neq; pro
mediatoribus habendi sint, tamen & honori-
fica illorum mentio semper fieri, & Deus ho-
norifi-

norificentissime laudari in illis debet. Quod
 ipsum bisariam fieri ex concionatoris cuius-
 dam ore audiui nuper. Glandorpius. Ea de
 re quid dicturus sis expecto. Sanderus. Prin- Honor
 cipio diuinæ bonitatis & clementiæ cogno- sanctis
 scenda & obseruanda in illis exempla sunt, exhiben-
 inquit, propterea quod omnes ante condona- dus.
 tionem peccatorum, & iusticiæ imputationem
 gratia egerint, ueluti Paulus dixit, conclusif-
 se Deum omnia sub peccatum, ut omnium mi-
 sereretur, Hoc enim probe obseruasse, iustifi-
 cationis modum didicisse est. Imò hic admo-
 mur inquit, quemadmodum illi gratuita Domi-
 ni bonitate seruati sint, inq; æternam beatitudi-
 nem per Christum gratuito recepti, ita nos
 quoq; si & peccatum agnoscamus, & Chri-
 sto per omnia fidamus seruandos esse. Exempli
 gratia. Cum Petri lapsum grauissimū, adeoq;
 gratuitam restitutionē audio, an non quandam
 hic concipio fiduciam? quòd me quoq; lapsum
 & in uiam redeuntem, perinde atq; Petrū ser-
 uaturus su? Cum Pauli in Christianos odium,
& rux.

COLLO. DE INVOCA.

Et rursus conuersionem illius considero, quid aliud doceor, atq; me quoq; si admonitus respiscam, eiusdem gratiæ participem futurum, Præterea nullam noxam tam esse grandem, quæ si agnita fuerit, condonari non debeat. Qua de re ita Paulus ait. Certus sermo, et dignus quem modis omnibus cõplectamur, quod Christus uenit in mundum, ut peccatores saluos faceret, quorum primus sum ego. Verum ideo misericordiam sum adeptus, ut in me primo ostenderet Iesus Christus omnem clementiam, ad exprimendum exemplar his, qui credituri essent in ipso in uitam æternam. Ex ijs Pauli uerbis liquet, inquit, diuinæ clementiæ et bonitatis exempla, ad hunc modum obseruasse, gratissimum sanctis cultum esse, ut qui bonam huius laudis partem, non in se, sed in Deum, salutis suæ autorem, redundare uelint, Glandorpius. Fortassis hoc sibi et Psaltes uoluit, cum diceret, Laudate Dominũ in sanctis eius. Item Paulus cum gloriaretur, Deum in se glorificatum esse. Sanderus. Est inquit et alius sanctorum

Exēpla
diuinæ
clemen-
tiz in
sanctis
obseruā
da.

SANCTORVM. 87

sanctorum cultus, æque dignus & scitu & ob-
 seruatu, quum uidelicet fidem eorum, charita-
 tem, spem, uitam, mores, conuersionem, &
 ponimus ob oculos semper & imitatur. Quan-
 quam enim & in carne uixerint, & ea inter-
 dum per carnis imbecillitatē designarint, quæ
 fieri non oportuit, tamen negari non potest,
 quin multa præclare egerint, quæ tuto quis imi-
 tari queat. Leguntur multis bonis operibus, hoc
 est, charitatis exercitatione sæcundi fuisse,
 quod cum audimus, meminerimus ijs exemplis
 nos quoq; ad charitatem prouocari. Leguntur
 indefinenter orasse, tempestiuus Vigilijs & le-
 iunijs carnem domasse, aduersa patienter tu-
 lisse, & nihil unquam quod ad Dei gloriam &
 fratrum commodum pertinuerit, neglexisse.
 Quæ omnia cum uel legimus, uel recitari au-
 dimus, ad nos quoq; pertinere persuasi sumus.
 Atq; horum operum diligens obseruantia imi-
 tatioq; tam est gratus sanctis cultus, ut Paulus
 etiam ea de re dixerit, Imitatores mei estote,
 sicut & ego Christi. Alios adoratores, alios
 cultus,

Sancto
 rum ope-
 ra bona
 imitanda

COLLO DE INVOCA.

Chri-
stomi de
sanctorū
inuocati-
one sen-
tentia.

cultus, alias inuocationes, nec norunt, nec exi-
gunt in sui honorē sancti. Glandor. Venit mi-
hi hic in mentem egregia Chrysostomi ea de re
sententia, & quam probe notam esse, omni-
bus ijs, qui pluris sanctos quam Christum fa-
ciunt, conueniebat. Habet autem sic. Qui san-
ctorum merita, religiosa charitate miratur, qui
cunq; iustorum glorias frequenti laude profe-
quitur, eorum mores sanctos, atq; iusticiā imi-
tetur. Quoniam quem delectat alicuius sancti
meritum, delectare debet par circa cultum Dei
obsequium, quare aut imitari debet, si laudat,
aut laudare non debet, si imitari detrectat, ut
qui sanctorum merita admiratur, mirabilis ipse
uitæ sanctitate reddatur. Quid potuit de uero
sanctorum cultu dici pium magis? adq; senten-
tiam concionatoris illius confirmandam acco-
modatius? Nullam adorationis, nullam inuo-
cationis, nullam intercessionis mentionem fa-
cit, ad purioris uitæ studium, quale in sanctis
fuerit, inuitasse contentus. Et quid inuocatio-
nem sanctorum indocti quidam urgent tanto-
pere, quum Ioannes Messiae honorem recusa-
rit? Pe-

rit? Petrus adorari à Cornelio non sustinuerit? Barnabas ac Paulus diuinos honores, nullo pacto exhiberi sibi Listris uoluerint? At in morte aliter adfectos hac in re sanctos fuisse uerisimile est, ac in uita fuerint? Sande. Imò Gregorius ipse à sana doctrina aliquanto remotior, uitam tamen sanctorum uiuam lectionem uocat, sentiens opinor, quicquid boni egerint sancti, imitandum nobis proponi, boni in quã, neq; enim quod à uerbo Dei diuersum est bonum dici potest. Quid multis? Sanctos ita demum recte honore adficiemus, si quemadmodum ipsi & placere Christo per fidem studuerunt, & per charitatem fratribus, ita nos quoq; & fidamus Christo, & per charitatem omnibus probari conemur. Glandorpi. Istuc ut impigre præstemus, faxit Deus optimus, Maximus. Sed quid nunc inceptabimus? Sanderus. Pransuri apud Gorolitiu nostrũ sunt D. Georgius Curio. Bertramus Damus. Henricus Vunckel, & alij pleriq;. Ei conuiuio nos nõ uocati etiam ingeremus. Glandor. Placet.

Gregorius.

COL.

COLLOQ VIVM DE
Ecclesia.

TACIVS EBERHARDVS.

Indocti
monachi
descrip-
tio.

PRòh hominum fidem, Itane indoctissimis
ardelionibus animarum cura concreden-
da est? Concionantem paucis ante diebus mo-
nachum quendam audiui, adeo bardum ac stu-
pidum, ut non concionatorem, sed olitorem
audire uisus sum. Cõcionabatur autẽ de Eccle-
sia, cui argumẽto ita satisfecit, ut post Concio-
nem, qua de re differuisset, interrogatus pror-
sus obmutuerit. A Luteranis ordiebatur, Bona
deinde concionis pars accusandis Luteranis ab-
sumpta est. Postremo tandem conuitiando de-
sijt. Vnum hoc per imprudentiam bestiae exci-
dit, A spiritu sancto regi ecclesiam, quam hu-
ius rei gratia, perinde atq; Christum ipsum au-
diri oporteat, Sed eccum doctorem Eberhar-
dum, Temperare profecto mihi non possum,
quin ea de re cũ ipso colloquar, Salue uir do-
ctissime, Eber. Saluus & tu sis adolescens hu-
manissime, Sed quid tam profunda ducis suspi-
ria?

ria? Ecquid animum tuū habet male? Tacius.
 Diuina. Eberhar. Id quale sit narra. Nam aut
 uerbis, aut consilio aut re ipsa te iuvero. Taci.
 Equidem ea res quæ animum meum habet ma- Pium pñ
 adolescē
 tis votū.
 le, nec mihi, nec tibi uehementer incommodat.
 Et tamen adeo mihi dolet, ut ijs ad quos incom-
 modum hoc redit, corporis etiam iactura, si
 queam, opitulari cupiam. Eberh. Narra igitur.
 Tacius. Istum nosti in Richenbergo cuculio-
 nem, cui eius sodalicij pater concionandi pro-
 uinciam demandauit? Eberhar. Asinum ego
 istum intus & in cute noui. Et miror hunc bo-
 uem mitti ad ceroma, iuxta prouerbiū. Taci.
 Eum nuper audiui de Ecclesia concionantem.
 Camelum saltantē uidere uisus sum. Eberhar-
 dus. De Ecclesia? Mirum ni ea de re tam disse-
 ruit recte, quā nuper ea de re pie scripsit Vui-
 celius quidam, Nam aut ego fallor, aut fungus
 iste Ecclesiæ uocabulum non intelligit. Taci.
 Bonam concionis partem damnandis Lutera-
 nis absumpsit. Quos quum asininis salibus diu
 perstrinxisset, tandem paucis uerbis addidit,
 Ecclesiæ ducem ac ductorem spiritū sanctum
 N esse,

COLLOQVIVM DE

esse. Eoq; audiri eandem non aliter atq; Chri-
 stum oportere. Quod qui non faciant, Satanæ
 mancipia, ac hæreticos esse, quales, inquit, sunt
 Goslarienses Luterani. Eberhar. Obseruasti
 ne Ecclesiam hic quid uocaret? Taci. Blatera-
 bat quid nescio de Romano pontifice, Cardi-
 nalibus & Episcopis. Et ad istos, ni fallor, Ec-
 clesiã cui subiectos nos esse oporteat, translu-
 lit. Eber. Quanto satius erat nomenclaturam
 eius uocabuli, ad saxeeas illas, ac lapideas ædes
 detorquere. Neq; enim uideo, quid inter saxa
 ac ficulneos istos Episcopos intersit. Tacent
 saxa, tacent Episcopi. Et quemadmodum audi-
 endi sensu saxa carent, ita illi quoq; surdi sunt,
 si quid recte moneas, si officij illos commone-
 facias, si à carnalibus illecebris ac uoluptatibus
 ad docendi prouinciam eos reuoces. Taci. Mihi
 profecto, quod principio dixi, dolet, mi-
 seram plebeculam istis lupis deuorandam obij-
 ci. Quòd si usquã locum habet ea parcemia, Lu-
 po ouem committere, hic certe locum habere
 eandem, nemo est, qui negare possit. Eberhar.
 Candidi animi indicium est, quod periculo

Goslari
 ãses quis
 quis ca
 lumnia
 tur Elle,
 boro in
 diget Tã
 ta est eis
 urbis pie
 tas ac re
 ligio.

Episcopo
 rum cum
 saxi col
 latio.

eorum, qui ardelioni isti concrediti sunt, commoueris tātopere. Quòd si Magistratus quoq; qui in istos uentres imperium habent, hisce rebus si commouerentur, dubium non est, quin breui abominationes illiusmodi finē habituræ essent. Tacius. Magistratus hoc tempore in ijs tantum sapiunt, quæ ad expilandam miseram plebem pertinent, Deū nec timent, nec magni faciunt, nec reuerentur. Quotus quisq; enim inter illos, si perpaucos excipias, uerbi cursum promouet? Imò illum ipsum cursum remorantur etiam, idq; Scythica plane crudelitate, tantum abest ut promouere in animum inducant, Sed una hæc est quærimonia. Audiant sua facinora potius ab eo, qui omnium frugi principis insigniam uno annulo sculpi posse dicebat, Libet iam aliud ex te sciscitari nimirum quid tu uoces Ecclesiã, Eber. ἐκκλησία Græca uox est adeoq; uel cœtum, uel concionē, uel conuocationē significat. Id quod uidere est ex illo Dauidis. Odiui Ecclesiã malignantium, & cū impijs nō sedebo. Nā hic Ecclesiã uel pro cœtu, uel cōcilio accipias necessum estq; quæadmodum

Magistra
tus osci
tantia ac
tyrannis

Ecclesiã
nomen
clatura.

N 2 in pri.

COLLOQ. VIVM DE

in primo quoq; Psalmo, Beatus pronunciat, quā
 in cōcilio, hoc est, impiorū Ecclesia nō steterit.
 Taci. iu malam igit & bonā partem accipitur?
 Eberhar. Maxime. Nam in ijs locis quos cita-
 uimus iam, in peiorē partem accipitur. Rursus
 aliās in bonam capitur, ueluti in .21. Psalmo.
 Ad te laus mea in Ecclesia magna. Taci. Ne
 graueris igitur, eius Ecclesiae, quae in bonam
 partem capitur, snitionē mihi impertiri. Eber-
 har. Fiet. Ecclesia Christi nihil aliud est, atq;
 spiritualis quaedam fidelium cōgregatio, non
 in peculiarem quendam locum, sed in eandem
 fidem, spem & charitatem, ubi ubi terrarum
 fuerit. Obseruabis hic, quod ad spirituales &
 fideles, congregatio hęc proprie pertineat. Lo-
 quimur enim de germana & uera Ecclesia, quae
 ut Christi corpus est, adeoq; unū caput, Chri-
 stum uidelicet, tantum agnoscit. Ita in nomine
 Christi, hoc est, fide congregetur oportet iux-
 ta illud? Unus Dominus, una fides, unum bap-
 tisma. Huc quoq; pertinet quod Christus di-
 cit. Si duo ex uobis consenserint super terram,
 de omni re quamcunq; pecierint, fiet illis a pa-
 tre meo

vere Ec-
 clesiae fi-
 nitio.

ECCLESIA.

91

tre meo qui in cœlis est, ubi enim sunt duo uel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Taci. Qui uero scire possum, quæ nam sit uera illa ac spiritualis Ecclesia, quum Hypocritas quoq; admixtos indubie habeat? Neq; enim parui negocij fuerit opinor, fucatos illos sanctos, qui in extremo die dicturi sunt, Domine, nunquid in nomine tuo & propheta uimns, & demonia eiecimus, & multas uirtutes præstitimus? ab ijs qui uere pij sunt, hic discernere. Eberhar. Dixi Ecclesiam rem quandam spiritualem esse, hoc est, quæ iuxta spiritû, nec digitis ostendi, nec oculis uideri, nec auribus percipi possit. Quod quum ita sit, iam qui proprie ad spiritualem hunc cœtum pertineant, nemo rectius ac dies Domini dijudicabit. Cognosci istuc, quo ad in terra sumus non potest. Imò quum per totum orbem diffusa sit, nihil difficilius futurum esset. Quemadmodû Cyprianus quoq; dicit, Ecclesia Domini luce perfusa, per totum orbem ramos suos porrigit. Vnum tamen est, quod ubiq; diffunditur, nec unitas corporis separatur, Ramos suos per uni

Difficile a pijs hypocritæ discernitur.

Christus posthac discernet agnos ab hæreticis

Cypria,

N uersum

COLLOQ VIVM DE

uersum orbem copia ubertatis extendit. Et tamen habet externas quasdam notas, ut ubi sit dinosci queat. Taci. Quas nam? Eber. Synce ram Euangelij doctrinã, & sacramentorum administrationem. Taci. Vbi uerbum igitur prædicatur recte & sacramenta tractantur pie ibi Ecclesia est? Eber. Nihil certius. Et tamen propter admixtos hypocritas, digitis cõmonstrari, qui uere ad hanc Ecclesiã pertineãt, nõ possunt. Tenes opinor Apostolorũ symbolum. Taci. Non secus atq; hos meos digitos. Eber. In eo igitur quibus uerbis describatur, non dubium quin probe obseruari. Credo, inquis, Sanctam ecclesiã catholicam, sanctorũ cõmunionem. Quod creditur, oculis perspici nõ potest, uel Epistola ad Hebræ. teste. In ea enim fides, earum rerum quæ sperantur, & eorum quæ non uidentur, argumentum uocatur, lam quum credere, quod Ecclesia sit, oporteat, qui obsecro commonstrari digitis posset? Taci. Satis igitur est, quantum audio, ut ubicunq; et uerbum prædicabitur, et Sacramenta recte ad ministrabuntur, ibi Ecclesiam esse credam, ubi
ubi

Notæ e
quibus
Ecclesia
dinosci
sunt.

Fides.

ECCLESIA.

92

ubi terrarum istuc tandem sit. Eberhard. Sa-
tis, neq; enim hic facile à uere pijs hypocritæ
discernuntur, propterea quod externam illam
externarum cæremoniarum ac rituum societa-
tem, communem nobiscum habent. Et non abs-
re Christus dixit. Sinite utraq; crescere usq;
ad messem, ut ne cum Titaris simul & triti-
cum euellatis. Præuidit clementissimus Domi-
nus futurum, ut bonis hypocritæ semper ad-
mixti essent, hypocritæ inquam. Neq; enim de
aperte impijs nobis sermo est. Quocirca ut
omnem hic iudicandi, ac damnandi temeritatē
præscinderet, crescere utrumq; hominum ge-
nus ad iudicij messem iussit, in eo enim ostensu-
rum se esse, qui hœdi, qui agni, qui pisces boni,
qui mali fuerint. Taci. lam uera illa Ecclesia,
per uniuersum orbem sparsa, cui potissimum
rei innititur? Eberhardus. Solum uerbo Dei.
Quemadmodum enim per uerbum conflata,
concepta, ac formata est, ita per solum uer-
bum roboratur, fouetur, sustentatur. Imò
quicquid habet donorū spiritualium, id totum
uerbo acceptum refert. Quicquid præterea

Nota
hæc de
hypocry-
tis nō de
aperte
impijs di-
ci.

A uerbo
Christi
pendet
Ecclesia.

N 4 potesta.

COLLOQVIVM DE

potestatis habet, Id quoq; totū uerbo attribuit uerbo inquam, quod nostri caussa carnem assumpsit. Habet autem potestatem neuiquam contemnendam, soluendi uidelicet & ligandi. Tacius. Atqui eam potestatem ad Romanum Pontificem ablegant pleriq;, utpote Petri uicarium. Eber. Illis caue adsentiaris. Data enim ecclesiae est, Ecclesiae inquam, cuius inaginem Petrus ac alij apostoli tum gesserunt, cum ad Petrum Christus diceret. Tu es Petrus, & super hanc Petram aedificabo ecclesiam meam. Porte inferorum non praeualebunt aduersus eam. Et dabo tibi claues regni caelorum, Quicquid alligaueris in terra, erit alligatum & in caelis, & quicquid solueris in terra, erit solutum & in caelo. Omnium nomine Petrus Christo responderat, etiam Hieronymo teste, Proinde omnium nomine rursus audit, quod super petram, hoc est, uerbum quod fide adprehenditur aedificanda sit ecclesia, per uerbum enim ligandi ac soluendi potestatem habitura est. Id uita esse aliquanto clarius Matth. 19. & Ioannis ultimo legitur, ubi flans in eos dicit. Quo-

Ecclesia
super fi.
dei petra
edifica
tus.

rumcumq; remiseritis peccata, remittuntur eis.
 & quorumcumq; retinueritis, retenta sunt.
 Taci. Si potestas ergo hæc ad ecclesiam pro-
 prie pertinet, qui fit igitur, ut ministri solum il-
 la ipsa utantur? Eber. Quicquid huius faciunt,
 iubente & permittente ecclesia faciunt. Ea
 enim tametsi norit, omnibus pijs ut doceant, ac
 sacramenta administrent permissum esse, ta-
 men ut ordine ac honeste geratur omnia, neq;
 docentium multitudo confusionem pariat, præ-
 cipuos quosq; quibus & dona maiora contige-
 runt, & uitæ innocentia auctoritatem conci-
 liat, deligit, quibus clauium usum permittat. Et
 quotquot ad id muneris sic uocantur, ij non
 iam pro dominis, sed ministris haberi cõsueue-
 runt, id quod probe Paulus considerans. Sic
 nos inquit, existimet homo, ut ministros Chri-
 sti, & dispensatores mysteriorum Dei. Et Pe-
 trus. Nõ tanquã dominantes in clerũ, sed for-
 ma facti gregis. Taci. Puto nõ carere emphasi
 quod Paulus populi doctores, ministros uocat.
 Et obseruatũ diligenter hoc nostro seculo ui-
 demus, quod idem non abs re in frontispicio

Claves
 ad Eccle-
 siam pro-
 prie per-
 tinent.

COLLOQVIVM DE

omnium Epistolarum, seruum se appellat Iesu Christi uocatum ad munus Apostolicū. Porrò si seruus est, si minister est, eius quæ Christi corpus est ecclesiæ. Iam nescio, an quòd corni cantur quidam, Nouas in ecclesia leges cõden di potestatem habere eos, uerum su. Eberhar. Vehementer errant, qui Ecclesiæ potestatem tam patere latè arbitrant. Imò ineptū hoc dog ma nõ sine magna Christianæ doctrinæ iniuria hæctenus uerum esse creditum est. An non enim Deus pater, de doctrina tantū filij sui loqui existimandus est, ubi inquit, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complaciū est, Huc audite. Christū audire, in iustificationis negocio, iubemur, præterea neminem, Non autem hæc de ritibus, aut cæremonijs, aut adiaphoris intelligi uolumus, propterea quod huiusmodi res pro ratione, cū temporum, tum personarū, tum locorum uariari possunt, De ijs potius loquimur, in quibus iustificationis, ac æternæ beatitudinis cardo uertitur, quæ à Christo tam sunt plene tradita, ut humanis cõstitutionibus ac additamentis nihil hic opus habeamus.

Tacius.

Nouas le
 ges con
 dēdi po
 testatem
 Ecclesia
 nõ habet
 præter
 tim in in
 stitucio
 nis nego
 cio.

Tacius. Quid si ad conseruationem traditionum suarū mitrati isti, ferro, flamma, ui ac tyrannide nos cogant? Eberhardus. Cuius uita amittenda, ac diuersum aliquid à Christi doctrina recipiendum est: uere enim huc pertinet, quod ea de re Christus inquit. Qui uoluerit animam suam seruare in hoc mundo, perdet eam. Qui uero animā suam in hoc mundo perdidit, in uitam æternam seruaturus est eam. Et negari non potest, quin falsa doctrina & corpus & animam occidat, quum Christi hostium gladius, in corpus tantum deseruiat. Proinde Christus quoq; ita demum audiendos docet, istos legum humanarum conditores, si in cathedra Mosi sedeant, hoc est, si Mosi exemplo, non sua somnia, sed ea tantum præscribant populo, quæ & Deum autorem habeant, & uerbo ipsius per omnia consentanea sint. Tacius. Quid si obijciant, errare eos, qui harum constitutionum autores sunt, non posse? Propterea quod ad Ecclesiam, cuius ductor spiritus sit, pertineant? Eberhardus. Ecclesiam suam Christus errare non patitur,

Verum

Quate
nus audi
endi Ep
scopi.

COLLOQVIVM DE

Verum est, prædixit enim inferorum portas aduersus eam non præualituras. Ad hæc. Se ad consumationem seculi usq; cum ea mansurum. At interim membrum Ecclesie aliquod errare potest, id quod paroxismus inter Petrum ac Paulum satis arguit. Et ecclesia ita demum non errabit, si uerbo Dei per omnia obediat, si à spiritus ductu ne latum quidem unguem discedat, si Euangelicam doctrinam nullis glossis matis uiciet. Breuiter. Si à solo Christo, ac uerbo eius pendeat. Quod quum peruersi isti Legislatores facere neglexerint, Pontificem Romanum scripturæ etiam præferentes, iam pro uere ac catholicæ ecclesiæ membris habendi non sunt, Multo minus in ijs quæ contra manifestam scripturæ ueritatem sanxerunt, audiendi. Tacius. Quantum audio, frustra & cum periculo, ijs qui præter scripturam statuunt aliquid obeditur. Eber. Vere cū periculo, id quod Esaias quoq; intellexisse iudicandus est, quum æternum interitum id genus Legislatoribus in terminaretur, dicens. Ve qui condunt leges iniquas. Proinde qui tuto, ne impingat, ambulare uo

Quomodo
intellegendū
sit Ecclesia
non errat.

Esaias cō
ditores
legū hu
manarū
exibilat.

re uolet, is Euangelicas tantum literas, in hac
 mortali uita, amplectatur, sequatur, & Mercu-
 rialium statuarum loco habeat. Ita & Christo
 inseretur, & Ecclesiae membrum fiet, & per-
 petuo Christi spiritum ducem ac ductorem ha-
 biturus est. Taci. Equidē dabo operam, ut con-
 siliū hoc tuum secutus, eius quam mihi depin-
 xisti Ecclesiae membrum perpetuo maneam.
 Eberhar. Istuc fac, & æternum uiues.

COLLOQVIVM DE
 ueri pastoris officio.

Clericus. Volumetius.

V Ideo ne Michaelē Volumetium, qui cū
 olim Erphurdiae sub Eobani Hessi signis
 militauit huc aduentantem? Profecto is est, Sal-
 uum te Michael aduenisse gaudeo, ut uales?
 Quo præterea in statu sunt res tuæ? Volume-
 De ualetudine nihil est, gratia Deo quod con-
 querar, Belle enim, quod uides, ualeo. Quod Labores
 ad statum attinet, In puluere scholastico adhuc scholasti
uerfor,

COLLOQ. DE VERI

vulgi in
epta iu
dicia.

uersor, cui prouinciæ ita defixus sum, ut plane nesciam, possim ne aliquando hinc emergere an secus. Cleri. Ea mihi quærimonia plane tecum communis est, Adeo enim ex odiosis istis laboribus extricare me non possum, ut honestissimas etiam conditiones antehac oblatas mihi repudiare coactus sim. Volu. Atqui uulgo quid uis citius persuaseris, quã conditionem nostram cum maximis molestijs coniunctam esse, Putant puerorum institutionem, rem & facilem esse, & mediocriter etiam literatum facere istuc posse. Cle. Credo, si recte enim ea de re iudicare didicissent, & maiori in precio pædagogos haberent, & non parce iisdem numerarent. Sed ita est.

Nosse uolunt omnes mercedem soluere nemo. Mercedem appellas, Quid enim scio? culpa docentis Scilicet arguitur.

Volumentius. Huc adde. Pœnituit multos uanæ sterilisq; Cathedræ. Clericus. Quanto rectius hac de re Lycurgus Rhetor iudicauit, cui quum obijceretur, quod Rhetoribus eloquentiæ studio daret mercedem. Si quis, inquit, si
lios

PASTORIS OFFICIO. 96

Apophtegma
Lycurgi

lios meos profiteatur se mihi redditurum meliores non mille drachmas, sed omnium facultatum dimidium effunderem. Volu. Huiusmodi Lycurgos per paucos reperire est hoc nostro seculo, Quare forti animo eam Vulgi ingratitude feramus oportet, si forte mitiora fata aliquando studia habitura sint, Fuerunt antehac qui me quoque ad concionandi prouinciam rapere conarentur, sed quum uiderent conditionem istic non fortunam mutari, Spartam quam natus eram ornare perrexi. Cleri. Despicabile mihi hominum genus narras. Quid? Non solum despicabiles sunt, qui docendi in Ecclesia munus suscipiunt, uerumetiam, quod me semper hinc deterruit, prouinciam cum multis periculis coniunctam administrant, In scholis nostris si quid peccatur, uel uerbis, uel uerberibus, citra Christianismi damnum, corrigi potest. At in concionandi officio, non tam facile, si quid a scopo aberres, emendatur: propterea quod impiae doctrinae uirus non tam doctori, quam uniuersae Ecclesiae noceat. Quid Quod sanguinem eorum qui pereunt, a concionatoribus

Concioni
nandi pro
uincia.

COLLO. DE VERI.

Qualem
oporteat
esse con-
cionato-
rem.

vocatio
concio-
natoris.

Fructus
illegiti-
mæ uoca-
tionis.

natoribus exacturum se minitatur Deus, ni probe ea in re officio functi sint? Taceo ingen-
tia illa dona, quæ in doctore merito requirun-
tur hoc tempore, summa uitæ innocentia, peri-
tia linguarum, & cum multo rerum usu con-
iuncta eruditio. Quæ si etiam adsint, tamen ni
legitima huc accedat uocatio, bonus doctor di-
ci non potes. Volume. Merito sane in docto-
ribus, ac pastoribus iusta uocatio requiritur.
Videm⁹ enim quantas passim turbas de derint,
quantasq; tragedias mouerint, qui non uocati
in Ecclesias hæctenus ingesserunt sese. Et quis
nescit illegitimæ uocationis fructum, impiam
doctrinam esse? Percelluntur id genus uagi spi-
ritus apud Hieremiam capite uigesimo tercio
ijs uerbi s. Currebant, & ego non mittebam
eos, non loquebar ad eos, & ipsi propheta-
bant. In quo capite fructum quoq; eius uocati-
onis, quæ illegitima est, Propheta describit ad
modum Graphice. Nolite, inquit, audire uer-
ba Prophetarum, qui prophetant uobis, & de-
cipiunt uos, uisionem cordis sui loquuntur, non
de ore Domini. Ad hæc Magni momenti rem
esse

esse, si rite uocentur pastores, uel hinc liquet, quod ad commendationem ministerij sui, Paulus ubiq; gloriatur, diuinitus se, adeoq; per reuelationem Iesu Christi, ad Apostolicum munus uocatum esse. Clericus. Ita est. Sed iam à rite uocatis etiam, quam exiguntur labores ardui? Nisi forte ioco dicta existimanda sunt, quæ de sana doctrina ad Petrum Ioannis ultimo dicta leguntur. Ter Petrus percunctanti Domino, an se diligeret, responderat. Tu scis quia amo te. Quod ipsum quanquam Dominus certo sciebat ex animo dici, tamen ut magnitudinem sui erga oues amoris eidem commendaret, ter & ipse subiecit. Pasce agnos meos, hoc ipso declarans, fido cõcionatore nihil sibi gratius esse. Contra, quam se uere in extremo illo die in eos animaduersurus sit, qui ouium suarum rationem diligentissime non habeant. Perinde ac si diceret. Scio post meum a uobis discessum multos exorituros, qui & uobis faceffent negocium & gregi meo, Euangelicæ doctrinæ pabulum, haud ita fideliter suppeditabunt. Aduersus quorum malitiam ita uos armatos & instructos

Diligentia summa in docendo requiritur.

COLLOQ. DE VERI

structos esse oportebit, ut non tam pascendis
 ouibus meis, quam arcendis lupis, operam mihi
 uestram probetis. Tanto enim ardentius me
 amare indicabimini, quanto syncerius in hoc
 uestro officio fueritis uersati. Spectabunt illi
 suum lucrum, & quanto plus Lucelli ex per-
 uersa sua doctrina accrescere uiderint, tanto
 pertinacius doctrinae uestrae obstabunt. Vos
 contra huc spectabitis, quod oues istae, quas
 pascendas suscepistis, meae sunt, adeoq; sangui-
 ne meo redempte. Ob eamq; causam maius
 animo meo uulnus infligi non posse, quam si
 uestra uel culpa, uel negligentia, unam ex ijs
 perire contingat. Haec Christum, quum Petro
 ouium suarum curam committeret, & sensisse
 & serio uoluisse, non tantum uerisimile est.
 Volumetius. Hoc tibi uis opinor, Summum &
 praecipuum in concionatore esse, si recta, si ue-
 ra, si pia, deniq; si Euangelio consentanea do-
 ceat. Qua etiam in re, non meliorem, sed sum-
 mum feruorem, Zelum, ac diligentiam conspi-
 ci oporteat. Cleri. Recte. Iam uero ut recta,
 ut pia, ut uera doceat, non ocium, non torpor,
 non

Christus
 oues su-
 as pro
 prio san-
 guine re-
 demit.

PASTORIS OFFICIO.

non oscitantia, sed assidua sacrarum literarum lectio, frequens spiritualium rerum medita-

Assidua
lectio in
pastore
requiritur.

tio, adeoq; absoluta eorum quæ ad iustificatio-

nis negotium pertinent, scientia, præstabunt.

Equidem clamant osores quidam literarum.

Solum spiritum hæc operari in concionatori-

bus, idq; sine studiorum, ac lectionis præsidio,

iuxta illud. Erunt omnes Theodidacti. At non

vident isti fungi ac stipites. Spiritum sua uehi-

cula, sua organa, sua instrumenta habere, per

quæ operetur. Age enim, unum aliquem osten-

dant, qui absq; uerbi, lectionis, & concionis

præsidio spiritum nactus sit. Volu. Imò si solus

spiritus beneficio, absq; medijs omnibus fidem

nanciscimur, Cur Euangelistæ Euangelij do-

ctrinam, commiserunt literis? Cur tot Episto-

lis fidem inculcare, ingeminare, urgere, coa-

cti sunt Apostoli? Quem in usum tot uigilijs,

tot laboribus, tot libris euoluendis, & senium

& parum prosperam ualetudinem accelera-

runt doctores Ecclesiastici? Sed relinquendi

sunt id gen^o homines suo morbo. Nos memores

COLLOQ. DE VERI

quod Timo. Paulus lectioni intentū esse iubet.
 ita sentiamus, Non tam concionandi officium,
 quā ardens sacrarum literarum studium à con-
 cionatoribus exigi. Adeoq; nihilo secius ad
 concionatorem pertinere, quod Paulus ad le-
 ctionem sacrarum literarum Timotheum hor-
 tatur, quam quod Christus dicit, Prædicate
 Evangelium omni creaturæ. Clericus. Quid
 quod iugem lectionem, ac indefessum docen-
 di laborem, feruens excipere oratio debet?
 Porrò illud, oportet semper orare, & nunquā
 deficere, non tam ad vulgum, quā ad concio-
 natores dictum est. Volumenus. Quid ni
 ad pastores? Si Christum, si Apostolos, imi-
 tari uolent, iam illorū exemplo precibus quo-
 que Deum identidem interpellent necessum
 est, idque ea maxime de caussa, ne sine fru-
 ctu, uel doceant, uel Euangelicam sementem
 faciant. Sic Christus sapiuscule post concio-
 nes in desertum secessit orationis gratia. Sic
 Paulus alicubi dicit, Se nunquā non in ora-
 tionibus memorem esse eorum, qui uerbum ab
 se & audierint & receperint. Atq; ad huius-
 modi

Studium
 perinde
 atque do-
 ctрина in
 concio-
 natore re-
 quiritur

Oratio
 quoque
 iugis cō-
 cionato-
 rē decet.

PASTORIS OFFICIO. 99

modi orationis studium Hieronymus quoq; sacerdotibus, ut ad quos non solum docendi, sed & orandi functio pertineat, hortatur dicens. Moyses ad bella non uadit, non pugnat contra inimicos, sed quid facit? orat. Vincit populus eius, si relaxauerit & dimiserit manus, populus eius uincitur & fugatur. Oret ergo Ecclesiae sacerdos indefinenter, ut uincat populus, qui sub eo est, hostes inuisibiles Amalechitas, qui sunt demones, impugnantes eos qui pie uolunt uiuere in Christo. Clericus. Quid igitur concionandi prouincia habet aliud, atq; infinita negocia, labores, uigilias, ac molestias? Et tamen alia quaedam aequae molestia supersunt. Nimirum, pauperum, pupillorum, & uiduarum cura. Quorum nisi ipsi rationem hoc tempore habeant, nescio an ullus pro iisdem uehementer sollicitus futurus sit. Usq; adeo elanguit, ac refrigit ubiq; charitas. Apostoli olim in principio nascentis Ecclesiae, eam oeconomiam in alios reijciebant, uerbi officio, quod tum mirum in modum fructificabat, alio eos uocante. Reijciebant autem id ministerij, non in quosuis,

Pauperum
cura ad
pastores
pertinet.

Diaco-
norum mi-
nisterium
quale &
quando
cepit.

COLLOQ. DE VERI

sed in viros pios, cordatos, Euangelij amantes
 spiritu sancto plenos, & qui non commonesa-
 cti, sed ultro hic officium facerent. Sed ubi ho-
 rum similes hoc tempore inuenies? In qua regi-
 one uel unum Stephanū reperies? Omnes sua
 quærunt. Quo morbo etiamsi nõ laborent, ta-
 men rari admodum sunt, qui ultro esurientes
 exacient, qui sitientes potent, qui nudos uesti-
 ant, qui lecto decumbentes uisitent, qui in
 carceribus detentos consolentur. Hoc inquam
 qui ultro sponte, lubentes ac uolentes faciant,
 nescio an facile apud nos reperiri queant.

Bona o-
 pera ne
 gligatur

Quid? Adeo horum numerus paucus est, ut
 cum Iuuenale etiam dicere soleam.

Egregium, sanctumq; uirū si cerno bimembri,
 Hoc monstrum puero uel miranti sub aratro
 Piscibus inuentis, & scetæ comparo mulæ.

Quocirca si populi hic socordiam pastor imi-
 tabitur, iam fame Christi membra cruciabun-
 tur. Viduarum ac pupillorum nulla habebitur
 ratio. Laetus ante Epulonis illius ædes, quæ
 Lucas depingit, negligetur. Quid igitur faci-
 et? Ad priores molestias hanc quoq; curam ad-

Pauli ex-
 emplum

det,

det, ut nunquam non cum Paulo pauperum
 memor sit. Ita enim fiet, ut non nihil opis sen-
 tiant, qui fortiter alioqui esurituri erant. Vo-
 lumetius. O miseram concionatorum conditio-
 nem. Clericus. Adde, Tanto miseriorem eti-
 am, quanto minus, quæ faciunt, mundo place-
 re solent. Emoriar enim, ni tot habent eorum
 quæ agunt iudices, quod spectatores. Quod
 si etiam officio per omnia fecerint satis, ita ut
 neq; in ijs quæ ad doctrinam, neque in ijs quæ
 ad hanc œconomiam pertinent, culpari que-
 ant, tamen mundus omnia aliò, ac par est inter-
 pretatur. Hoc est, Pro summis beneficijs, sum-
 ma reportant maleficia, pro summa diligentia,
 summum reportant odium, pro summa erga
 pauperes charitate, summam recipiunt iniuri-
 am. Volumetius. Atqui nihil noui ipsis hic con-
 tingit, ut qui ignari non sint, & applauden-
 tem mundum nunquam se habituros, & om-
 nium fabula futuros, & nihil non conuictorum
 perpeffuros, iuxta illud Christi. Si de mun-
 do essetis, mundus quod suum erat diligeret.
 Item illud Pauli. Quotquot pie uoluerint ui-

Mundos
 prauus }
 iudex.

COLLOQ. DE VERI

uere in Christo, persecutionem patientur. Et tamen indigne adeo faciunt, qui de decore & ignominia persundunt, quos omni beneficio-
orū genere adfici cōueniebat. Cleri. Sæpe hic iniquissima huius mūdi iudicia admirari soleo.

Iudicio
rum pra
uitas.

Qui recta docent, qui uitæ innocentia cōmen-
dabiles se faciunt, qui sacris literis addicti, diu
noctūq; in lege Domini meditantur, ij uulgo
& contemnuntur & exhibantur, cum contra
ij, qui nec docent recta, nec innocenter uiuūt,
nec ullā literis nauant operam, in magno præ-
cio habeantur. Ab ijs præcio redimunt Missæ
ijs pro quibus nescio cæremonijs pecunia ad
fatim numeratur. His deniq; pro summa mali-
tia summū est præmiū. Quid obsecro hic Te-
rentianus ille Geta, dicturus esset, si hoc tem-
pore uiueret, qui tum dicebat, præmiū ijs esse
qui recta praua faciunt, quum tanta hominum
fraus, ac impostura nō esset, quanta nunc pas-
sum cernitur? Me profecto hæc, à docendi pro-

Episco
patas bo
nū opus

uincia deterrent maximo pere. Et tamē non in-
ficias eo, recte Paulū dixisse, eum qui Episco-
patum desiderat, bonum opus desiderare, At

quum

PASTORIS OFFICIO. 101

quum in nostra quoq; uocatione Christo seruire commode queamus, libenter Paulo commemoratas delicias, theologis nostris reliquero. Volu. Imò maiore interdum cum fructu in ludis nostris uersamur, atq; in suggestu theologi. Quod si quis roget, Cur istuc. Is meminerit rem nobis esse, cū iuuentute, cumq; puericia, illis uero cum adultis & natu grandioribus. Iam quanto certius est, Iuuentutem & pietatis capacem, & ad omnia sequacem esse, propterea quod superstitioni nondum adsueuit. Tanto certe difficilius natu grandiores, à superstitionis ritibus ille eti, ad purius pietatis genus pertrahuntur. Habent illi auditores paucos & raros, qui uerbo Dei uere adficiuntur. Nos contra parem in omnibus ferè pueris docilitatem uidemus. Clericas. Negari hæc nō possunt, Sed heus, memores esse hic nos, quid charitas iubeat, oportet. Volume. Ea quid iubet? Clericus. Ut communibus uotis, ac precibus Deum identidem interpellemus, quo cum fructu non tam nostra instiutio procedat, quam illorum conciones audiantur. Interim strennue

Iuuenes
Adulti

Apoph
thegma
obserua
tu dignū

COLLO. DE AVTORI.

præstemus, quod Lacon quidam pædagogus,
præstaturū se respondit, quū pueri cuiusdam
cura suscepta interrogaretur, Quid illum do-
cturus esset. Efficiam, inquit, ut honestis dele-
ctetur, turpibus offendatur. Volumetius. Re-
ctemones. Sed quid uetat quo minus lætum
hunc sumamus diem? Cleri. Id tecum facturus
erā, etiamsi nullus monuisses. Proinde seque-
re me. Volu. Sequor.

COLLOQVIVM DE
autoritate Scripturæ.

POPPIVS MEIERVS.

NVnquam te Meiere, neq; in foro, neq; in
sacris ædibus, neq; domi offendo, quin
quem nescio libellum circumferas, ac introspi-
cias. Quid obsecro tam diligenter legis? Næ
te literarum amantem esse oportet. Iam pridem
à Musis diuulsus, adq; ciuilia negocia raptus,
non tamen cum musis nostris colloqui cessas.
Meierus. Diuulsus equidem à Musis sum ma-
gno meo incommodo, fateor, sed nec sponte,
nec

Studiorū
amor.

nec uolens. Summa me ab istis delicijs abstracta-
 xit necessitas. Quod si per me stetisset, quid-
 uis citius facturus, ac studia relicturus eram.
 Poppi. Fortassis bona Domini uoluntate fa-
 ctum est, quicquid huius factum est. Non tam
 enim eruditionem in iuuenibus Christus pro-
 bat, quam pietatem. Equidem optarim erudi- Pietas.
 tionem omnes ex æquo expetere adolescentu-
 los. Sed quum eò interdum res parentũ nostro-
 rum redeant, ut ope nostra, consilio, & auxi-
 lio habeant opus, fit, ut multi literarum studia,
 uel ob paupertatem, uel aduersam fortunã de-
 serere cogantur, qui fructum alioqui in literis
 non contemnendum facturi erant. Meie. Id ita
 esse uel mea conditio arguit. Et tamen nõ com-
 mittam, quin à negocijs feriatas, bonorum au-
 torum lectione subinde me oblectem. Helmol.
 Facis ita uti te decet. Sed quid nã id libelli est,
 quod semper teris manibus? Meie. Introspecte.
 Pop. Ah Benefactũ. Nouũ testamentũ est. Me-
 ierus. Iam nunc igitur quid legere soleã uides?
 Ego certè qua lectione potius animum meum
 recreem, non uideo. Colloquor hic cum meo
 Christo.

COLLOQ. DE AVTORI.

Cū Chri-
sto collo-
quuntur
qui lite-
ras sa-
cras le-
gunt.

Christo. Video quid iubeat, lego quid uetet, adeoq; quod nam iter ad æternam illam beatitudinem ostendat, obseruo diligentissime, semper timens, ne ueniens à nuptijs & imparatum me offendat, & oscitantem amoto metu opprimat. Poppi. Valde mihi probatur iste tuus tam pius animus, Sed num times, quā librum semper circumferas, ne te inter Euangeliophoros Erasmus numeret, qui ut maxime Euāgelicum codicem circumferant, nihilo tamen minus interim uicijs intus scateant? Meierus. Istuc time re qui possum, quum idem pulcherrima præfatione huc me inuitet? Malos fortassis & Euangelico nomine indignos taxat, si quos huius rei gratia taxat. Helmol. Ita quidem facere uideri uult. Sed tamen nihilo secius hac ratione ijs qui Euangelio dedere nomina, inuidiam conciliat. Meierus. Istam in uiro doctissimo infirmitatē, uel propter canitiem, toleremus oportet. Helmol. Tolerabimus, sed ita tamen ut nihilo segnius, & literas sacras legamus, & diu noctuq; in lege Domini meditemur. Meirus. Quid alij huius facturi sunt nescio. Ego certe
inuenior

immemor nunquam ero, quod in ueteri lege tam diligenter ad uerbi sui, & lectionem & meditationem Dominus prouocat. Ponite inquit, hæc uerba mea in cordibus & in animabus uestris, & colligate ea pro signo in manibus, & sint memoriale inter oculos uestros:

Lectionē
sacrarū
literarū
exigite
Deus.

Docete ea filios uestros, ut de illis loquantur, quando sederis in domo tua, & ambulaueris in uia, quando iacueris, atq; surrexeris, & scribes ea super postes domus tuæ, & in portis, ut multiplicentur dies uestri, & filiorum uestrorum. An non enim hæc ad nos quoq; pertinent? Poppi. Certe pertinent, Nisi forte æquū non est, eius à quo & Christiani uocamur, & æternæ uitæ brabium expectamus, placita, probe & tenere & meminisse. Iudæi olim Mo-

Iudæi.

sis legem ad uerbum ediscebant, indignum rati opinor, si eius præcepta, cui et debebant omnia & nomina dederant, ignorarent. Et nos Christianum nomen iactabimus, quum Christi doctrinam nesciamus? Pythagoricus olim

Pythagorici.

non dicebatur, qui Pythagoræ dogmata probe non perdidisset. Inter Platonicos neuti-

quam

COLLOQ. DE AVTORI.

Platoni,
ei Peripatetici.

Christianorum
oscitantia

quàm numerabatur, qui Platonis placita non
noffet. Inter Peripateticos non habebatur, qui
Aristotelica non hausisset. Quid dicam de no-
stri seculi hominibus? Da Franciscanum, da
Dominicatum, da Augustinianum, qui eius
diui, cui nomen dedit, Regulam non calleat.
Omnes instituti sui rationem, diligentius per-
discendam iudicant. Omnes quot quot ad dis-
ciplinã quampiam adpellunt animũ, sectæ suæ
præscripta memoriter etiã norũt. Soli Christi-
ani seruatoris sui dogmata negligunt, fortassis
persuasi, abunde satis præceptorum, ac dog-
matum se tenere, si sacrum non intellectum do-
minicis diebus audiãt. Meierus. Fateor bonam
Christianorum partem, adfectam ita antehac
fuisse, Sed quorum culpa hæc acciderunt? An
non eorum, qui Euangelij loco suas fabulas,
sua somnia, suas nugas populo inculcarunt?
Qui si pari diligentia, ac nunc Euangelium do-
cetur, ueritatem docuissent, fortassis alia tum
futura erat rerum facies. Poppius. Quanta
hac in re Sacrificorum ac Monachorum cul-
pa fuerit non ignoro, At ego Satanae præsti-
gias

gias hic miror, quibus oculos nostros ita dementarat, ut humanas constitutiones diuinis præceptis etiam antepo-neremus. Quanta fuit hæc Deum immortalem, cæcitas? Quem obsecro tantorum errorum non pudeat? Quod si autoritas hac in re queritur, iactatur Petri & successorum eius Primatus, quum tamen à cælo terra tantum non distet, quantum humana dignitas (si tamen ulla est hac in re hominis dignitas) creatoris sui maiestatem æquare non potest. Et tamen instigante Satana eodem temeritatis peruentum est, ut Euangelicæ doctrinæ rara fuerit in Ecclesijs mentio, quum contra omnia ferè templa humanis, hoc est, demoniorum doctrinis perstreperent. Quanta putas facta hic est, creatori nostro iniuria? Quanta hic adfectus est Christus ignominia? Meierus. Negari non potest, quin maxima. Sed gratia Deo, qui nos à tam crassis tenebris nihil tale meritos, per gratuitam bonitatem suam liberauit. Alia nunc est Ecclesiæ facies, ac olim fuit, quæ ut maxime & scdis, & persecutionibus etiam nunc

impe

satanas
præstigi-
ator.

Iniuria
creaturæ
in creato-
rem.

COLLOQ. DE AVTORI.

verbum
mordi
cus tene
amus o,
portet.

Hama
nz con
stitutio
nes.

impetatur, tamen & uerbis nullis glossemat-
tis uiciatum habet, & in iustificationis nego-
cio probe, ac pie instituitur. Poppius. Videndū
tamen est, ut ne tantum thesaurum, ultro do-
natum nobis, è manibus amittamus, id quod fu-
turū esset, si uerbi autoritatē, quam nunc multi
agnoscunt, de nouo opprimi sineremus. Meie.
Nō sinemus, modo Christus ita uti cœpit Ec-
clesiæ suæ dexter adesse dignabitur. Poppi-
Christ⁹ nobis haud quaquam deerit, si ipsi no-
bis non desimus, uerbi illius autoritatem nun-
quam non sacrosanctam habentes. Meie. Ver-
bi autoritas maior est, quàm ut labefactari pos-
sit. Poppius. Siquidem diligenter in concioni-
bus urgeatur. Neq; enim nescimus quid Papæ
ac Concilijs, hæctenus contra hanc ipsam auto-
ritatem permissum sit. An non suo arbitrato
scripturas antehac pōtiffices interpretati sunt?
Vnde igitur tot legum retia? tot constitutio-
num trica? tot traditionum tendicula, quæ
uel deterrere à Christianismi professione ho-
minem queant, nedum huc aliquem prouoca-
re? Quemadmodum igitur falso illam Papæ
autorita-

auctoritatem Papistæ iactarunt hætenus. Ita
 nos uicissim scripturæ auctoritatem illis obijcia-
 mus, ut quæ tanto cõmendatior nobis esse de-
 beat, quanto omnibus creaturis maior est is à
 quo proficiscitur. Somnia illa humanarũ tra-
 ditionum ab homine profecta sunt, hoc est, ab
 eo, qui et falli & fallere potest, & cui Elogiũ
 decãtare aliud nõ possumus, atq; illud. Omnis
 hominemendax. Meie. Huc adde, Omnes hypo-
 critæ sunt, & nequam, & uniuersum os locu-
 tum est stulticiã. Poppius. At uero Euangelij
 doctrina, non ab homine, sed à Deo profecta
 est, ueluti Christus ipse testatur. Sermo quem
 audistis, non est meus, sed eius qui misit me pa-
 tris. Audis, unde salutifera illa, & incognita
 mundo, Euangelij doctrina profecta sit? Non
 hominem autorem habet, non creaturam, non
 angelos, sed Deum ipsum, qui per filium suum
 eandem nobis reuelauit. Quocirca auctoritatẽ
 eiusdem doctrinæ tam conuenit apud nos ha-
 beri sacro sanctam, quàm est certum, Omnis
 sanctitatis autorem esse, à quo proficiscitur.

Euange-
 lij doctri-
 na.

scriptu-
 ræ auto-
 ritas.

Mei. Quid in sanctam? Contemni profecto

P filij

COLLOQ. DE AVTORI.

filij sui doctrinam nō uoluit, qui semel atq; iterum his uerbis intonuit. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacitum est, hunc audite. Poppi. Pytagoricos ferunt, si quid inter disputandum adseuerabant, quærentibus quare ita esset, respondere solitos, αὐτὸς ἴσα. Quàm uero id est ridiculum, si de humanis placitis intelligatur? Contra. Quàm est conueniens, si ad scripturæ auctoritatem detorqueatur? ut idem sit cū eo, quod de Christo pater dixit. Hunc audite. Meierus. Animaduertere hæc, qui humanas traditiones & Euangelio præferunt, & scripturam perinde atq; Philosophorum dogmata legunt, debebant. Quid enim æque impium, atq; creaturam præferre creato-
ri? quid indecentius, atq; mendaciū præferre ueritati? quid æquæ blasphemū, atq; humanas cōstitutiones anteferre Euangelio? Magna fuit

Augusti multis retro seculis cæcitas. Negari hoc non potest. Et tamē non desuerunt, qui et ipsi hanc scripturæ auctoritatem & agnoscerent, & tue-
rentur. Poppi. Inter eos facile excellit Augustinus. Ita enim in libro de doctrina Christia-

na inquit, Titubat fides, si diuinarum scripturarum uacillet autoritas. Porro fide titubante, et charitas ipsa languescit. Idem de unico baptismo, Quis nesciat sacram scripturam Canonicam, tam Veteris quam Noui testamenti certis terminis suis contineri, Atq; posterioribus omnium Episcoporum literis ita præponi, ut de illa omnino disceptari, & dubitari non possit, utrum uerum uel rectum sit, quicquid in ea scriptum est? Meierus. Multum profecto sacris literis ibi tribuitur. Poppius. Atqui aliquanto clarius ad Hieronymum ea de re scribens. Ego inquit, solis ijs scriptorum libris, qui iam Canonici uocantur, didici hunc timorem, honoremq; deferre, ut nullum eorum scribendo errasse audeam credere. Aut si aliquid in eis offendero, quod uideatur contrarium ueritati, nihil aliud existimem, quam mendosum esse codicem, uel non esse assecutum interpretem quod dictum est, uel me minime intelligere non ambigam. Alios autem ita lego, ut quantalibet sanctitate, quantaue doctrina polleant, non ideo uerum putem, quia ipsi ita sen-

verba
Augusti
ni.

COLLOQ. DE AVTORI.

serunt, sed quia mihi per alios autores, uel Ca-
 nonicas, uel probabiles rationes quod à uero
 non aberrant, persuadere potuerunt. Mei-
 erus. Hunc quoq; locum ab ijs, qui à patrum
 autoritate tantum pendent, miror non animad-
 uersum esse. Poppius. Quid dicam de Hiero-
 nymo, qui Demetriadē uirginem, ad diuinarū
 scripturarum lectionem, ita hortatur, ut nihil
 obscuris uerbis dicat, solū per has literas Dei
 uoluntatē cognosci. Hic mihi Papista quispiā
 respondeat. Quum Dei uoluntatem & cogno-
 uisse & præstitisse, ipsissimus Dei cultus sit,
 quorsum attineat agnitionem eius uoluntatis è
 patrum constitutionibus peti, quā nō nisi è sa-
 cris literis petendam Hieronymus hic pronun-
 ciat? Meierus. Atqui oculos hic Papistæ non
 habēt, ipsis talpis cæciores. Solum hæc uidēt,
 Qui uos audit, me audit. Item, Multa habeo
 uobis dicere, quæ non potestis portare modo.
 Perinde ac si regnū quoddam ipsis uerba hæc
 constituent, in quo suo arbitratu, quicquid li-
 bet uel statuendi uel prohibendi potestatē ha-
 beant. Poppius. Qui Christi loco audiri uo-
 lunt,

Hierony-
 mus scri-
 pturæ
 quid tri-
 buat.

Papistæ
 ubi ocu-
 los habe-
 ant.

lunt, ij uicissim nō dedignabuntur Christi ue-
 stigijs ingredi. Cui quū aliud, ac à patre audi-
 erat loqui permissum nō sit, istis scilicet fungis
 licere hoc ipsum arbitrabimur? Verba, inquit
 Ioannis 17. quæ dedisti mihi, dedi eis, & ipsi
 acceperūt & cognouerunt uere, quod à te ex-
 iui, & crediderunt quod tu me misisti. Ibidem.
 Ego tradidi eis sermonem tuum. Tuum, inquit,
 non meum. Et paulo post, Notum eis feci no-
 men tuum, & notum faciam, ut dilectio qua di-
 lexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis. Magna
 hic est in Pronominibus, si quis diligens ob-
 seruet, *Emphasis*. Quocirca quum in uno capi-
 te ter repetatur, patris tantum doctrinam A-
 postolis traditam esse, miror cur somnijs suis
 Papistæ eandem reuerentiam, ac obedientiam
 deberi existiment, quæ Christo, & à patre
 misso, & à patris uoluntate nihil diuersum do-
 centi debeatur. Si nos dicto audientes habere
 uolent, age, patris doctrinā Christi exemplo
 nō suas nobis nugas impertiant. Cuius doctri-
 næ quanquā caro p̄ se capax non sit, nisi spi-
 ritus dono illustretur, tamen bona spes est, si

*Empha-
 sis in
 prono-
 minibus*

COLLOQ. DE AVTORI.

Promis-
sio.

audi auditores uerbisimus, Christum nobis quoq; spiritū suum donaturū, qui nos in omnē ueritatem ducat. Huc enim promissio illa pertinet, quā e loco, Multa habeo uobis dicere, adneēt. Id quod ex sequentibus, facile colligi poterat, si cæci non essemus. Sic enim sequitur, Non loquetur à semetipso, sed quæcunq; audiet loquet. Item, Ille me glorificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit uobis. Quis hic non fateatur, spiritum patris nō alia, quā quæ Christus docuerit antea, reuelaturum? Ob eamq; causam, ea demum lege obedientiam iisdem deberi, si Christi exemplo, Euangeliū, Euangeliū inquam, doceāt. Meie. At qui traditiones illas suas Euāgelio æquant, adeoq; parem cū uerbo Dei auctoritatem habere persuasi sunt. Poppi. Id uero stultissimum esse ex utriusq; doctrinæ effectibus facile æstimari poterat. Quid enim Euangelicæ conciones efficiunt aliud, ac submissum spiritum, et à confidentia operū, & omni carnis arrogantia, alienissimum? Non superbe, qui hoc doctrinæ genus amplectantur, de se sentiunt, nihil uiribus suis tribu-

Qua le-
ge Epif-
copis de
beatur
obedien-
tia.

Efficacia
doctrinæ
Euange-
licæ.

tribuunt. Nihil operibus suis deberi norunt, & in Christum tantū defigentes oculos, & mera Domini bonitate fidentes. Id quod in diuo Paulo uidere est, qui quantumuis ingentibus donis donatus esset, tamen omnium Apostolorū minimum se uocabat. Et peccator ille Euangelicus, ne oculos quidē in cœlum attollere audet, Domini bonitatem imploraturus, tantū abest, ut ulla operum confidentia intumuerit. Cōtra quā arrogantes sunt, quā superbi sunt, quā cōfidenter sua & iactant et admirant, qui somnii istis humanis addicti, aliquantam probitatem simulare didicerunt? Hi nimirū Christum quod cum publicanis & peccatoribus manducat, despiciūt. Hi Apostolos spicas uellentes reijciunt, hi peccatricē illā, Christi pedes & lachrymis lauantiē, & capillis capitis sui tergentē, contemnunt. Quid multis? nihil Euangelicis peccatoribus submissius. Nihil contra, operum iactatoribus arrogantius est. Meierus. Vera hæc esse res ipsa clamitat, nisi fortasse fastus non est, quod Hypocrytæ nostrates, non tantum operibus fidunt quasi iisdem

Humana
doctrinæ
efficacia

Notas

P. & cœlum

COLLO. DE AVTO. SCRIB.

celum debeat, uerum etiam alijs illa ipsa di-
 uendunt. Poppi. Quis igitur Euangelicam
 doctrinam & à Deo profectam, & cū tam salu-
 bri efficacia coniunctā, humanis, hoc est, dæ-
 moniorū doctrinis potiorē, ac maiori in precio
 non habeat? Taceo hic maxima illa impiæ do-
 ctrinæ incommoda, uidelicet semper cum du-
 bitatione pugnantes animū, irrequietā consci-
 entiam, diffidentiam cū cōscientiæ terroribus ad
 desperationē usq; luçantem, quū contra apud
 pios omnia pacata sint, omnia facilia sint, om-
 nia libero spiritu fiant, nullus metus, nullus ter-
 ror, nulla deniq; conscientiarū carnisificina sit.
 Quæ omnia si aliquāto diligentius considera-
 rēt, qui diuinis humana potiora habēt, adq; de-
 fectionē à creatore ad creaturas sollicitant ho-
 mines, dubiū nō est, quin aliter facturi essent.
 Sed ualeāt isti. Ego emoriar si ullū unquā audi-
 turus sum, atq; istū de quo dictū est. Hic est fi-
 lius meus dilectus, in quo mihi complacitū est,
 hunc audite. Meie. Saluti tuæ consulere recti-
 us non potes. Proinde sententiæ huius adstipu-
 latorem me quoq; perpetuo habiturus es.

Falsz do-
 ctrinaz in-
 cōmoda

COL-

MENIVS COTTA.

HEVVS Cotta, quo properas? Cotta.
 Ad sacras ædes, & contionem auditu-
 rus, & ecclesiæ orationi interfuturus. Meni.
 Atqui concionari iamdudum symmistes meus
 desijt. Cot. Quid? concionari symmistes tu-
 us desijt? Næ tu mihi rem incommodam nar-
 ras. Meni. Ita est ut dixi, cõcionari desijt. Got-
 ta. Malefaciat igitur Deus isti somno, qui ut eã
 concionem negligerem in caussa fuit. Sed est
 ne cõcionatus de Oratiõne & Ieiunio, id quod
 heri facturum se recepit? Meni. Est, & qui-
 dem diligẽter. Cot. Certe frequentibus de Ie-
 iunio concionibus mihi, ac mei similibus esset
 opus, modo audire nõ grauaremur. Nam quod
 ad me attinet, fateor hesternam compotatiun-
 culam in caussa fuisse, quò minus expergefieri
 in tempore potuerim (cur enim culpam nõ fa-
 tear?) Dabitur tamẽ opera, ut ne posthac ad
 eundem impingã lapidem. Meni. Quod culpã
 P s fateris

COLLO. DE ORATI.

sacra res
concio.

fateris minime mali inditium est, Sed tamen interim acceptum damnum non sarcitur, nisi forte neglectam concionē non habes pro damno.
Cot. Ingens damnum est fateor, sed tamen reparabile opinor. Meni. Per quem igitur sarcitur? Cot. Per quem nisi per te, parochum meum? Meni. Atqui me iam aliō rapiunt negocia. Cot. Credo, sed ista negocia non dubito quin eius generis sint, ut huic nostro negotio postponi possint. Imō, quā est certū, ad Christianā panopliā, orationē quoq; pertinere, ac ieiuniū, tam est & hoc certū hisce de rebus confabulationes, omnibus terrenis negocijs potiores esse. Meni. Quōd ad Christianam panopliam, oratio pertineat & ieiuniū, manifestius est, quam ut negari possit. Atq; ita huc oratio pertinet, ut peculiari etiam præcepto ad eam rem adigamur, tantū abest, ut separari à Christiano possit. Cot. Præcepti speciē habere fateor, quod Christus indefinenter Christianū orare oportere dicit, ac nunquā deficere, item illud. Petite, & dabit vobis, pulsate, et aperietur vobis. Quid igitur Christianā orationem
uocas?

uocas? Meni. Recte epitheton addis. Aliter enim Christianus, aliter hypocrita orat. Hypocritarū oratio, multiloquio & battologia constat, quē admodū Christ⁹ inquit, quod sub pre-
 textu longe precationis, domos uiduarū deuo-
 rent. Quorū hypocrisin nostrates hypocritæ, hoc est, monachi secuti, quot Bone De⁹ uerbo-
 rū modios effūdere, quot cationes asininis cla-
 moribus in templis derudere solent? At uero
 Christianorū oratio spiritu cōstat, fide cōstat,
 ueritate cōstat, feruētī deniq; piarū mentiū de-
 siderio cōstat. Ob eamq; rē nō immerito serū
 cū Deo colloquiū uocat, adeoq; gratis perpen-
 sio eorū, quæ gloriæ Dei in nobis desunt, cū ar-
 dētī spiritus precatione, ut ea in nobis sarcian-
 tur. Cot. Cū Deo igit, quotquot orāt, collo-
 quunt. Meni. In corporalib⁹ rebus fermè acci-
 dere uidemus, ut quicquid animū nostrū habet
 male, in amicorū sinum, ueluti per colloquiū se-
 cretū effundam⁹, si fortassis uel ope uel cōsilio
 nobis opitulari queāt. Quāto rectius in ijs quæ
 spiritualia sunt, ad summū amicum, hoc est, ce-
 leste numē confugim⁹. Neq; enī ibi amicis qui
 leni

Christia-
 na ora-
 tio quid

COLLOQ. DE ORATI.

leui momēto huc uel illuc impellunt, sed Deo natura clementissimo, sed patri benignissimo, quem etiam bene nobis uelle certo scimus, animæ nostræ angustias detegimus. Adhæc, auxiliū in illis ipsis orationibus, nō ab ijs, qui pro ut fortuna adblanditur, nunc hostes sunt, nunc amici, sed ab eo potius petimus, cui & opitulari in procliu sit, & qui per Christum exorari facile possit. Cotta. Nō tamē En:phasi carere puto, quod huiusmodi cū Deo colloquiū peculiari Epitheto, seriū uocas. Meri. Iamdudū dixi, aliter Christianum, aliter Hypocritam in oratione adfectum esse. Hypocritæ gloriam & popularem auram & commodum suum in oratione uentantur, omnino à fide uacui, quare loqui etiā serio cum Deo non possunt, Christiani contra demissis cristis, & grauari peccatis semper sese, & gratia sibi hac de causa opus esse agnoscentes, serio à Deo auxiliū expetunt, serio interpellant, serio suspirant ac inuocant, pleni fiducia, quod certo opem & sensuri & impetraturi sint. Cotta. Eo tendebam. Neq; enim à fide orationē diuelli posse arbitror.

seria de
bet esse
Christia
norum
oratio.

arbitror. Menius. Nihil falsus es, Nam si à fide inuocationem & orationē separet, iam nō oratio, sed inanis Battologia erit. An nō enim peculiaribus promissionibus, ad orationē inuitamur? Quicquid, inquit Christus, pecceritis patrem in nomine meo, dabit uobis. Item, Si uos quum suis mali, nostis tamen bona dona dare filiis uestris, quāto magis pater uester cœlestis, dabit spiritum sanctum petentibus se? Iam ad promissiones adprehendendas, an non fides opus est? Cotta. Ita opinor. Menius. Quā igitur certū est, diuinis promissionibus ad orationem nos inuitari, tam negari & hoc non potest, quin in orationis exercitio, fides ferè dominetur. Quæ si absit, iam frustra diuinæ aures, multiloquo nostro percelluntur. Cotta. Quid uero si adsit? Meni. Iam quiduis impetrat. Cotta. Etiam si quid præter Domini uoluntatem precetur? Meni. Minime gentium. Nam spectandū istuc in oratione modis omnibus est, ut ne præter Domini uoluntatem oremus aliquid. Leprosus ille Euangelicus, sanitatem à Christo orat, sed ita, ut contentū futurū adpareat,

Fides cō
inuoca
tione cō
iuncta.

Contra
Domini
uolunta
tem ni
hil peten
dam.

COLLOQ. DE ORATI.

Contra
Domini
uolunta
tē nihil
petendū.

adpareat, siue impetret quod petijt, siue non
impetret. Si uis, inquit, potes me mundare.
Cotta. Qui scire autem potero, quid ex Do-
mini uoluntate sit, quid secus? Meni. Reuera
interdum quid oremus, nescimus. Exempli gra-
tia, Mater filiorum Zebedæi orabat, ut alteri,
ex filijs in regno ipsius ad dextram, alteri ad
sinistram sedere liceret, Sed nec quid peteret
sciebat, nec quod uolebat impetrabat. Hanc ue-
ro imbecillitatem nostram iuari per spiritum
sanctum Apostolus fatetur. Et Christus ipse,
ut ne facile hic impingeremus, formam nobis
præscribit, unde quid petendum sit, discere-
mus, præcationem uidelicet dominicam, in qua
humanae uitæ necessitatem tam depinxit gra-
phice, ut nullus Apelles potuerit artificiosius,
Cotta. Quod igitur ex Domini uoluntate pe-
titur, id ne impetratur? Meni. Nihil certius. Ita
enim autor eius Epistolæ quæ diui Jacobi titu-
lo circumfertur, inquit. Multum ualet depre-
catio iusti assidua. Helias homo erat similis no-
bis passibilis, & orauit orationem, ut non plu-
eret super terram, & non pluuit annos tres &
menses

mensēs sex. Et rursum orauit, & cœlum dedit pluuiam, & terra dedit fructum suum. Cotta. Atqui uidemus Deū opem suam diu interdum differre, neq; precantis statim respondere uoluntati. Quam mihi eius rei causam adfers? Meni. Multæ res in causa sunt. Principio exercere fidem nostrā uult, ut non solum urgente necessitate inuocemus, uerum etiā ut pulsare, si non statim exaudiamur, pergamus, nihil addubitantes, quin certo tandem nos, utcumq; aliter res adpareat, exauditurus sit. Deinde docere uult, ut mortificata uoluntate nostra, illius uoluntati nos attemperemus, sic iudicantes, si exaudiamur, è re nostra fuisse, ut exaudiremur, sin minus, è re nostra, ut uotorum composites efficeremur non fuisse. Postremo adsue fieri nos, si nō statim sentiamus auxilium oportet, ut ne metam, tempus, modum illi præscribamus. Nam ipse, quādo & quibus modis dandum sit, solus nouit, eoq; per Prophetam clamat, Si morā fecerit expecta eum. Quanquā cur non hic Augustini hac de re sententiam adscribimus plane dignā quæ uel aureis literis in
 parie

Cur Deus
 auxiliū;
 suū inter
 dū differ
 rat.

COLLOQ. DE ORATI.

Aurea
 Angusti
 ni senten-
 tia. i

parietibus omnibus depingatur? Deus, inquit, nouit, quid det, & cui det. Aderit pulsanti, aderit petenti, & si forte non dederit, nemo dicat se desertū. Forte enī aliquid dare differt, sed neminem esurientem relinquit. Si enim nō dat ad horam, exercet querentē, non contemnit petentem. Cotta. Fortassis Syrophenissæ exemplum huc pertinet, quæ bis atq; iterum à Christo repulsam passa, non tamen prius orare, ac interpellare desijt, quam pectus illud, in speciem quidem durum, sed reuera summa bonitate plenum, precum improbitate expugnasset. Me. Imò an in toto Nouo testamēto aliud sit, quod æque huc quadret nescio. Cot. Qui fit autē, ut in Veteri pariter & Nouo testamento, Ieiunium cum oratione passim cōiungatur? Ieiunauimus, inquit Esdras, & rogauimus Deum nostrum, pro ea re, & euenit nobis prospere. Ad quem modū Iudith quoq; inquit. Scito te quoniam exaudiet Dominus preces uestras, si manentes permanseritis in ieiunijs & orationibus in cōspectu Dei. Quid dicā de eo, quod Christus inquit, Esse genus dæmoniorū, quod
 ab ho-

ab homine expelli nequeat, nisi per orationem
 & ieiunium? Et Paulus ad Corinth. scribens,
 Ne fraudetis inquit, uos inuicē, nisi si quid ex
 consensu pro tempore, ut uacetis orationi &
 ieiunio. Vides ubiq; hic orationem cum Ieiunio
 coniungi. Meni. Dixi antehac, orationem esse
 serium cū Deo colloquium. Iam serio cū Deo
 loqui, qui queso poterunt, quorum uenter in-
 gluuie & crapula distinetur? Neq; enim faci-
 le ad superna erigitur animus, cum hac ueluti
 mole grauatur. Ad hæc, qui uino dediti sunt
 & crapulæ, ij de nullare minus atq; de inter-
 pellando Deo sunt solliciti. Vt ne igitur hisce ue-
 luti retinaculis orantiū feruor impediretur, ui-
 sum est Deo, priscorū orationes cū Ieiunio cō-
 iungere, quo uidelicet & ad precandum & ad
 omne opus bonū paratiores & alacriores red-
 derentur. Hinc Christus quoq; suis in Euange-
 lio crapula interdicit, ad sobrietatem cohorta-
 tus. Cauete inquit, ne corpora uestra crapula
 & ebrietate grauentur. Et alibi. Auferetur ab
 eis sponsus, & tunc ieiunabunt. Cot. Negari
 non potest, quin quemadmodū nulli rei idonei

Ieiuniū
 cū orati-
 one in-
 scriptu
 ris con-
 iungitur

Quæ sunt

COLLOQ. DE ORATI.

funt seruientes abhominatiōi, ita rursus et ad
 orandum, & ad bene operandum, eos solum
 aptos esse, qui continenter uiuentes, corpora
 sua in seruitutē redigunt, ac castigare nō ces-
 sant, Neq; enim abs re dictum à Petro est, So-
 brij estote, & uigilate. Meni. Quia ergo hæc
 ieiuniorū principalis caussa est, iam Christia-
 num quoq; ieiunare oportebit, hoc est, a so-
 detestari, semper sobrium esse, crapulam uita-
 re, adeoq; in sponsi occursum semper paratum
 esse. Ita enim fiet, ut nō tam orationi, quā omni-
 bus operibus bonis cōmode uacare possit. Præ-
 sertim tamen hoc tempore, & orationi & pu-
 rioris uitæ studio plus solito addictiores nos es-
 se cōuenit. Quod enim seculum unquam fuit,
 hoc tempore periculosius? Quando unquam
 fuit uitiorum hubertas maior, quando capitali-
 oribus dissidijs mūdus unquā laborauit? Quæ
 ætas hæreses uidit, uel frequētiores, uel nocen-
 tiores? Hic inquā ieiunijs, hic uigilijs, hic ora-
 tionib; opus est, quemadmodū in ueteri quoq;
 lege, tum Maxime à Prophetis ad uitæ immu-
 tationem

Quomo-
do ieiu-
nio uti
Christia-
nus de-
beat.

tationē & orationem prouocabatur populus, cum insignis aliqua urgebat necessitas & calamitas. Cot. Mirum ni Papistas in suo instituto diligentiores, atq; nos pronuncias, Nam eos audio in ieiuniorum suorum obseruatione, ac precibus permurmurandis, aliquousq; adhuc diligentes, ac sedulos esse. Meni. Quasi uero de Hypocrisi nobis hic sit sermo. Permurmurant illi quidē horas suas Canonicas, sed ita ut à spiritu, à ueritate, sint quàm longissime, adeoq; recte de illis dici possit. Hic populus labijs me honorat, cor autem eorum procul à me abest.

Quanquam quis non uidet Papistas plerosq; hac in re ccepisse Lutheri? are? Noui Canonicum quendam, Luthero adeo inimicum, ut ne mentionē quidem eius citra bilem audire possit, qui tamen totū decennium à Canonicis illis horis, ut uocāt, legēdis in uniuersum abstinuit. Quid dicā de taliū hominū Ieiunio? qui non in hoc à cibus abstinēt, ut eo sint ad opera bona, ac orationē paratiores, sed ut in ciborū uarietate uoluptatē quærāt? Qua de re ita Hiero. in-

Papistas
Lutheri-
zant.

COLLOQ. DE ORATI.

Papista
rum ieiunij
nisi Deo
ingratū.

quit. Quale est illud ieiuniū, aut qualis refectio post ieiuniū, quū præclaris epulis distendimur, & guttur nostrum mediator fit lachrymarum: Haec tenus Hierony. Quod si etiam crapulam Ieiunij hoc tempore nō sectarentur, tamen ob impietatem, ob idololatriam, obq; neglecta charitatis opera frustraneum esset et hoc Ieiunium, ueluti Esaias dicit? Ecce ad litem & contentionem ieiunatis, ieiunatis percutitis pugno impie. Nunquid tale ieiunium est quod elegi, per diem adfligere hominem animam suam? nunquid concoquere quasi circulum caput suum? & saccum & cinerem sternere? Nunquid istud uocabis ieiunium et diem acceptum Domino? Id certe genus ieiunia, preces, & murmura Papistis facile reliquero. Cot. Non immerito, modo ea apud nos ieiunia conspicerentur, quæ & Christiana sunt, & libero spiritu sunt, & ab Apostolis subinde cōmendantur, & coniunctā semper orationē habent, Si præterea & à peccatis abstineremus, & mortificata per spiritum carne iusticiæ uiueremus,

Nam

Nam hoc quoque audiui antehac, quoddam ieiunij genus esse. Menius. Seruus inquit in Evangelio Christus, sciens uoluntatem Domini & non faciens, uapulabit plagis multis. Certe ignorantiam prætexere hoc seculo potest nemo. Docetur pure uerbum, innotescit quotidie nobis magis, magisque ueritas, quid agere, quid omittere debeamus, nemo est qui ignorare possit. Quod si quis dicto audiens non esse, adeoque à uitij ac peccatis abstinere & ieiunare non uolet, is indubie habiturus est suum iudicem. Nobis ingens illa prae ueritatis multitududo, haud quaquam tum patrociniabitur, cum in iudicium uenturus est Dominus. Cotta. Scio. Menius. Quin igitur quod scis facis sedulo? Cotta. Faciam crede mihi. Neque enim ex eorum numero sum, qui quum ipsi, quid in rem suam sit peruidere non possunt, alijs etiam parere recusant. Si non longius progressus sum, certè eo gradum feci, ut recta monentibus parere sciam. Menius. Si eum animum retinueris, dicet, uicisti.

Ignorantiam nemo prætexere hoc seculo potest

COLLOQVIVM DE
Magistratu.

NORDECVS FONTIVS.

Quid tu hic iam Fonti desides? aut te illa non delectant apud forū spectacula, quorum gratia multi è longinquo etiam ad uolare huc solent? Fonti. Equidem nescio quā uoluptatē habeat, si infesta lancea alter alterū equo deturbet, deijciatq; . Martijs animis ea res grata esse solet, non Musarum cultoribus. Norde. Atque ego spectaculum iam in turbis istis uidi quod uel morosum Theologum oblectare queat. Fonti. Id profecto quale fit audire gestio. Nam quicquid gestum hactenus ibi est, uel militare prorsus fuit, uel aliqua ex parte ridiculum. Puto Democritū si præsens adesset, præ risu emoriturum. Norde. Ducem nosti à Leunenburg Franciscum? Fonti. Noui. Nordecus. Et in quo diuersorio agat? Fonti. Noui. Norde. Is quum iam è fenestra prospiciens, decurrētes huc illuc equites intueretur sollicitus, uidit

Franciscus
Dux
Leunenburgensis.
Epilepsia.

uidit miserum quendam comitali morbo corripi, postq; ita solo caput illidentem, ut damnum accepturus uideretur. Qui præsentes aderāt, attrectare iacentem ausi nō sunt. Fontius. Fortassis periculū attactus huiusmodi habet. Nordecus. Istuc Physici uiderint, sed tamen ea res ab auxiliando principem optimum non deteruit. Principio enim siue spectaculo miserabili siue circumstantiū duricia permotus, puerum misit, eumq; nobilem, qui miseri homini caput præhensum tantisper teneret, dum morbo liberatus ad se rediret. Fontius. Pietatis in principe optimo exemplum audio. Nordecus. Multo magis id dices, si cætera audieris. Fontius. Perge igitur. Nordecus. Vbi uero puerum teneriorem uidet, quàm qui spumantem iam, & caput solo illidentem solus fouere possit, accurrit ipsemet, puero laturus auxilium. Fontius. Pudet me profecto turbæ, quòd Principem anteuertere ea in re supersederit. Nordecus. Planè supersedit. Nam simul atq; aduolauit, præhendit, & ipse miseri hominis caput,

Q + præ-

COLLOQVIVM DE

prehensumq; non prius fouere desijt quam & morbo liberaretur, & Epilepsia illa in uniuersum euanesceret. Fonti. Ad posteritatē transmitti huiusmodi exemplum debebat. Norde. Iam ad se reuersum in diuersorium duci, deducum benigne seruari ac refici iussit, quicquid absumeret hospiti soluturum se pollicitus, cum usura etiam & scenore. An non hoc est Christianum agere principem? Fonti. Est, Planè enim hic Samaritam illius partes egit, qui hominem quendam à latronibus despoliatum, & uulneribus confectum, & iumento superimposuit, & in diuersorium deuexit, & suis sumptibus benigne curari mandauit. Certè si uois promoueretur aliquid. Optarim omnes Germaniæ principes sic adfectos esse. Nord. Idem ego quoq; optarim. Quid enim principē æque decet, atq; huiusmodi comitas? Ferūt historiae, Alexandrum Magnum pari propemodum comitate erga milites suos uti solitum. Nam quū aliquando in solio regali sedens, senem quendam eumq; Macedonem, conspicatus esset, frigore

Principē
comitas
decet.

gore propemodum enectum, regie maiestatis oblitus, locum eidem ac sedem ultro cessit, donec admoto igne pristinus illi uigor redisset. Et tamen hæc quātumuis inaudita humanitas, cum illo Francisci nostro facto comparari nondum meretur. Propterea quòd hic externum, ille ciuem seruare studuit. Ad hæc, quod Alexander præstitit, philosophicum extitit. Quod uero Franciscus designauit, Christianæ pietatis exemplum fuit. Fonti. Memini Platonem à principibus uiris, ceu magnum quiddam hoc exigere, ut obliti commodorum suorum, ciuium salutem tantum tueantur, ita, ut quæcunq; agant, hæc referant. Eius doctrinæ memor fortassis, semper quoad licuit, seruare suos magnus ille rex studuit, At longe maior hisce in rebus Christianorū perfectio sit oportet. Quemadmodum enim Christus amicorū iuxta, ac inimicorum rationem haberi uoluit, Ita Christianus non solum domesticis, sed & externis, non solum amicis, sed & hostibus, non solum gratis, sed & ingratis commodat,

Alexander Macedo.

Plato a principibus quid requirat

Indigens discrimē inter hyprosin & cordis iusticiā.

Quod hoc ipso

COLLOQVIVM DE

hoc ipso declarans, quanta externa illa uirtutum larua à Christiana absit iusticia. Norde-
 mecum igitur sentis, quod illud Alexandri factū longe infra illam Lennenburgiani ducis humanitatem collocandum iudicas. Fon. Quam uellem autē Principes aliquot nostrates Alexandro tantum ea in re similes esse. Neq; enim mirificam illam Francisci Ducis pietatem exigere ab iisdem audeo. Nordecus. Alexandro an quisquā in Principibus nostris in pietatis negotio inferior esse possit nescio. Certe enim ea in re sceliciores illo sunt, quod aqua baptismatis abluti, promissionem futuræ beatitudinis consecuti sunt. Fonti. Magnum quiddam est, baptismatis aqua, iuxta Christi præceptū, ablu, si quod in baptismo facturos nos recepim⁹, impigre præstemus, Sin uero à baptismo, in omnis generis sordes deuoluti, uotorumq; adeo nostrorum immemores, ea designemus, quæ parum digna sint Christiano nomine, quid obsecro tum sacra illa aqua, quæ sceleribus nostris prophanauimus, prodesse nobis poterit? salus
 bapti

Baptis-
 mus qua
 ten⁹ pro
 sit.

baptis^{ti}atis promittitur, adeoq; modis omnibus
 Baptismus ad salutem necessarius est. Fateor.
 Verum si constans in Christum fiducia adsit, si
 operum iusticia de illa ipsa fiducia testificetur,
 deniq; si iuxta baptismi mysterium, semper &
 peccato moriamur, & iusticia uiuamus. Iam
 quotus quisq; ex Monarcharū istorum grege,
 baptismatis uoto recte respondet? Norde. Ve-
 ra sunt hæc. Sed tamen ut plerosq; in hoc ordi-
 ne frugi esse credam charitas iubet. Fonti. Ego
 quoq; in hanc malo peccare partem, ut plures
 bonos in eo ordine esse credam, atq; malos.
 Neq; unquam me sententiæ suæ adstipulato-
 rem habiturus est, qui in uno annulo, omnium
 frugi Principum insignia, sculpi posse existima-
 bat, Quin Germanicam quoq; parcemiam ni-
 mis odiosam esse iudico, qua dicitur. Principū
 uirorum animas, perinde esse in cœlis, atq; fe-
 rarum in uenationibus captarum carnem. Nam
 ea in re si quid peccaro, id facile excusabit cha-
 ritas. Sed tamen res ipsa clamitat, per pau-
 cos esse, qui recte fungantur officio. Imo si
 fateri

Apoph,
 thegma
 nimis
 mordax

Parcemia
 Germa
 nica

COLLOQ VIVM DE

fateri uerum uolumus, non tam subditorū malicia, quā principum aliquot tyrannis, tumultuum huius seculi causa est. Qui si in loco mitēs, comes, humani adfabiles essent, conciliarent indubie omnium animos sibi. Iam quum in subditos tantū exerceant tyrannidem, suis tantū cōmodis inhiantes, fit ut exciabili utrinque flagretur odio, adeo, ut nec subditus Magistratui, nec Magistratus subditis bene uelit ex animo. Norde. Equidem fateri cogor, longe errare illos, qui imperium credunt grauius aut stabilius esse, ui quod fit, quā illud, quod amicicia adiungitur. Sed quid facias? Incidimus miseri in ea tempora, quæ sanandorum uiciorū medelam haud recipiūt. Proinde satius esse duco, ea quæ ad nostrum officium pertinent inquirere, quā inquiredis ijs, quæ ad detegenda illorum uicia faciunt, uulgi erga illos odium alere. Hoc pietas prohibet, & charitas, illud Christianismi iubet professio. Fontius. Ea de re nuper ad monui populum, tractans eum Pauli locum, ubi inquit. Omnis anima potesta
tibus

Terentia
na sentē
tia.

tibus sublimioribus subdita sit. Nam Christiani animū procul in ea re, & à Philosophorum & ab Anabaptistarum oportet abesse sententia. Philosophi sic senserunt, Sudditis in tyrannos ius esse, ita ut si queant, occidendi quoq; illos potestatem habeant. Hinc illud Ciceronis Nulla nobis societas cum tyrannis, sed potius summa distinctio. Neq; contra naturā est, spoliare eum si potes, quem etiam honestum est necare. Atq; hoc genus pestiferum et impium, ab hominum communitate exterminandū est.

Etenim ut membra quædam amputantur, si & ipsa sanguine, & tanquā spiritu carere ceperunt, & nocent reliquis corporis partibus. Sic ista in figura hominis feritas. & immanitas beluæ, à communitate tanquam humanitate corporis segreganda est. Cui adstipulatus Seneca, inquit.

Victima haud ulla amplior.

Potest magisq; opima maciari.

Quam rex iniquus.

In ea sunt & Anabaptistæ sententia. Quibus si quis,

Philosophi male de Magistratibus dicant.

Ciceronis sententia de tyranno occidendo impia.

Anabaptistæ.

COLLOQVIUM DE

si quis, quod absit, adsentiri uolet, iam non solum Politicæ rationes omnes turbabuntur, ac confundentur, Verumetiã ipsa quoq; Scripturæ autoritas labefactata corruet, ut quæ potestatibus supereminentibus nos subiiciat. Norde-Puto Pauli uerba hisce de rebus probe appensa, ingens & præsentaneum esse contra fanaticas illas opiniones remediũ. Non est potestas, nisi à Deo. Quæ uero sunt potestates, à Deo ordinatæ sunt. Itaq; quisquis resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resisterint, sibiipsis iudiciũ accipient. Principio omnẽ potestatem à Deo esse adserit. Iam quod Deum autorem habet, quis uel pulsare, uel impugare, uel subuertere audeat? Deinde ut illam ipsam ordinationem Deũ conseruaturum esse persuaderetur omnibus, addidit. Non hominibus resistere, qui Magistratui, uel resistat, uel manũ admoliantur, sed ipsi Deo. Postremo comminationem subiungit, Certe sibiipsis iudiciũ accepturos, qui obtemperare, ac dicto audientes esse recusent, si uel hoc pacto à rebellionẽ,

Paulus
 de Magi
 stratu,

MAGISTRATV. 120

lione, ac iniusta u. seditiosorum animos deter-
 rere queat. *Fonti.* Qui in rebus siue ciuilibus,
 siue spiritualibus, impingere non uolent, eos
 semper oculos defixos habere, & in præceptū
 Dei, & scripturæ exempla oportet. Fieri enim
 non potest quin errent, aliter qui faciunt. Ma-
 gistratus externa res est. Fateor. Sed si præce-
 ptum Dei, quo eidem subijcimur consideretur,
 iam quiuis facile intelliget, parendum princi-
 pibus esse, etiamsi sint flagiciosissimi, & om-
 ni uiciorum genere obruti, neque enim falsum
 est illud ab omnibus eruditis usurpatum, Ab-
 usus nullius rei tollit substantiam. An non præ-
 ceptum est. Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæ-
 sari? Item illud Pauli, Omnis anima pote-
 statibus supereminentibus subdita sit? Item il-
 lud Petri. Subditie stote cuius creaturæ hu-
 manæ propter Dominum, siue Regi tanquam
 præcellenti, siue præsidibus, ut qui per eum mit-
 tantur, ad uindictam quidem nocentium, lau-
 dem uero recte agentium? Huc nunc scriptu-
 ræ exempla accerse. Ioseph, ac Maria, quan-

Præceptū
 Dei Exē
 pla scri-
 pturæ.

Nota.

Ioseph.
 Maria.

tam

COLLOQVIVM DE

Christus
 Petrus
 Paulus.

tumuis iustis lex posita non sit, censum tamen
 pendunt Cæsari. Christus unà cum Petro a-
 pud Capernaitas staterem soluit. Paulus gen-
 tium etiam Magistratum, Festum ac Fœlicem
 reueretur. Nordecus. Manifesta sunt hæc. At-
 qui planum & hoc est, Christum & Apосто-
 los sponte, ac uolentes Magistratui semper pa-
 ruisse. Neq; unquam disputatum apud eos es-
 se, Pendendi ne census ac alia onera publica fe-
 renda essent, an secus. Fontius. Horum exem-

Flagicio-
 sis etiam
 principi-
 bus parē-
 dum est.

plum imitari nos conueniebat. Neq; enim prin-
 cipum uicia, etiamsi grauiasunt, manifesta sunt,
 intollerabilia sunt, quemquam obedientia,
 quam peculiari præcepto Dominus exigit, li-
 berant. Parere, non solio deturbare flagici-
 osos iussi sumus. Proinde si quem improba
 principum uita, ac Tyrannis offendit, is me-
 minerit, parere nos iussos esse, non solum
 probis ac pijs, uerumetiam molestis, ac impro-
 bis. Si quem offendunt exactiones, is memi-
 nerit, non solum Magistratum, uerumetiam
 quicquid ad Magistratum pertinet, à Deo
 adpro-

adprobatum esse. Leges uidelicet, Iudicia, contractus, pœnas, bella, militiam, distinctionem dominiorum, tributa, uectigalia, census & redditus. Quæ si cui dura uidebuntur, is cogitet quantum commodorum exactioibus & oneribus huiusmodi redimatur. Pacem fruimur, defensionem habemus, uitæ, coniugum, et liberorum. Tranquillitate gaudemus, ita ut & uictum querere, & bonis artibus animum excolere possimus. Nordecus. Huc adde ingens illud beneficium, quod iure iactat nostra Hæstia. Quod uidelicet libere apud nos uerbum Dei prædicari permittitur. Permittitur autem? Imò per principem ipsum seruo etiam prædicari iubetur. Neque enim uideo, quæ exactio, quod incommodum, quodque onus cum tanto beneficio conferri queat. Quanquam si quis exactius Hæstia nostræ statum consideret. Quando unquam oneri fuit subditis suis Princeps noster? Nihil unquam extorsit, quod non cum scenore ad suos redierit. Fontius. Hoc profecto nomine incusari non potest. Et nescio an in to-

Paruo
precio
magna
emantur
cōmoda

Laus Phē
lippi Hæst
forum
princi
pis.

R ta Ger-

COLLOQVIVM DE

ta Germania populus sit, æque ab importunis
 exactiõibus liber, atq; Hefi sunt, quibus re-
 bus etiam fit, ut dicto audientes sint, ut hilari-
 ter quod iubetur exequantur, ut mortẽ etiam
 pro patria ac principe oppetere non recusent.
 Nordecus. Huiusmodi populum cæteri quoq;
 Principes habere poterant, si à subditorum in-
 iuria, si à fcedis expilationibus (fcedis inquam)
 adeoq; à tyrannide temperarent. Quod si eti-
 am in his rebus nec finem, nec modum adhibe-
 ri uellent, tamen æquum erat ab audiendo E-
 uangelio non arcere populum. Hoc enim ma-
 xime pacto deuincire suos sibi subditos pos-
 sent, adq; omnem postea iniuriam perferen-
 dam paratos reddere. Fontius. Male rebus
 suis consulere Principes, cum Euãgeliij doctri-
 nam denegant subditis, certius est, quàm ut in-
 ficias ire quis possit. Quod enim uix minan-
 do, ac terrendo ab ñisdem impetrant, id ueluti
 quodam compendio impetraturi erant, si uer-
 bi cursum in ditionibus suis permetterent libe-
 rum. Iam quum uerbi cursum Scytica plane

Incõsul
 te uerbo
 resistunt
 princi-
 pes.

crudelitate remorentur, & nihilominus interim miseram plebeculam exugant, Nempe Vespasiani illud in ore semper habentes. *Lucri bonus odor est ex re qualibet, fit, ut & ipsi modis omnibus inuisi sint populo, & populus uicissim illis.* Ad hæc, occasionem subditis hac tyrrannide ad inobedientiam suppediāt, præseruunt cum de pietatis negotio agitur neq; enim dubium est, quin in omnibus ditionibus boni uiri sint, qui & Euangelicæ ueritatis sint amantes, & probe sciant, Magistratum non in conscientias, sed in bona tantum temporaria habere imperium. Hi ergo à pietatis negotio auocantibus, deterrentibusq; principibus, & merito & confidenter resistunt, fretri Petrina illa Regula. *Oportet Deo magis obedire quàm hominibus, id quod in corporalibus rebus facturi nunquam fuerant. Nordecus. Incusari hæc possunt, corrigi non possunt. Fontius. Interim ergo æquum est, ut quando maiori dono, ac gratia Hesium Deus persudii, Principem & bonum, & pium do-*

Apopht
thema
uelpo
lia
ni,

Recte
Euange
lij hosti
bus resi
stunt.

COLLOQ. VIVM DE

Orandū
pro prin-
cipibus.

Altera
Landgra-
uū laus.

nando, tanto maiori feruore pro tam ingenti munere gratias semper agamus. Norde. Imò interpellandus quoq; per Christum semper est Dominus, ut qualem haecenus experti sumus, talem semper habeamus. Experti autem sumus pium, bonis fauentem, literarum patronum, calamitosis propicium, comem, humanum, et adfabilem. Breuiter, Bonum haecenus experti sumus Principem. Qualis indubie semper futurus est, modo Ecclesiae precibus iuuetur. Neq; enim abs re est, quòd pro ijs, qui in publicis officijs constituti sunt, orationes fieri uult Apostolus. Multis rebus id genus homines circūualant, quae ut cū pietate nō semper consentiūt, ita imbecillem animum ad deteriorē partem interdum rapiunt. Hanc igitur in Principibus imbecillitatem, piorum precibus fulciri oportet, ut qui sceliciter pietatis negocium sunt amplexi, à pietate nunquam diuelli possint. Fontius. Quod ad me attinet, semper hic officij memor ero, nihil addubitans, quin reliqui quoq; qui Enagelicam sementem in ditione illius faciunt,
idem

idem impigre facturi sunt. Interim uide, ut tu quoque officij memor sis. Nor. Quod mihi officium narras? Fontius. A secretis eidem es, eoque per occasionem, quæ recta sunt, quæ pia sunt, quæ honesta sunt, instillare in pectus illius potes. Equidem hæctenus, unâ cum Henrico Lersenero collega tuo, uiro ut probo ita docto, strenue pietatis negocium apud eundem promouisti, literas fouisti, studiosis patroni uice fuisti, ita ut hoc nomine uterque uestrum apud omnes bonos bene audiat. Quod ipsum si semper ita facere perrexeritis, iam officio recte functi estis. Nordecus. Scio iuxta Ciceronis sententiam. Ortus mei partem, partim amicos, partim patriam uendicare. Cuius rei memor, semper huc neruos intendam, ut & patriæ & amicis, quoad licet, prosim. Ante omnia dabo operam, ut etiam si pietatis negocium tantum promouere, quantum cupio non possum, tamen per me stetisse non dicatur, quo minus omnia apud nos recte atque ordine facta sint. Id de me polliceri possum, cum tibi tum bonis omnibus. Fontius.

Ioannes
Nordecus
Henri-
cus Lers-
nerus se-
cretarij
Helliaci.

Egregia
Cicero-
nis sen-
tentia.

COLLOQVIVM DE
tius. Hoc animi tui propositum, perpetuo fortunet Deus Optimus Maximus.

COLLOQVIVM DE
Creatione.

VEGETIVS LERSENERVS.

VEGE. Valde elegantem & bene ex-
cultā hic hortum habes Lersenere, Cer-
te si mihi ea felicitas contigisset, perpetuo hic
à grauioribus studijs feriatuſ pascereſ oculos.
Lerse. In eum usum mihi quoq; colitur. Nam
ueris tempore uix ullus dies præterit, quin me
huc animi caussa, uel à prandio, uel ccena con-
feram. Vegetius. Non mirum. Est enim quod
hic magna cum animi uoluptate contemplere,
Est quod te oblectare possit. Quid enim tanta
tot florum, tot herbarum, tot fruticum, tot ar-
borum uarietate amcenius? quid iucūdius? quid
admirabilius? Potes hinc & uoluptatē capere
non modicam, & philosophandi occasionem
querere.

querere. Lersè. Fateor. Porrò quoties tot flo-
rum ac herbarū genera intueor, quoties uires-
centes arbores illas cōspicio, toties in admira-
tionem eius summam ravior, cuius potentia ac
sapientia condita hæc sunt omnia. Quid quod
ad cōtemplationem harū rerum, ab ipso etiam
Christo inuitor? Respicite, inquit, lilia agri,
quomodo crescant, Non laborant neq; nent, at
tamē dico uobis, ne Salomonem quidem in uni-
uersa gloria sua sic amictum fuisse, ut unum ex
ijs. Si non coniuñctam utilitatem haberet ha-
rum rerum, curiosa etiam consideratio, non ui-
deo cur inuitari huc debuerimus. Vegeti. Vti-
nam qui res è terra prouenientes, admirando
intuentur, hisce tuis oculis easdem intuerētur.
Ad eum enim modū res uniuersitatis intueri,
creatorem ipsum summo honore adficere est.
Interim tamen ascendere humanam mentem,
à cōtemplatione rerū tam minutarum aliquan-
to altius conuenit. Nihil enim habet uniuersus
hic orbis, siue sursum, siue deorsum defigas
oculos, quod non summam creatoris cum po-

Contem-
platio re-
rū utilis.

COLLOQVIVM DE

Creato
ris poten
tia fide
discenda

tentiam, tum sapientiam, tum bonitatem mirifi
ce commendet nobis, Lersenerus. Id uero dili
genter facio. Conspicis enim ad facietatem
ijs, quæ hortus hic habet, attollere postea ocu
los ad ea quæ superne sunt soleo, cœli scilicet
machinam, solis claritudinem, æstum & radios,
syderū etiam ac lunæ, quæ nocti præ sunt me
mor. Atq; hinc tum mentis oculos ad ea conse
ro, quæ hisce de rebus in libro Geneseos scri
pta sunt, ante omnia sententiã hanc probe per
pendens, Dixit et facta sunt. Item. Vidit Deus
omnia quæ fecerat, & erant ualde bona. Vege
ti. Concionatorem te, nõ scribam esse oportu
it. Porro rerū uniuersitatem sic intueri, sic ani
mo metiri, sic Deum ex operum suorū magni
tudine cognoscere, nõ vulgaris scientiæ, ac pie
tatis inditiū est. Proinde si tibi nõ est molestū
colloquar tecum de creationis ratione aliquan
to copiosius. Lersenerus. Molestum? Atqui
rem mihi prorsus gratam feceris, si inter tot ui
rentes flosculos, tamq; læta existente omnium
rerum facie, de creatoris nostri magnificentia

mecum

mecum confabulare, præsertim cum iam dy-
 cafterio principis nostri, cui aliàs nõ aliter atq;
 pistrino adfixus sum, nihil sit, quod me à dicen-
 tis ore auocare possit. Vegetius. Principio igitur
 in creationis beneficio, ea potissimũ obser-
 uabis, quæ diuus Augustinus obseruanda hic
 nobis præscripsit. Quis uidelicet creaturã con-
 diderit, per quid condiderit, & cur cõdita sit,
 Lersenerus. Augustini mentio ualde adlubescit
 mihi, ut quem hodie uideam omnes docto-
 rum centurias, nocturna uersare manu uersare
 diurna. Vegetius. De Augustini laudibus da-
 bitur fortassis aliàs dicendi oportunitas. Iam
 nobis à quo creaturæ conditæ sint uidendum
 est, nimirum à Deo Opti. Maxi. Veluti in sym-
 bolo Apostolorum legimus. Credo in Deum
 patrem omnipotentem, creatorem cœli & ter-
 ræ. Atq; hanc de Deo creatore omniã senten-
 tiam, mordicus apprehendere, adeoq; uerissi-
 mam esse in animis nostris statuere debemus.
 Præsertim cum non ita condiderit creaturas,
 ut statim à creatione deseruisse eas existiman-

De uera
 innocen-
 tia, cap.
 14.

R 5 dus sit.

COLLOQ VIVM DE

Qua lege
conditæ
sint crea-
tura.

Plutarch
um vide
de placi-
tis Philo-
sophorū

dus sit. Quis enim dicere hoc audeat? Imò ea
 lege creata sūt omnia, ut postea etiā creatoris
 providentia conseruarentur, defenderentur,
 gubernarentur. Lersenerus. Meo iudicio ani-
 mi nostri scripturis hac in re confirmentur ne-
 cessum est, propterea quod maior sit natura
 nostræ imbecillitas, quam quæ sine preuia scri-
 ptura intelligi, adq; fiduciam creatoris pertra-
 hi possit. Vegetius. Recte dicis Lersenere. Non
 solum enim, si uerbi præsidium hic absit, perpe-
 tua erroris, ac infidelitatis caligine circundati
 cecutimus, uerumetiam eò interdum deueni-
 mus, ut ne Deum quidem esse credamus, Men-
 dacium mihi hic impingi paciar, si non summis
 & excellentissimis ingenijs hoc ipsum accide-
 rit. Non hic dicam de Diagora Milefio, de The-
 odoro Cyrenensi, de Euemero Tegeate, qui
 prorsus nullos esse Deos censuerunt. Argu-
 mento sint uel hi uersiculi.

Sollicitor nullos sæpe putare deos,
 Sæpe mihi dubiam traxit sententia mentem
 Curarent superi terras, an ullus inesset

Rector,

Rektor & incerto fluerent mortalia casu.

Pròinde apprehendendæ sunt è sacris literis sententiæ, quæ Deum creatorem omnium esse manifestissime conuincant, qualis est illa apud Hiobẽ cap. 12. Quis ignorat, quòd omnia hæc manus Domini fecerit, in cuius manu anima omnis uiuentis, & spiritus uniuersæ carnis hominis? Item illa apud Psalmodographum. Scitote quoniam ipse est Deus, ipse fecit nos, & non ipsi nos. Nos autem populus eius, & oues pascue eius, Psalm. 99. Quantus autem locorum aceruus congeri hic è nouo Testamento posset? Nos hic uno atq; item altero contenti erimus. Actiũ. 17. clare dicitur, In ipso nos uiuere, esse, & moueri: ad quem modum in Colloquens quoq; Epistola legitur, In illo consistere omnia, An nõ id genus scripturæ loci abunde arguunt Deum esse, qui admirabili sua potentia condiderit omnia, quiq; summa bonitate condita conseruet, tueatur. gubernet? Lese. Quod ad me attinet nullò hic dubito. Sed cur generatim dicis cõdidisse Deũ omnia cũ speciatim etiã hic quæ cõdita sũt enumerari possent?

Deus cõ
didit om
nia, & cõ
dita con
seruat.

Vegetius.

COLLOQVIVM DE

Vegetius. Fateor multa hic dici posse. Sed ego breuitatis caussa dixisse contentus sum, Deum condidisse omnia, cœlum scilicet & terram.

Cœlum.

Terra.

Nam cum cœlum dico, omnes etiam angelicas & cœlestes creaturas, unâ cum uniuerso illo firmamēti adparatu, intelligo. Cum terræ mentionem facio non solum hominem, ut qui teste Paulo, è terra terrenus prodijt, uerumetiam quicquid usquâ in toto orbe propter hominem conditum est significo. Atq; hac ratione auditoribus etiam occasio datur, hisce de rebus meditandi aliquanto sollicitius. Quare tu quoq; principio hoc obseruabis. Deum summa sua potentia condidisse omnia, ineffabili sua bonitate conseruare & sustentare omnia, quem etiam huius rei gratia pro potentissimo, sapientissimo atq; optimo patre haberi conueniat, Quis enim nescit, sic de Deo sentire, sic operum illius magnitudinem contemplari, rem esse Chri-

Lactan,

tius.

stiano dignam homine? Hinc Lactantius quoq; dicit, Is artificem rerum omnium, is uerum patrem suum debita ueneratione prosequitur, qui uirtutem maiestatis eius de suoruu operum inuentio-

CREATIONE.

127

uentione, inceptione, perfectione metit. Quod planius argumentum proferri potest, & mundum hominis, & hominem sui causa Deum fecisse, quam quod ex omnibus animantibus solus ita formatus est, ut oculi eius ad cælum directi, facies ad Deum spectans, uultus cum suo parente communis sit, ut uideatur hominem Deus, quasi porrecta manu alleuatum ex humo ad contemplationem sui excitasse. Lersenerus. Puto huc illud quoque pertinere, quod Christus in Euangelio Ioannis dicit. Patrem usque modo operari, Hinc enim recte colligi potest, Deum non solum mundum condidisse, ac omnes creaturas quæ in mundo sunt, Verumetiam omnia quæ condita sunt, illius uirtute conseruari, ac defendi. Cessauit quidem septimo die à nouis rerum speciebus condendis: Verum à conseruatione & defensione non cessauit, id quod admirabilis ista omnium rerum administratio declarat manifestissime. Vegetius. Recte dicis, Sed pergamus. Postquam enim quis creaturas condiderit ostensum est, superest ut etiam per quid conditæ sint dicatur. Quis uero dubitet,

quit

Quomodo Deus septimo die cessauit à condendis creaturis

COLLOQVIVM DE

Per' quid
 creata
 omnia.

quin per solam uerbū Deus crearit omnia? idq;
 nō ex præcedente aliqua materia, quemadmo-
 dum philosophorū uulgus somniat, sed ex nihi-
 lo? Dixit Deus, fiat lux, & facta est lux. &c.
 An non solo uerbo hic tantæ res transiguntur?
 Huc pertinet & illud Psalmographi. Ipse di-
 xit, & facta sunt, ipse mādauit, et creata sunt.
 Itē. Verbo Domini cœli firmati sunt, & spiritu
 oris eius omnis uirtus eorum. Hi scripturæ loci
 manifestissime cōuincunt, per solū uerbum, ex
 nihilo creata esse omnia. Qua in re mirifice no-
 bis cōmendatur diuina potentia, Si per solū uer-
 bum enim, ex nihilo creauit tantā cœli Machi-
 nam, tantā terræ uastitatē, tot pisciū, reptiliū,
 uolucrum, bestiarū, arborū, herbarū, fruticum
 species, imò hominē ipsum, tam egregiam adq;
 suam similitudinem effictam creaturam condi-
 dit, iam potentissimus omniū sit necessum est.
 Lersenerus. Credo, neq; enim omnipotentem
 frustra dicimus in simbolo Apostolico. Sed
 cur tandem, & qua de causa creauit omnia?
 Nimale enim memini, tertium istuc est, quod
 in creationis negocio obseruari Augustinus
 uoluit.

uoluit. Veg. Si de angelicis spiritibus queris, ij
 creati sunt, ut Deo ipsi, perinde atq; fidi mini-
 stri perpetuo inferuiant, & ad nutum illius ho-
 minibus quoq; in ministeriū mittantur. Scriptu-
 ris utrumq; probari potest. Principio quod mi-
 nistri Dei sint, Daniel ostēdit ijs uerbis, Milia Cur crea
 milium ministrabant ei, et deties centena milia ti angeli
 assistebant ei, Quod uero electorum quoq; cu- sint.
 stodes sint Psaltes ijs uerbis probat, Angelus
 Domini in circuitu timentū eum. Sin autem de Cur ho,
 hominis creatione interrogas, is creatus est ut mo crea
 bonus, sanctus & iustus esset, adeoq; ut agnita tus
 creatoris potētia, sapientia, & bonitate, perpe-
 tuo eundē glorificaret. Sed loquamur hac de
 re pinguiori, quod dicit Minerva. An nō om-
 nium sapientissimus est Deus? Omnia igitur in
 finē aliquē cōstituit, An nō omnū optimus est?
 Omnia igit in finē bonū ordinauit. Iam quum
 hominem potissimū ad similitudinē suā effigia-
 rit, quis nō uidet in hoc, ut bonus esset conditū
 esse? Postremo si de cælo, sole, luna, syderib⁹,
 deq; reb⁹ omnib⁹ quæ terra gignit et fouet per-
 contaris, memineris omnia in hoc creata esse,
 Vt &

COLLOQVIVM DE

Ut & de creatoris maiestate, potentiaq; testifi-
 centur, & hominum commoditatibus inservi-
 ant. Neq; enim frustra dictum est, Adamum
 omnibus creaturis dominari debere. Atq; hac
 in re dictu mirum est, quam hominis dignitas
 illucescat. An non enim ingens dignitas est,
 quod omnes creaturae subiectae eidem esse co-
 guntur? Lersenerus. Quantum audio magna
 cum utilitate creationis articulus auditur &
 perpenditur, quemadmodum etiam rursus mag-
 no nostro incommodo negligitur & contem-
 nitur. Puto tamen contemplationem harum re-
 rum exercitatos in spiritualibus rebus requi-
 rere sensus. Vegetius. Qui eò in rebus pietatis
 fecerunt gradum, ut ex uisibilibus Dei operi-
 bus, quemadmodum Paulus ait, inuisibilia illi-
 us cognoscere possint, ijs contemplatione hac
 nihil potest esse iucundius, uel te teste, qui tam
 foeliciter hac in re toties uersatus es. Quanto
 diligentius enim conditas res contemplantur,
 tanto ardentius creatorem & admirari & su-
 spicere & reuereri incipiunt, nunquam non Da-
 uidicum illud in ore habentes. Quam mag-
nifica

Cur reli-
 que crea-
 turæ con-
 ditz.

nifica sunt opera tua Domine uirtutū, rex me-
 us & Deus meus. Age autē rem hic exactius
 consideremus. An non pulcherrimū Dei opifi-
 cium est, constantia illa & ordo ccelorum &
 temporum? leges ille motuum ccelestium? singu-
 larum rerum naturæ ad certos fines & usus de-
 stinate? ortus & occasus earum rerum quæ ex
 terra proueniunt annuus? Sed audiamus hac de
 re Lactantium, christianæ admodum de articu-
 lo hoc differentem. Quanto, inquit rectius est
 omiſſis insensibilibus & uanis, oculos eò ten-
 dere, ubi sedes, ubi habitatio est Dei ueri, qui
 terram stabili firmitate suspendit, qui ccelum
 distinxit astris fulgentibus, qui solem rebus hu-
 manis, clarissimum, ac singulare lumen, in ar-
 gumentum suæ ac unicæ maiestatis accendit.
 Terris autem maria circumfudit, flumina sem-
 piterno lapsu fluere præcepit. Iussit & exten-
 di campos, subsidere ualles, fronde tegi syluas,
 lapidosos surgere montes, Cum hæc inquā sub
 latis in sublime oculis contemplamur cum præ-
 sentiā numinis in cōseruatione, sustentatione,
 & gubernatione harum rerum agnoscimus, an

Lactanti-
 us de cre-
 atione.

Per uisi-
 bilia in-
 uisibilia
 Dei cog-
 notatus

S non

COLLOQVIVM DE

non creatoris maiestatem, potentiam, sapientiam, bonitatem, protinus admirari & reuereri incipimus? Lersene. Huc & mens hominis referri potest opinor. Neq; enim dubiū est, quin in ea quoq; imago quædam diuinitatis eluceat, cum manifestum sit, habere eam æqui & iniqui, iusticiæ & iniusticiæ, ac aliarum uirtutum uitiorumq; noticiam. Vegetius. Nihil falsus es, Imò inter omnia Dei opera nullum est quod propius ad Deum accedat, atq; mens hominis, idq; propter rationē & intellectum, quæ cæteris animantib⁹ natura denegauit. Quod si morbo originis hæc mens obtenebrata non esset, nihil reperiri posset in terris diuinius. Lersene. Quid si tenebræ huiusmodi uerbi & spiritus dono discutiantur? An non tum fiunt diuinæ naturæ de nouo participes? Vege. Quid ni? Quanquã enim propter primogeniã illã Adæ noxam, priori illa innocentia, in qua conditi eramus, spoliati sumus, tamen nihilominus cælestiū bonorum hæreditas nobis proposita est, modo credamus. Imò unum cum Christo corpus efficimur, si discussa impietatis caligine,

uerbo

Homi
 nis Chri
 stiani di
 gnitas.

uerbo illius constanti fide adherescamus. Tantum abest, ut primogenia illa labes, separare à participatione diuinæ illius naturæ in uniuersum nos possit, si fides adsit. Qua in re iterum est, quod cõtemplantis animũ ociosum nõ sinat. Porro principio ad similitudinem Dei, sancti, iusti, recti & boni creati eramus, perpetuo tales dubio procul futuri, ni deliquisset Adã. At uero Adæ lapsum peccati tyrãnis excepit, adeoq; lumẽ illud naturæ, quod in mentib⁹ nostris lucebat, etsi nõ omnino extinxit, tamen bona ex parte uiciavit, adeo, ut nisi collapsam ad eũ modũ creaturã, imbre gratiæ diuinæ bonitas de nouo perfudisset, actũ de nobis fuerit. Vsus autem creator ad instauratiõẽ creaturæ est, & proprii filij morte, & spiritus sancti missione, id quod plus millies audiuisse te à concionatoribus arbitror. Ler. Audiu fateor, Imò eo progressus sum in hoc studij genere ut probe sciã, patrem creatorẽ, filiũ instauratorẽ, spiritũ sanctum sanctificatorẽ esse omniũ. Sed heus Vege. quid uetat quo minus & ex politicis rationibus, & ex suauissima illa humanæ societatis

Instaurator huius
mani generis
Christus

COLLOQVIVM DE

harmonia, pius animus contemplandi ansam
 sibi desumat? Certe enim diuinam bonitatem
 præsentem hic esse, re ipsa experti sumus ha-
 etenus. Quomodo alioqui in tanta humani ge-
 neris malitia cõsistere societas ista & politicæ
 rationes potuissent? Quomodo turbæ istæ se-
 culi huius cõquieuissent? Vege. Dixi antehac,
 pijs animis nusquam non obuium esse, quoquo
 tandem uertant oculos, è quo diuinam poten-
 tiam, sapientiam, bonitatem æstimare liceat,
 modo creationis beneficium probe & diligen-
 ter considerare uolent. Sed si fateri uerum uo-
 lumus, ualde oscitantes, ualde desides, & ual-
 de ingrati hic sumus. Emortar enim, si non plu-
 res in contemplatione & amore creaturarum
 hæreant, atq; ipsius creatoris. Lersenerus. Ve-
 riora sunt hæc, quàm ut negari possint. Vege.
 Demus igitur operam nos, qui supra uulgi cap-
 tum cognitionem harum rerum nacti sumus,
 idq; uerbi & spiritus beneficio, ut & creatorẽ
 debito honore non fraudemus, & creaturis
 tandem recte uti incipiamus. Tum autem cre-
 aturis recte utimur, cum creatorem in illis uite
 glori

Creatura
 plus quã
 creator
 diligitur

glorificam⁹, semper gratias agentes, quod nostri causa, inq; nostrum usum res tam grandes, tam insignes, tam admirabiles creavit, regni etiam sui hereditatem nobis pollicitus, si grati beneficium creationis agnoscamus, eiusque rei gratia omnem animi fiduciam in illum conjiciamus. Certè enim agnoscit tantum beneficium vult, pro quo gratias sibi referri, veluti Lactantius inquit. Divinitas quæ gubernat hunc mundum, incredibili beneficio genus humanum sustentat, & quasi paterna indulgentia fovet, vult profecto gratiam sibi referri, et honorem dari, nec constare homini ratio pietatis potest, si cælestibus beneficiis extiterit ingratus, quod utique non est sapientis. Lipse. Spero Christum suo mihi spiritu adfuturum perpetuo, ut quod meis viribus non possum ipso donante et adjuvante perficiam. Quemadmodum enim nature meæ in omnibus operibus imbecillitatem agnosco, ita rursus ad quidvis me promptum & alacrem, si à Christo et eius spiritu non destituar, futurum scio. Interim tu me fulcies tuis orationibus. Vege. Id equidem facere soleo etiam non rogatus ab amicis, sed vos me vicissim

Gratum
hominem
esse decet

COLLOQ. DE SACER.

uestis orationibus adiuuabitis. Neq; enim hic inhonestum est, si iuxta prouerbium Mutuum muli scabere pergant. Lersene. Fiet.

COLLOQ. VIVM DE SPI

rituali Christianorum sacerdo-
no, sacrificioq;.

Rhodophanta. Bruelius.

RHodo. Fuiſti ne unquam Coloniae Brue-
li. Brue. Fui, idq; in ipsis magorum ferijs
cū tota ciuitas in gratiam suorum diuorum di-
em festum agit, & omnia istuc templa clamo-
ribus, et omnibus ecclesiasticis pompis perstre-
punt. Sed miror istuc cur interroges. Rhodo.
Occasionē mihi hac de re percontandi illae ip-
sae feriae subministrare. Audio enim magna
pompa diem hunc transigi, ita ut etiā ex alijs
pleriq; nationibus, ad celebritatem huius fe-
sti confluant. Id an uerum sit audire percipio.
Brue. Verissima haec sunt, & fortassis etiā ma-
iora, quam quis credere possit. Rhodo. Quid
igitur

igitur de tribus illis regibus suis iactabant? Bru-
 eli. Magna mihi de illorum sanctitate, ac mira-
 culis narrabantur. Neq; deerant qui mihi illo-
 rum corpora ostensuros polliceretur sese. Ego
 uero quum alijs rebus occupatus alio uocarer,
 respondi, sanctorum ossa in omnibus ferè cœ-
 miterijs exposita esse, si quis aspectu cadaue-
 rum deletetur, neq; in conspiciendis diuorum
 ossibus, sed in imitandis illorum moribus sitam
 pietatem esse. Rhod. Miram ni te ijs uerbis de
 Luterana Hæresi suspectum reddidisti. Bruel.
 Iocari me simulabam, quare ioco etiam quæ di-
 cebam excepta sunt. Rhodo. Interim tamen
 multi sunt opinor, quibus commentum hoc de
 tribus illis regibus displicet. Bruel. Hac de re
 dubitare nullus debes. Habet suos ubiq; ueri-
 tas fautores. Sed habet e contra suos etiam op-
 pressores, Videre ibi est, quibus superstitiosus
 ille diuorū cultus improbet. Sed qui propalam
 hac de re uerba facere audeāt, per paucos inue-
 nias. Ego profecto induci nō possum, ut credā
 reges & monarchas fuisse, qui uagientis Chri-
 sti cunas munerib⁹ suis tā p. ruo adparatu ho-

sancto
 rum cul-
 tus qua
 in re sit
 tus.

COLLOQ. DE SACER.

Magi nō
reges
Christū
in Beth
lehem ad
orant

nestarūt, ut interim taceam de ternario nume-
ro, quem certum est ex nullo probato histori-
co defendi posse. Rodo. Non reges sed Magi
fuerunt, qui ad querendum recens natum re-
gem, id quod ex stella didicerant Bethlehem
uenerunt, nisi forte suspectis historijs maior
quàm sacris literis fides est habenda. Cæterū
nihil uidisti in illa cæremoniarum pompa, unde
uoluptatem capere posses? Brueli. Nihil pror-
sus, præterquam quod tantam Sacrificorum,
Monachorum, & Canonicorum turbam ride-
re coactus sum. Quorsum enim adtinet, tanto
Reipublicæ incommodo, tot alere nulli rei ap-
tos homines? tot pascere uentres? Emoīar,
si non eo die uidi amplius sexcentos. Poterat
pars aliqua Germaniæ, si boni essent, tanto nu-
mero contenta esse. Rodophanta. Multitudo
ista sacerdotum, ipsis etiam quondam patribus
displicuit. Nihil enim obscuris uerbis. 23. dist.
Tales, dicitur, quod melius sit habere clericos
paucos bonos, quàm multos inutiles, sed iam
eò uentum est, ut neq; iuxta Euangelicam do-
ctrinam, neq; patrum cōstitutiones uiuant ista

uen-

uentris animalia . Vt quisq; indoctissimus est, ita ab istis in sacerdotalem ordinem recipitur, præsertim si quod numeret abunde habeat. Quòd si ulla res hoc nostro infelicissimo seculo deplorari meretur, certe lachrymis hoc quoque dignum est, quod sacro sanctum illud sacerdotis nomen tam fœde polluitur, prophanatur, ac prostituitur. Admittūtur passim ad hoc ceroma, iuxta prouerbiū, eiusmodi boues, qui alioqui pascendis porcis uix apti futuri essent, an non ij sacerdotis uocabulo pessime abutuntur, in summi sacerdotis Christi contumeliam? Vocant illi sacerdotem, cui post unctionem & rasuram potestas data sit orandi, pro uiuis & mortuis. Somniant enim quæ nescio adhuc sacrificia, quorum gratia ali eos in Ecclesia oporteat, sed quàm hic cæcutiant, falsi & fallentes, posset uel puer duodecimum supergressus annum dijudicare. Quis nescit enim sacerdotis nomenclaturam in ea qua ipsi utuntur significatione, ad Vetus magis quàm ad Nouum Testamentum pertinere. Brue. Istuc uero istis tam est notū, quàm idiotismus Arabicus . Sed

Multitudo sacrificulorū pernicio sa.

COLLOQ. DE SACER.

sacerdos
quis pro
prie di
catur.

quid uetat, quo minus ociosi iam hac de re non
nihil colloquamur? Cupio ego hic tuam audi-
re sententiam. Rhodo. Sacerdos proprie dici-
tur is, qui ad sacrificia-facienda, sacris dica-
tus est, Budæo in Pandec. teste. Late autem no-
men hoc patet. Habuerunt enim suos sacerdo-
tes Ethnici. Habuerunt suos Iudæi, Habent su-
os Christiani, quos tamē rectius presbyteros,
seniores, uel Episcopos dixeris. Apud uetustis-
simos propter multarum rerum cum usum, tum
scientiā potentes erant, præerantq; rebus pub-
licis, adeoq; Magistratibus fungebantur, qua-
lis indubie fuit Ietro Moysis socer. Hinc etiam
apud Romanos uaria fuerunt sacerdotum ge-
nera, Flamines uidelicet, Diales, Martiales,
Quirinales, Saly, Pontifices minores, Pontifi-
ces Maximi, Reges sacrorum, Sacrificuli, &
Galli qui Cybeles sacra sacrificiebant. Brue.
Hæc mihi in scholis aliquādo audita sunt. Atq;
utinā hodie quoq; Gallis similes essent, quot-
quot sub cuius nescio uoni prætextu, castitatē
mentiuntur, etiam si sciam nihil minus optare il-
las, cui nescio dicatas Deo in Germania uirgi-
nes.

nes. Rhodo. Apud Iudæos quoq; non semper pro ijs penes quos ius placandi Deum erat, sed pro senioribus quoq; et primoribus accipiebantur. Hinc Melchisedech & rex & sacerdos altissimi dictus est. Bruelius. Puto tamen in ea significatione, de qua dicturus es tu, pro eo intelligi sacerdotem, qui sacris peragendis deputatus fuerit. Rhodophan. Recte, Ostensurus enim sum, quod nam fuerit olim in ueteri lege illorum officium, quod contra in nouo Testamento uicq; in gratiam eorum, qui se hodie falso sacerdotis titulo uenditant. Ostendenda igitur principio uocabuli etymologia fuit. Dicam autem iam de sacerdotibus, penes quos potestas placandi Deum erat. Qua in re fac memineris, ueteris instrumenti sacerdotium ab ipso Deo, per Mosis ministerium, & institutum & confirmatum esse. Brue. Probe hoc & in Exo. cap. 28. & in Numeris cap. 17. obseruauit antehac. Rhodophanta. Cum ergo constet, sacerdotium huiusmodi à Deo & institutum & confirmatum esse, iam uel in primis quis fuerit sacerdotum usq; quodq; officium obserues necessum est.

Principio

sacerdotium ueteris instrumenti Deum autorem habuit.

COLLOQ. DE SACER.

Principio enim docēdi prouinciā illis Deus de-
 mandauit. Deinde sacrificiorum & omnium sa-
 crorum ritus, utrumq; apud Moſen uidere eſt,
 Nam in Exodo cap. 29. ſic legitur, Pones autē
 in rationali iudicij doctrinam & ueritatem,
 quæ erunt in pectore Aaron, quando ingredie-
 tur coram Domino, &c. Ex ijs domini uerbis
 planiſſime liquet, profeſſionem doctrinæ &
 ueritatis ad ſacerdotes pertinuiſſe. Brue. Huc
 fortassis pertinet & illud Zachariæ. Labia ſa-
 cerdotis custodiunt ſcientiam, et legem ex ore
 illius requirent, quia angelus Domini exerci-
 tum eſt. Rodo. Iam quòd præter doctrinam
 & ueritatem, ſacrificiorum quoq; ritus concre-
 diti illis ſint, quis tam cæcus eſt, qui non uide-
 at? Præſertim cum Moſes extet, cuius libri ea
 de re differunt copioſiſſime? Et autor ille Epi-
 ſtolæ ad Hebræos, manifeſtis uerbis dicit, Om-
 nem Pontificem, qui ex hominibus aſſumatur,
 in ijs quæ apud Deū ſunt conſtituti; ut offerat
 donaria, & uictima pro peccatis. Brue. Scio di-
 ligenter ea de re ſcripſiſſe autorem eius Epi-
 ſtolæ, Interim tamen credo totam illam Iudai-
 carum

Officiū
 ſacerdo-
 tū in uete-
 ri lege.

carum Cæremoniarum pompam fuisse, tempo-
 rariam, adeoq; populo isti ad tempus, uidelicet
 ut ne ociosi alios sibi cultus fingerent, præscri-
 ptam esse, ita ut ad nos ne tantillū quidem per-
 tineant? Rhodo. Nihil aberras, Appropinquan- Præcepta
 te enim tempore, quo simul et sacerdotium & legis tem-
 lex abroganda erant, misit Deus in terras fi- poraria.
 lium suum unigenitum, ut re tandem ipsa im-
 plerentur, quæ sub umbra illis obtigerant. Por-
 rò is & sacerdotium in se transtulit, perpetuo
 summus Pontifex secundum ordinem Melchi
 sedech futurus, & aliud doctrinæ genus in or-
 bem inuexit, Cuius rei si causam queris, audi
 ea de re quid autor citatæ iam Epistole dicat.
 Abrogatur inquit quod præcessit præceptum
 propter imbecillitatem, & inutilitatem. Nam
 nihil ad perfectionem adduxit lex, uerū erat
 introductio ad spem potiorem, per quam ad-
 propinquamus, atq; hoc potiorem, quod non
 absq; iureiurando res acta sit. Brue. Causam Causa ab
 abrogatæ legis intelligo, nimirum idcirco op- rogatæ
 fuisse Christo, quia ad perfectionem & salu- legis.
 tem legales istæ umbræ ne tantillum quidem
 fecerint,

COLLO. DE SACER.

fecerint quemadmodū Paulus quoq; interdum colligit, Si ex operibus legis est iusticia, iam frustra Christus mortuus est. Interim autem hoc quoq; obseruo, unum Christū esse in quē summi sacerdotis dignitas nunc cōpetat. Rhodo. Recte. Si doctrinam enim, quæ ad primū sacerdotis officiū pertinet requiris, quid Euan gelio illius absolutius? quid iucundius? quid amabilius. Venite, inquit ad me quotquot labo ratis & onerati estis, ego reficiā uos. Si sacrifi cium & expiationē, quæ ad alterū sacerdotis officiū pertinent, audire uis, quid sacrificio illo, quo totius orbis peccata expiauit in cruce præstantius? perfectius? sanctius? Nō enim hic usus est sanguine taurorū uel hircorū, sed per propriū sanguinem introiuit semel in sancta, æterna redemptione inuenta, ab omnibus pec catis ipse immunis, cum sacerdotes ueteris Te stamenti peccatis omnes ex æquo obnoxij fu erint. Brue. Venit mihi hic in mentē suauissima illa Ioannis Baptistæ sententia, qua de Christo testificatus est. Ecce agnus Dei, ecce qui tol lit peccata mūdi. Neq; enim dubito, quin toti⁹

Euangelij

Christus
pro pec
catis no
stris mor
tuus est.

Euangelij summam his uerbis complexus sit. Rhodo. Ego uero hoc Christi elogion, non in parietibus, sed in omnium Christianorū cordibus inscriptum esse cuperem. Sed ut ad rem redeam. In Christo, quicquid lex adumbravit, quicquid Prophetæ uaticinati sunt unquam, impletum est, Transtulit legem, transtulit sacerdotium. Pro lege suauißimā Euangelij doctrinam inuexit, pro corporali sacerdotio spirituale instituit. Quamquam autē summi sacerdotus dignitatē in se solum deriuarit, tamē ita hoc honore utitur, ut interim nos quoq; participes hic habere uelit. Admisit enim nos, modo credamus, in societatem & regni & sacerdotij. Sic enim scriptura inquit. Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, ut uirtutes eius annuncietis, qui uos uocauit in admirabile lumen suum. Vel solus hic locus probe introspectus satis arguit, sacerdotium Iudaicum, templum, oblationes legales, cum uniuersa illa cæremoniarum pompa per Christū abrogata adeoq; sacerdotis nomē elaturam omnibus Christianis Christi beneficio

Transla
ta lex &
sacerdo
tium.

COLLOQ. DE SACER.

Christia
norū fa
cerdotiū

ficio communem esse. Brue. Si diligenter hæc
perpenderemus, palam certe fieret, magnam
Christiani hominis dignitatem esse, queq; me-
rito ad iugem gratiarum actionē inuitare nos
deberet, Quid enim maius ad cumulum digni-
tatis nostræ adijci posset quàm quod per spi-
ritum Christi uncti in reges & sacerdotes su-
mus? Si reges sumus, iam regnum quoq; nos cū
illo habituros certum est, Si sacerdotes sumus,
iam potestatem quoq; patrem interpellandi ha-
beamus necessum est, nisi forte uerum nō est il-
lud, quod Christus apud Iohannem loquitur.
Quæcunq; petieritis patrem in nomine meo,
dabit uobis. Sed copiosius hæc ex te audire uo-
lo. Rhodo. Scias igitur spiritualia nunc facta
esse omnia. Corporale apud Iudæos regnū fu-
it, corporale sacerdotium, corporale templum
corporalia deniq; sacrificia, At uero pro cor-
porali regno, spirituale nunc habemus, nimirū
in quo spiritualis ille rex, rerum habenas per
Euangelij sceptrum moderatur, uictor peccati
mortis, inferni, Satanæ, quemadmodū Psaltes
quoq; inquit. Ego autē constitutus sum rex ab

spiritua
lia facta
sunt om-
nia.

CHRISTIANO SPIRITV. 137

eo super Sion montem sanctum eius. Atq; huius rei ita nos quoq; sumus participes, ut à Satana nunquam, modo in fide perduremus, uincendi simus. Ad eum modum pro corporali quoq; sacerdotio spirituale nacti sumus, in quo ita tamen primas tenet summus ille Pontifex Christus, ut nihilominus nobis etiã ad patrem uiam patefecerit & aditum. Quid dicam de templo, cum ex Apostolicis Actis manifestissimum sit, non in manu factis templis inhabitare Dominum? cū præterea Apostolus dicat, nostra corpora templum esse Dei? Breuiter. Reges sumus, quia per Christum, peccato, morti, Satanae, in ferno dominamur. Vncti à spiritu sancto, ne quid hic desyderare possimus. Sacerdotes sumus, quia in nomine Christi ius interpellandi Deū habemus. Templum Dei sumus, quia corda nostra per spiritum suum Deus inhabitare dignatur. Quis ergo iam nunc dubitet, quin reliqua quoq; quæ supersunt spiritualia sint, nimirum sacrificia? Porro quemadmodum in lege corporalibus sacrificijs litatum est, ita in nouo nouū sacrificij genus requiritur, quod et ipsum

Christiana
norū dig
nitas.

T spirituale

COLLOQ. DE SACER.

Spirituale esse oportet. Bruelius. Mirum ne illud intelligis, de quo Apostolus dicit. Obsecro uos fratres, per miserationes Dei, ut præbeat corpora uestra, hostiam uiuentem, sanctã, acceptam Deo, rationalem cultum uestrum.

Christia
norũ sa
crificia.

Rhodo. Illud ipsum. Et nescio an ullum sacrificij genus sit, quod æque Deo placeat, atq; illud, cum mortificatis carnis adfectibus, totos nos diuine bonitati submittimus, & nos peccatores, qui non nisi per illius gratiam iustificentur, & illum solum iustum ac bonum pronunciantes. Psaltes Cor contritum & humiliatum uocat, quod Deus non despiciat. Quod si audire non grauaris, ostendam ex ipso etiam Lactantio, id genus sacrificijs Deũ delectari, atq; adeo corporalia illa ne tantillum quidem morari. Bruel. Quid ni: Lactantij quem Christianum Ciceronem recte dixeris, autoritas, imò omnium etiam ueterum sacrosancta apud me est, tantum abest, ut audire dedigner. Rhodo. Is de uero cultu Dei sic ait. Venio nunc ad id quod maximũ est, ut doceam, quo ritu, quòne sacrificio Deũ coli oporteat, Nihil autem sancta illa &

Eta illa & singularis maiestas aliud ab homine
 desyderat, quàm solam innocentiam, quam si
 quis obtulerit Deo, satis pie, religioseq; lita-
 uit. Audis ex ijs Lanctãij uerbis, gratius Deo
 munus offerri non posse, atq; si agnitis pecca-
 tis per Christum innocentes esse studeamus.
 Bruelius. Obseruauit tamen alia quoq; sacrifi-
 ciorum genera esse, quæ et ipsa spiritualia sint
 & offerri per nos Deo debeant. Rhodo-Nihil
 certius. Supersunt enim sacrificia confessionis
 laudis, gratiarum actionis, quæ tamen cū prio-
 ri illo ita coniuncta sunt, ut non minus ab eo
 quàm à sole calor, diuelli possint. Agnitis enim
 peccatis, iusticiam tuã ac salutem Christo ac-
 ceptam refers, fieri igitur non potest, quin bo-
 nitatem istam diuinam prædices quoq;, id quod
 confessionis est sacrificium, Oseas uitulos labi-
 orum nostrorum uocat. Iam prædicationem &
 confessionem huiusmodi perpetua laus sequi-
 tur, qua agnitam istam Dei bonitatem efferi-
 mus & extollimus: qua de re Psaltes quoq; di-
 cit. Immola Deo sacrificium laudis. Postremo
 laudem hanc debita gratiarum actio excipit.

sacrificia
 confessio-
 nis lau-
 dis & gra-
 tiarum
 actionis.

T 2 Neque

COLLOQ. DE SACER.

Gratitu
do uere
Christia
norum.

Neq; enim temperare sibi Christiani possunt, quin indefinenter pro acceptis beneficijs gratias agant Domino. Vsq; adeo ab ingratitude animi illorum abhorrent. Brue. Non tam feliciter cum Glauco Diomedes permutauit, quam Christiani cum populo legis permutationem fecimus. Habuerunt illi umbrã, Nos res ipsas natum sumus, Regia & sacerdotalis dignitas apud illos paucis, apud nos omnibus ex æquo contingit, Sacrificia apud illos fuerunt carnalia, apud nos sunt plane spiritualia, Quin igitur sacerdotalis officij memores, perpetuo Christum prædicamus, efferimus, extollimus? Siquidem hoc merentur illius collata in nos beneficia. Rhodo. Vere hoc merentur illius beneficia, Sed tamen est quod hic obseruemus. Habent Christiani ex æquo omnes docendi & prædicandi potestatem adeo, ut etiam pro discipulo agnitus Christus non sit, qui officio hic recte functus nõ fuerit, Ordinem tamen quendam in cœtu Ecclesiastico, & Apostolos & necessitas ipsa requirit. Quæ (malum) enim confusio exoritura esset in Ecclesia, si omnibus loqui, docere,

Ordine
docendũ
in Eccle
sia.

cere, exhortari promiscue permetteretur? Vo-
 care igitur Ecclesia uiros pios et doctos solet,
 quibus docendi & Ecclesiasticas res omnes ad-
 ministrandi potestas donatur. Atq; hos potius
 Presbyteros, Seniores, uel Episcopos, ueluti an-
 tea quoq; diximus, quam sacerdotes dixeris.
 Quanquam si quis abuti hoc uocabulo hic uo-
 let, cum eo quidem non maximopere pugna-
 uero, modo interim spirituale illud Christiano-
 rum sacerdotium non negligatur & in precio
 maneat. Brue. Huc igitur quæ dicis redeunt
 omnia, ut ostendas, Omnes quidem Christia-
 nos sacerdotes esse, qui & confiteri sanam do-
 ctrinam, & offerre propria corpora mortifica-
 tis carnis adfectibus, & potestatem interpel-
 landi Deum habere debeant, sed tamen in Ec-
 clesiastico cœtu unum aliquem esse oportere,
 cui docendi prouincia & clauium administra-
 tio demandetur. Rhodo. Recte summã eorum
 quæ diximus hætenus in Epilogum redigis.
 Brue. Quid uero iam de ijs sentiendũ iudicas,
 qui nec docent in Ecclesia, nec spiritualia ista Rasorũ
 norunt, nec pro quoquam, nisi adfatim nume- turba-

COLLOQ. DE SACER.

res interpellant, interim demissa ad talos ueste
 ac raso tantum uertice sacerdotalem dignita-
 tem mentiētes? Rhodo. Lata olim Iulia lex est,
 qua adulteri & sacrorum raptores puniebantur.
 Vtinam uero nunc quoq; exoriretur Iulius
 quispian Christianus, qui pro sua autoritate legem
 ferret contra eos qui & Verbum Domini
 adulterant, & sacris omnibus ad suū quæstum
 abutuntur, Quid enim indignius, atq; tot falsa-
 rios doctrinæ sacræ, & contaminatores sacro-
 rum conspici in Ecclesia? Sed citius quis hæc
 deplorarit, quàm emendarit. Proinde negle-
 ctus illis demus operam nos, ut quod audimus,
 uere simus. Neq; enim arbitror ante diem illum
 Domini magnum huiusmodi abominationum fi-
 nē uisuros nos. Bruelius. Bene mones, imò meo
 iudicio tanto mones rectius, quāto certius est,
 Domino eam rem curæ futuram. Sic enim Za-
 charias inquit Pseudopphetas & spiritum
 in mundum auferam de terra. Item Ezechiel.
 In consilio populi mei non erunt, & in scriptu-
 ra Israel non sribent, nec in terram Israel in-
 gredientur, dicit Dominus, eo quòd decepe-
 runt

Lex Iu-
 lia cōtra
 adulte-
 ros.

runt populum meū. Sed quid rerum nunc acturus es? Rhodo. Domum ad meos concedam, arbitror enim paratā me cœnam inuenturum. Bruelius. Ego uero ut meus conuiua hoc uestperi esse digneris, rogo. Inuitaui enim Ioannem Dryandrum, affinem meū, ac Iustum Studeum Licentiatum, quorum tibi confabulationem ac præsentiam scio gratam futuram. Rhodo. Imò non solum cœnare cū uiris tam doctis, tam candidis, tamq̃ pijs, uerum etiam perpetuo, si mihi liceret, consuetudinem cum illis agere cuperem, usque adeo mihi mores illorum probantur. Bruel. Sequere igitue me.

Dryan
der Mar
purgin
dicinā.
Studeus
iuris pru
dentiam
profite
tur.

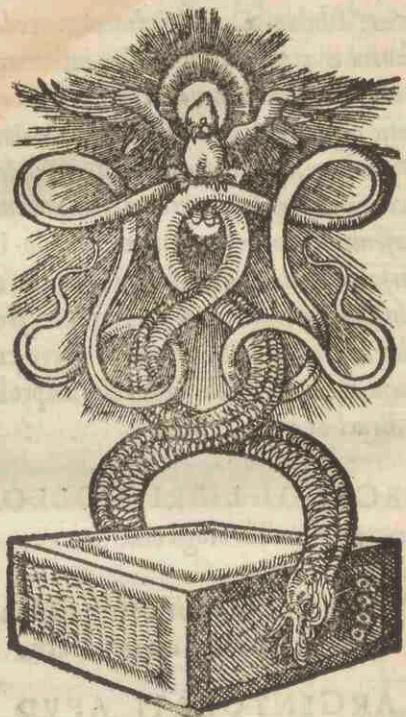
SECVNDI LIBRI COLLO
quiorum Theologicorum finis.

Non nobis Domine non nobis,
sed nomimi tuo da gloriam.

ARGENTORATI APVD
Vuolffgangum Cæphaleum.

ANNO M. D. XXXIX.

14701

ANGELUS S. P. XXXI